

Kauno technologijos universitetas

Ekonomikos ir verslo fakultetas

Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo vertinimas

Baigiamasis magistro projektas

Gediminas Lubauskas

Projekto autorius

Prof. dr. Vaida Pilinkienė

Vadovė

Kaunas, 2019

Kauno technologijos universitetas

Ekonomikos ir verslo fakultetas

Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo vertinimas

Baigiamasis magistro projektas

Ekonomika (6211JX040)

Gediminas Lubauskas

Projekto autorius

Prof. dr. Vaida Pilinkienė

Vadovė

Lekt. dr. Ineta Zykienė

Recenzentė

Kaunas, 2019

Kauno technologijos universitetas

Ekonomikos ir verslo fakultetas

Gediminas Lubauskas

Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo vertinimas

Akademinio sąžiningumo deklaracija

Patvirtinu, kad mano, Gedimino Lubausko, baigiamasis projektas tema „Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo vertinimas“ yra parašytas visiškai savarankiškai ir visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Lubauskas, Gediminas. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo vertinimas. Magistro baigiamasis projektas / vadovė prof. dr. Vaida Pilinkienė; Kauno technologijos universitetas, Ekonomikos ir verslo fakultetas.

Studijų kryptis ir sritis (studijų krypčių grupė): Ekonomika (1100), Socialiniai mokslai.

Reikšminiai žodžiai: konkurencingumas, konkurencingumo veiksniai, baldų sektorius.

Kaunas, 2019. 74 p.

Santrauka

Daugelio Lietuvos ir pasaulio mokslininkų nuomone, konkurencingumas komplikuo­tas įvairių veiksmų ir išorės sąlygų lemiamas reiškinys, kuriam vertinti yra sukurta daug modelių. Kiekvieno jo specifiškumas, bei vertinimui naudojamų rodiklių pasirinkimas sąlygoja skirtingus rezultatus. Todėl prieš pradėdant konkurencingumo vertinimo tyrimą būtina kruopščiai įvertinti tiriamą objektą ir jam atrinktus rodiklius. Tai ypač aktualu vertinant sektoriaus, kaip sudėtingo objekto konkurencingumą. Šiuo atveju dėl produktų kokybės Lietuvos baldų gamybos sektoriaus dalyviai yra įsiterpę tarp didžiųjų pasaulio baldų gamintojų, su kuriais tenka konkuruoti kasdien. Puikūs pastarojo dešimtmečio sektoriaus rezultatai, bendradarbiavimas su baldų prekybos milžinu, didėjančios investicijos – visa tai skatina ir toliau sektoriaus augimą. Tačiau svarbu nepamiršti, kad baldų gamybos sektorių kaip ir jo dalyvius nuolat veikia supanti sudėtinga aplinka, dažnai lemianti tolimesnius verslo subjektų veiksmus. Visgi tam galima pasiruošti, tačiau būtina kruopščiai analizuoti supančią konkurencinę aplinką. Todėl šio baigiamojo projekto tyrimo objektas yra Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumas. Tyrimu siekiama įvertinti Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumą ir pateikti konkurencingumą stiprinančių galimybių rekomendacijas.

Siekiant įgyvendinti tyrimo tikslą buvo numatyti keturi projekto uždaviniai, kuriais numatyta apžvelgti Lietuvos baldų gamybos sektorių ir nustatyti jo problemines sritis. Išanalizuoti konkurencingumo sampratą, konkurencingumą lemiančius veiksmus bei vertinimo modelius. Sudaryti Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo tyrimo metodologiją bei atlikti Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo tyrimą.

Įgyvendinant iškeltą tikslą ir numatytus uždavinius, pirmajame skyriuje buvo apžvelgtas Lietuvos baldų gamybos sektoriaus dalyviai, gaminama produkcija bei įvertinti veiklos rezultatai. Antrajame projekto skyriuje išnagrinėti teoriniai konkurencingumo aspektai apimantys sampratą ir tipus, išanalizuota konkurencinė makro ir mikro aplinkos struktūra, aptarti konkurencingumą lemiantys veiksniai bei jam vertinti naudojami modeliai. Trečiajame skyriuje sudaryta Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo vertinimui naudota tyrimo metodologija. Ketvirtajame skyriuje remiantis prieš tai sudaryta metodologija, atlikta Lietuvos baldų gamybos sektoriaus įmonių veiklos ir makroekonominės aplinkos rodiklių analizė, atliktos tiesinės regresinės analizės tarp baldų gamybos apimčių ir vidutinio darbo užmokesčio bei gamybos apimčių ir materialinių investicijų šalyje. Įvertintas sektoriaus konkurencingumas pagal Porter'io „Deimanto“ modelį.

Lubauskas, Gediminas. Evaluating of Competitiveness of Lithuanian Furniture Manufacturing Sector. Master's Final Degree Project / supervisor prof. dr. Vaida Pilinkienė; School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

Study field and area (study field group): Economics (1100), Social Sciences.

Keywords: competitiveness, competitiveness factors, furniture sector.

Kaunas, 2019. 74 p.

Summary

According to many Lithuanian and world scientists, competitiveness is a complicated phenomenon of various factors and external conditions, for which many models have been developed. The specificity of each, and the choice of indicators used for evaluation, lead to different results. Therefore, it is necessary to carefully evaluate the object under investigation and the selected indicators before starting the competitiveness evaluation study. This is particularly relevant when evaluating the competitiveness of the sector as a complex object. In this case, due to the quality of the products, the Lithuanian furniture manufacturing sector has intervened among the major furniture manufacturers in the world to compete on a daily basis. The excellent results of the past decade sector, cooperation with the furniture trade giant, growing investment – all continue to stimulate the growth of the sector. However, it is important to keep in mind that the furniture manufacturing sector, as well as its participants, is constantly exposed to a challenging environment, often leading to further action by business entities. However, this can be done, but it is necessary to carefully analyze the surrounding competitive environment. Therefore, the object of this final project investigation is the competitiveness of the Lithuanian furniture manufacturing sector. The aim of the study is to evaluate the competitiveness of the Lithuanian furniture manufacturing sector and to provide recommendations for strengthening competitiveness.

In order to implement the research goal, four project objectives were foreseen, which are intended to review the Lithuanian furniture manufacturing sector and identify its problem areas. Analyze the concept of competitiveness, factors determining competitiveness and assessment models. To develop the methodology of competitiveness study of Lithuanian furniture manufacturing sector and to evaluate the competitiveness of Lithuanian furniture manufacturing sector.

In the implementation of the objective and the intended challenges, the first section looked at the participants of the Lithuanian furniture manufacturing sector, production and evaluation of the performance. The second chapter of the project examines the theoretical aspects of competitiveness covering the concept and types, analyses the competitive structure of the macro and micro environment, discusses the factors determining competitiveness and the models used to evaluate it. The third chapter consists of the research methodology used to evaluate the competitiveness of the Lithuanian furniture manufacturing sector. In the fourth chapter, based on the previously developed methodology, the analysis of the indicators of activity and macroeconomic environment of enterprises of the Lithuanian furniture manufacturing sector was performed, linear regression analysis were performed between furniture production volumes with average wages and production volumes with material investments in the country. Competitiveness of the sector was evaluated according to Porter's „Diamond“ model.

Turinys

Lentelių sąrašas	7
Paveikslų sąrašas	8
Įvadas.....	9
1. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus problematika ir apžvalga.....	10
1.1. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus dalyvių ir gaminamos produkcijos apžvalga.....	10
1.2. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus veiklos apžvalga.....	13
2. Teoriniai konkurencingumo vertinimo aspektai	17
2.1. Konkurencingumo samprata ir tipai	17
2.2. Makro ir mikro aplinkos struktūra konkurenciniu požiūriu	20
2.3. Konkurencingumą lemiantys veiksniai	28
2.4. Konkurencingumo vertinimo metodai.....	33
3. Tyrimo metodologija	42
4. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo tyrimas.....	45
4.1. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus makroekonominės aplinkos ir įmonių veiklos rodiklių vertinimas	45
4.2. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo vertinimas remiantis M. E. Porter „Deimanto“ modeliu.....	52
4.2.1. Veiksnių sąlygos.....	52
4.2.2. Paklausos sąlygos	55
4.2.3. Susijusios ir palaikančios pramonės šakos	59
4.2.4. Įmonių strategija, struktūra ir konkurencija	60
4.2.5. Atsitiktinumai, galimybių vaidmuo.....	62
4.2.6. Vyriausybės vaidmuo	63
4.3. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo didinimo kryptys: diskusiniai aspektai 65	
Išvados ir rekomendacijos	67
Literatūros sąrašas	70
Informacijos šaltinių sąrašas	74
Priedai.....	76
1 priedas. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus produkcijos vertės skaičiavimas:.....	76
2 priedas. Santykinio prekybos balanso indekso (RTB) skaičiavimas ir duomenys.....	76
3 priedas. Atskleistojo santykinio pranašumo indekso (RCA) skaičiavimas ir duomenys	77
4 priedas. Eksperto specializacijos indekso (ES) skaičiavimas ir duomenys	77
5 priedas. Santykinio prekybos pranašumo indekso (RTA) skaičiavimas ir duomenys	78
6 priedas. Darbo produktyvumo rodiklis.....	79
7 priedas. Tiesinės regresinės analizės pirmasis tyrimas.....	80
8 priedas. Tiesinės regresinės analizės antrasis tyrimas	81

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Apvalios medienos skirtos perdirbimui eksportas į Europos Sąjungos šalis	15
2 lentelė. Konkurencinių pranašumų vystymasis.....	31
3 lentelė. Konkurencingumą lemiantys veiksniai	33
4 lentelė. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus įmonių finansiniai santykiniai rodikliai 2013 – 2017 metais.....	47
5 lentelė. Kintamojo normalumo testas.....	49
6 lentelė. Regresinio modelio tinkamumo analizė	49
7 lentelė. Regresinio modelio koeficientai.....	50
8 lentelė. Regresinio modelio tinkamumo	51
9 lentelė. Regresinio modelio koeficientai.....	51
10 lentelė. Klaipėdos valstybinio jūrų uosto 2013 – 2018 metais.....	59
11 lentelė. Lietuvos baldų gamybos sektoriuje veikiančių verslo subjektų struktūra 2013 – 2017 metais.....	60

Paveikslų sąrašas

1 pav. Sektoriuje veikiančių verslo subjektų dinamika 2013 – 2017 metais	10
2 pav. Sektoriuje veikiančių verslo subjektų pokytis 2013 – 2017 metais	11
3 pav. Sektoriuje dirbančių asmenų dinamika	11
4 pav. Sektoriaus darbo užmokesčio rodiklių dinamika 2013 – 2017 metais.....	12
5 pav. Sektoriaus verslo subjektų produkcijos vertės dinamika 2013 – 2017 metais.....	13
6 pav. Sektoriuje sukuriama produkcijos vertė pagal įmonių darbuotojų skaičių.....	14
7 pav. Baldų importo ir eksporto dinamika Lietuvoje 2013 – 2018 metais.....	14
8 pav. Pridėtinės vertės dinamika 2013 – 2017 metais	16
9 pav. Konkurencingumo piramidė.....	18
10 pav. Konkurencingumo lygių tarpusavio sąveika	20
11 pav. Makro ir mikro aplinkos struktūra	21
12 pav. Porter konkurencingumo veiksnių analizė	30
13 pav. „Deimanto“ modelis	35
14 pav. Nuo kokybės priklausančios paklausos kreivė.....	36
15 pav. Apibendrintas „Dvigubo deimanto“ modelis	39
16 pav. „Devynių“ veiksnių modelis	40
17 pav. Lietuvos bendrojo vidaus produkto ir baldų eksporto dinamika 2013 – 2018 metais	46
18 pav. Lietuvos bendrojo vidaus produkto vienam gyventojui dinamika 2013 – 2018 metais.....	47
19 pav. Darbo kaštai tenkantys vienam darbuotojui per valandą Europoje 2018 metais	52
20 pav. Išlaidų dalis darbuotojų atlyginimams baldų gamyboje Europoje 2016 metais.....	53
21 pav. Lietuvos darbo jėgos ir nedarbo lygio dinamika 2013 – 2018 metais	53
22 pav. Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros finansavimo dinamika Lietuvoje 2013 – 2017 metais, palyginti su BVP	54
23 pav. Materialinės investicijos Lietuvos baldų gamybos sektoriuje 2013 – 2018 metais	54
24 pav. Paskolos ne finansų įmonėms, pagal ekonominės veiklos rūšis 2013 – 2018 metais.....	55
25 pav. Lietuvos darbo užmokesčio rodiklių dinamika 2013 – 2018 metais.....	56
26 pav. Namų ūkių individualaus vartojimo išlaidų dinamika 2013 – 2017 metais.....	57
27 pav. Vidutiniai metiniai baldų gamintojų parduotos pramonės produkcijos kainų pokyčiai 2013 – 2018 metais.....	57
28 pav. Lietuvos baldų gamybos sektoriuje diegusių inovacijas įmonių dalis 2010 – 2016 metais. 58	
29 pav. Lietuvos baldų gamybos sektoriuje veikiančių įmonių pokytis 2013 – 2017 metais.....	61
30 pav. Darbo produktyvumo rodiklio dinamika Lietuvos baldų gamybos sektoriuje 2013 – 2017 metais.....	62
31 pav. Tiesioginių užsienio investicijų dinamika baldų ir kitų produktų gamyboje 2013 – 2018 metais.....	64

Įvadas

Temos aktualumas. Konkurencingumas yra neatsiejamas šiuolaikinės globalios šalies ir jos sektorių gyvavimo atributas, padedantis augti, tobulėti bei išsilaikyti rinkoje. Augant globalizacijai ir nuolat vykstant integraciniams procesams, pastarieji įtraukia šalies pramonę į nuolatinę konkurencinę kovą, kurioje be rinkoje esančių konkurentų aktualios yra nuolat besikeičiančios tarptautinės ekonominės sąlygos, vykdoma šalies, kurioje veikiama politika. Dėl sparčių pokyčių gausos, Lietuvos baldų gamybos sektoriui, kaip ir kiekvienai kitai pramonės šakai siekiančiai išlikti konkurencingu dalyviu tarptautinėje erdvėje yra gyvybiškai svarbu reguliariai vertinti konkurencingumą. Įvertinant esamą padėtį, pokyčius bei atsižvelgiant į gautus rezultatus, galima numatyti veiklos gerinimo, konkurencinių pozicijų stiprinimo galimybes.

Tyrimo problema. Daugelis mokslininkų pripažįsta, jog konkurencingumas yra sudėtingas skirtingų veiksnių ir sąlygų veikiamas objektas. Jo vertinimui mokslinėje literatūroje pateikiami įvairiausi metodai, skirti vertinti konkretaus sektoriaus, šalies ar įmonės konkurencingumui. Nors kartais vertinimui naudojami ir tie patys metodai, tačiau į pagalbą dažnai pasitelkiami skirtingi rodikliai lemiantys skirtingus rezultatus. Sektoriaus kaip daugialypio objekto konkurencingumo vertinimui pasirinktą modelį būtina kruopščiai atrinkti ir įvertinti jo tinkamumą, nes nuo pasirinkto modelį priklausys gauti tyrimo rezultatai. Tai be abejo itin aktualu Lietuvos baldų gamybos sektoriui, kurio svarbiausi dalyviai veikia itin konkurencingoje aplinkoje. Nuo pat 2009 metų augančios pardavimų pajamos bei ilgametis bendradarbiavimas su koncernu „IKEA“, rodo puikius sektoriaus rezultatus, tačiau jiems tenka konkuruoti su didžiais gamintojais iš viso pasaulio. Todėl norint išlaikyti jau įgytas konkurencines pozicijas, kovoje su tokiais dalyviais, būtina užsitikrinti tinkamas žaliavų tiekimo sąlygas, galimybes vystyti naujus produktus bei sumažinti priklausomybę nuo vieno pirkėjo. Tačiau reikia nepamiršti, jog nuolat besikeičianti aplinka apimanti technologijas, ekonomines sąlygas, vyriausybės politiką ir paklausą, veikia baldų gamybos sektorių. Todėl, sėkmingai sektoriaus konkurencijai užtikrinti, reikalinga nuolatinė konkurencinių galimybių analizė.

Tyrimo objektas – Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumas.

Tyrimo tikslas – įvertinti Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumą ir pateikti konkurencingumą stiprinančių galimybių rekomendacijas.

Projekto uždaviniai:

1. apžvelgti Lietuvos baldų gamybos sektorių ir nustatyti jo problemines sritis;
2. išanalizuoti konkurencingumo sampratą, konkurencingumą lemiančius veiksnius bei vertinimo modelius;
3. sudaryti Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo tyrimo metodologiją;
4. atlikti Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo tyrimą.

Tyrimo metodai – darbui parengti buvo naudojama Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės literatūros sisteminė, lyginamoji analizė; statistinių duomenų analizė bei ekonometriniai metodai tiesinei regresinei analizei tarp kintamųjų atlikti naudojant „IBM SPSS Statistics“ programą.

1. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus problematika ir apžvalga

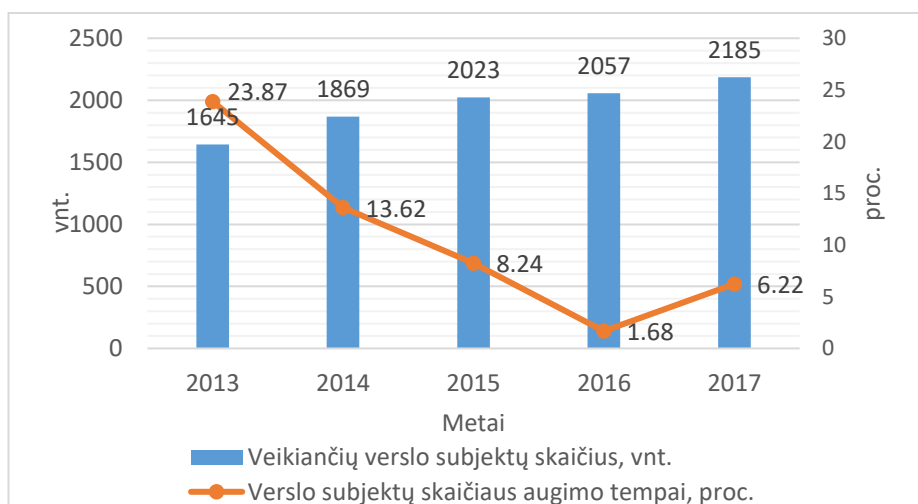
1.1. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus dalyvių ir gaminamos produkcijos apžvalga

Vienas giliausių tradicijų Lietuvoje turintis, pastaraisiais metais sėkmingai veikiantis baldų gamybos sektorius yra bene svarbiausias šalies apdirbamosios gamybos pramonėje. Pirmosios baldų gamybos įmonės šalyje įsikūrė dar XIX amžiaus pabaigoje, tačiau didžiausią svarbą įgavo jau atgavus nepriklausomybę. Tuo metu sektoriuje veikiantys dalyviai susidūrė su didžiuliais sunkumais, bet tinkamai atliktos investicijos į naujus gamybinius įrengimus, žmogiškuosius išteklius, leido baldų gamybos įmonėms įgyti konkurencinį pranašumą. Didysis sektoriaus pakilimas prasidėjo 1996 metais, kai didžiosios tuo metu šalyje veikiančios baldų gamybos įmonės pradėjo bendradarbiavimą su šiuo metu didžiausiu pasaulyje baldų prekybos ir gamybos koncernu „IKEA“. Ilgametis bendradarbiavimas ir tinkamai atliktos investicijos šalies baldų gamybos sektoriaus dalyviams padėjo įgyti tvirtas pozicijas, tarptautiniu mastu.

Pagal Lietuvos statistikos departamento pateikiamą ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių (2019), Lietuvos baldų gamyba skirstoma į keturias grupes:

1. įstaigos ir prekybos įmonių (parduotuvių) baldų gamybą (kėdžių, sėdynių, lentynų, spintų);
2. virtuvės baldų gamybą;
3. čiužinių gamybą;
4. kitų baldų gamybą (miegamąjį, svetainės, sodo ir kitų).

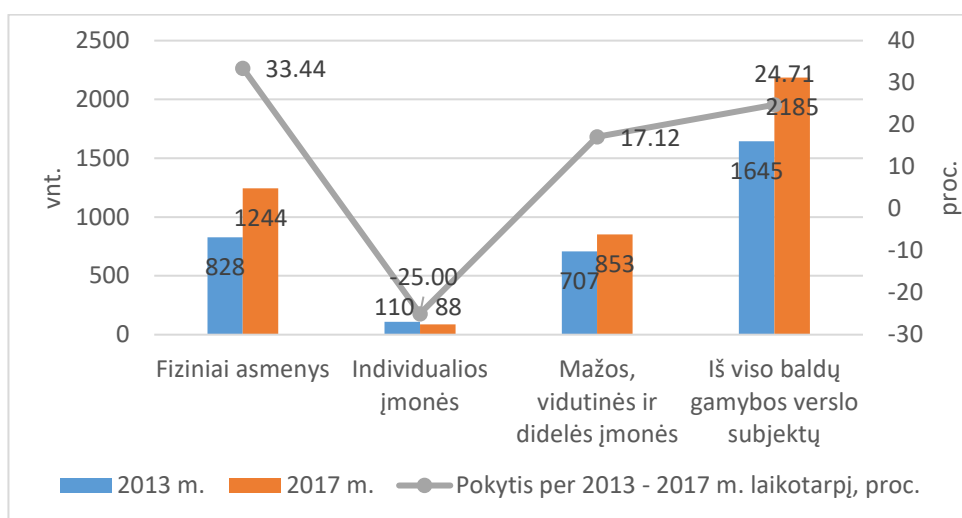
Lietuvos baldų gamybos sektoriaus veiklos rezultatai, kaip vėliau bus nagrinėjama, parodys spartų sektoriaus ir jo dalyvių augimą. Tačiau pirmiausiai reikia apžvelgti sektoriaus dalyvius.

1 pav. Sektoriuje veikiančių verslo subjektų dinamika 2013 – 2017 metais (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

Kaip pateikta 1 pav., Lietuvos baldų gamybos sektoriuje veikiančių verslo subjektų apimtys nagrinėjamu laikotarpiu kasmet augo. Ypatingai iš analizuojamo laikotarpio išsiskiria 2013 metai rezultatai, kuomet verslo subjektų skaičius sektoriuje išaugo 23,87 proc. Vėliau sektoriuje veikiančių subjektų augimas kasmet mažėjo ir 2016 metais palyginti su ankstesniais metais siekė tik 1,68 proc., tačiau auganti baldų paklausa skatino į sektorių ateiti naujus dalyvius, todėl 2017 metais buvo užfiksuotas 6,22 proc. augimas.

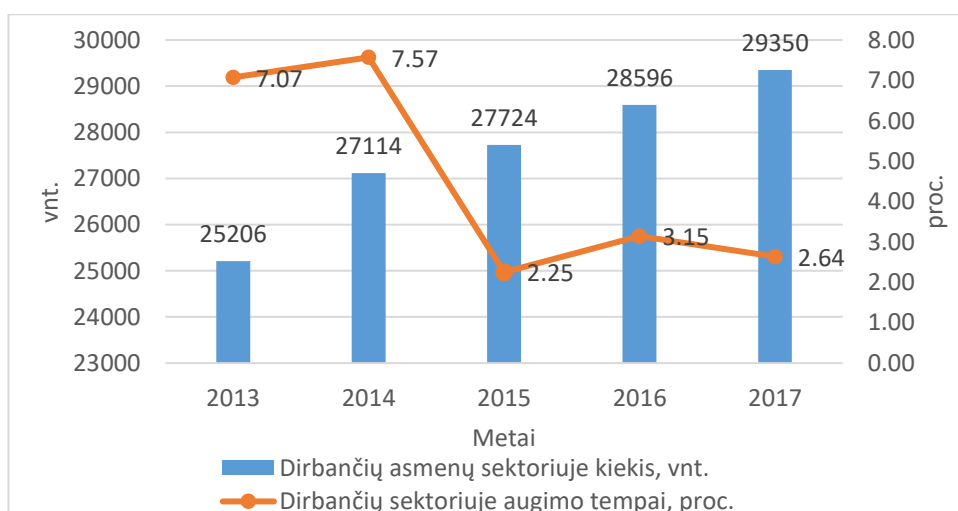
Aptarus bendrą baldų gamybos sektoriaus dalyvių dinamiką, nemažiau svarbu atidžiau pažvelgti kokie verslo subjektai dominuoja šioje pramonės šakoje.

2 pav. Sektoriuje veikiančių verslo subjektų pokytis 2013 – 2017 metais (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

Žvelgiant atidžiau į baldų gamybos sektoriuje veikiančius verslo subjektus Lietuvoje, matyti, kad per 2013 – 2017 metų laikotarpį, jų skaičius sektoriuje išaugo nuo 1645 iki 2185 vienetų, o tai apima 24,71 proc. pokytį. Žinoma, tokį spartų dalyvių augimą baldų gamybos sektoriuje sąlygojo augančios statybų apimtys bei tai atliekančių įmonių skaičius, kuris per tą patį laikotarpį ūgtelėjo 39,10 proc. Toliau kalbant apie Lietuvos baldų gamybos sektoriaus dalyvius, galima pastebėti, jog per tą patį laikotarpį fizinių asmenų padaugėjo 33,44 proc., tuo tarpu mažų, vidutinių ir didelių įmonių 17,12 proc. Nepaisant spartaus bendro sektoriaus dalyvių skaičiaus augimo, per tą patį laikotarpį buvo užfiksuotas individualių įmonių veikusių Lietuvos baldų gamybos sektoriuje mažėjimas sudarantis 25 proc. bei rodantis, verslo subjektų didėjimo tendenciją.

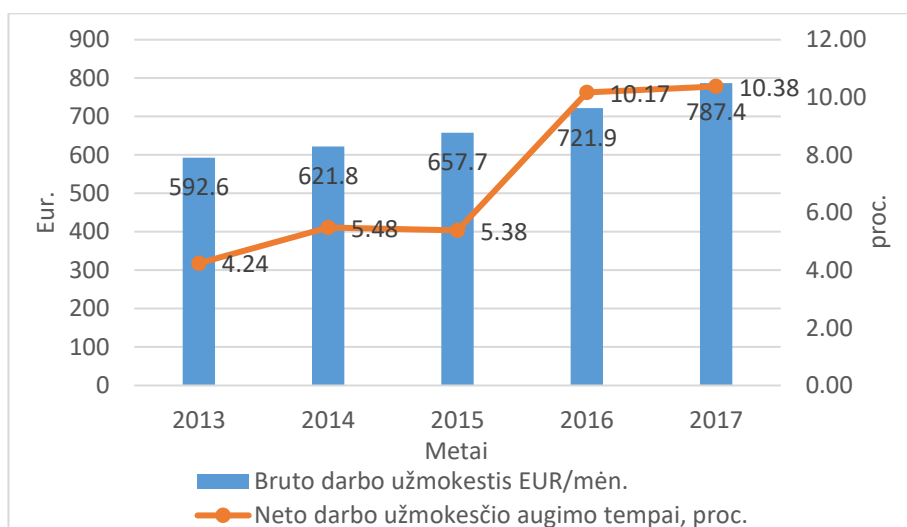
Be veikiančių sektoriuje įmonių, yra aktualu panagrinėti, kokios užimtumo kitimo tendencijos vyrauja baldų gamybos sektoriuje, Lietuvoje.

3 pav. Sektoriuje dirbančių asmenų dinamika (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

Iš pateiktų rezultatų 3 pav. matyti, kad didžiausi dirbančiųjų asmenų sektoriuje augimo tempai fiksuojami 2013 ir 2014 metais, atitinkamai augę 7,07 proc. ir 7,57 proc. Toks dirbančiųjų augimas siejamas ne tik su tuo pačiu laikotarpiu augusių verslo subjektų skaičiumi šalies sektoriuje, tačiau ir su iki 2014 metų vykusiu „Swedwood Kazlų Rūda“ ir „Swedspan Girių Bizonas“ reorganizavimu, kai vietoje pastarųjų įmonių buvo įkurta „IKEA Industry Lietuva“. Šiuo metu tai viena didžiausių tiekėjų ir gamintojų šalyje, ypatingai svarbi dėl gaminamų medienos plokščių skirtų Lietuvoje baldus gaminančioms įmonėms. Vėlesniais 2015 – 2017 metais didėjančio užimtumo šakoje tempai augo, nors buvo daugiau nei perpus mažesni.

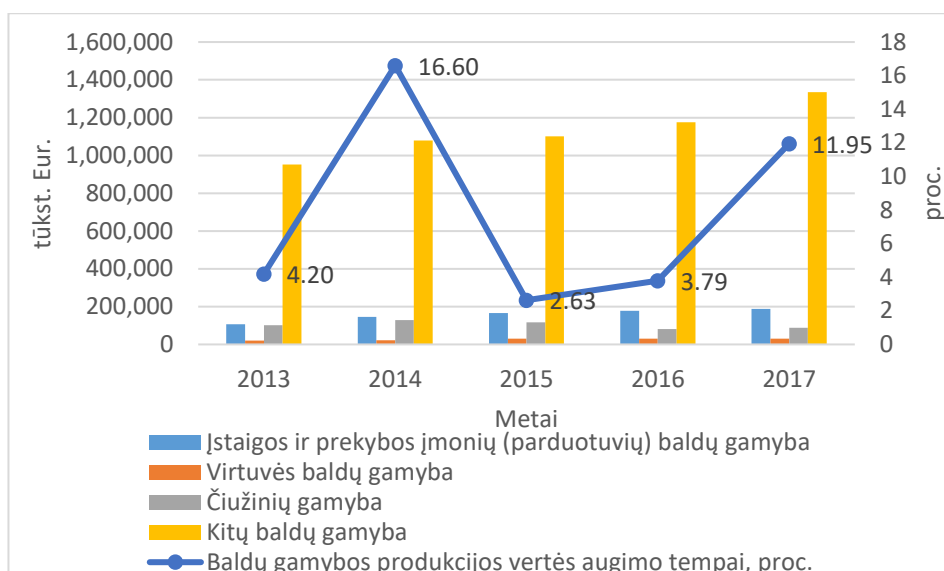
Sektoriaus dalyviai susidurdami su darbuotojų trūkumu, daugiau investuoja į gamybos efektyvumo didinimą, visgi problemos išspręsti lengvai nepavyksta, o viena to priežasčių yra mažas darbo užmokestis lyginant su šalies vidurkiu.

4 pav. Sektoriaus darbo užmokesčio rodiklių dinamika 2013 – 2017 metais (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

4 pav. pateikto darbo užmokesčio dinamika 2013 – 2017 metais rodo, kad vidutinis bruto (su mokesčiais) darbo užmokestis Lietuvos baldų gamybos sektoriuje auga. Išskirtiniai 2016 ir 2017 metai, kai buvo fiksuojamas daugiau nei 10 proc. augimas. Vis dėl to, vidutinis sektoriaus įmonių mokamas darbo užmokestis palyginus su šalies vidurkiu vis dar atsilieka. Spartesnis vertinamų paskutiniųjų dviejų metų darbo užmokesčio augimas sektoriuje, nei prieš tai rodo, kad baldų gamybos įmonės vis dar susiduria su kvalifikuotos darbo jėgos trūkumu, ypač tai matyti rajonuose, kur gyventojų skaičius nuolat mažėja.

Kartu su augančiu verslo subjektų skaičiumi šalies baldų gamybos sektoriuje, kartu didėja ir bendra baldų gamybos produkcijos vertė. Visą tai puikiai iliustruoja 5 pav., kuriame pateikta pagaminamos produkcijos vertės dinamika 2013 – 2017 metais.

5 pav. Sektoriaus verslo subjektų produkcijos vertės dinamika 2013 – 2017 metais (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

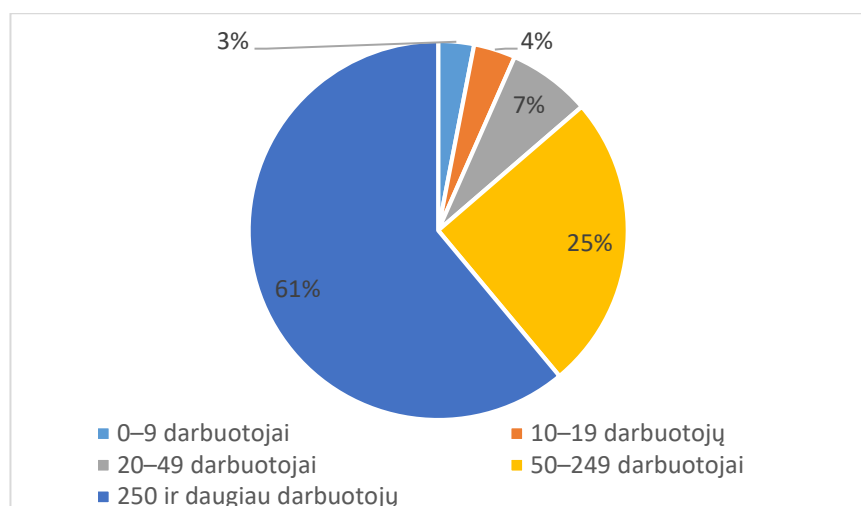
Kaip yra matyti iš pateikto 5 pav., bendra Lietuvos baldų gamybos sektoriaus dalyvių pagaminamos produkcijos vertė auga ne tik nagrinėjamu laikotarpiu, bet ir ilgiau. Pastarosios augimas fiksuojamas 9 metus iš eilės. Tokiai augimo tendencijai didelę įtaką daro auganti baldų paklausa ir didžiųjų Lietuvos baldų gamintojų bendradarbiavimas su „IKEA“. Atidžiau žvelgiant į pagaminamos produkcijos vertės rezultatus išryškėja kitų baldų gamybai priskiriamų įmonių gaminančių minkštus ir kietus baldus produkcijos vertė, sudaranti didžiąją dalį visos Lietuvos baldų gamybos sektoriaus produkcijos vertės.

Apžvelgiant Lietuvos baldų gamybos sektoriaus dalyvius ir jų gaminamą produkciją, galima teigti, jog nuo pat nepriklausomybės atkūrimo tikslingai atliktos investicijos bei partnerystė su užsienio kompanijomis leido šalies baldų gamybos įmonėms augti ir tapti viena svarbiausių apdirbamosios gamybos pramonės šakų. Augantis sektoriaus dalyvių skaičius didino bendrą gaminamos produkcijos vertės augimą, užimtumą šakoje ir lėmė paskutiniu metu spartėjantį darbo užmokesčio augimą.

1.2. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus veiklos apžvalga

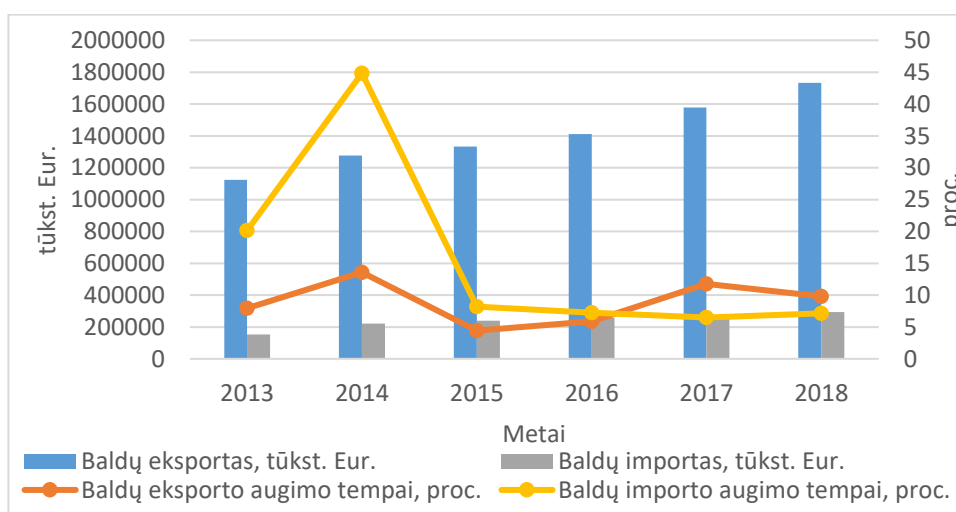
Nuo pat nepriklausomybės paskelbimo šalies baldų gamybos sektorius demonstravo ryžtą ir kryptingai augo. Tam padėjo ne viena investicija į gamybinius įrengimus, žmogiškuosius išteklius, ISO 9001 ir ISO 14001 kokybės valdymo sistemų bei LEAN efektyvinimo programos diegimas. LEAN – vadinama verslo, gamybos procesų valdymo metodika, kurią naudojanti įmonė pasiekia didžiausią įmanomą pelną su mažiausiomis finansinėmis investicijomis. Kokybės vadybos sistemos ir LEAN efektyvinimo programa leido naudojant mažiau išteklių sukurti didesnę vertę vartotojams, kartu didinant konkurencinį pranašumą. Tokia veikla bei aukščiausia gaminamų baldų kokybė neliko nepastebėta. O tai lėmė, kad didieji šalies baldų gamintojai per pastaruosius kelis dešimtmečius įsitvirtino tarp pagrindinių Europos baldų gamintojų.

Toliau aptariant baldų gamybos sektoriaus dalyvių veiklos rezultatus yra tikslinga įvertinti, kokią dalį produkcijos vertės konkrečiai sukuria skirtingų dydžių įmonės.

6 pav. Sektoriuje sukuriama produkcijos vertė pagal įmonių darbuotojų skaičių (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

Kaip yra matyti iš 6 pav., didžiausią produkcijos vertę sukuria didžiosios – 250 ir daugiau darbuotojų turinčios įmonės, kurių Lietuvos baldų gamybos sektoriuje 2017 metais buvo dvidešimt penkios. Jų bendra pagamintos produkcijos vertė tais pačiais metais sudarė 61 proc. visos sektoriaus vertės. Toliau nagrinėjant statistinius duomenis pagal įmonių dydį, sektoriuje išsiskiria 50 – 249 darbuotojų turinčios įmonės sukuriančios ketvirtadalį visos sektoriaus įmonių gaminamų produktų vertės. Nors Lietuvos baldų pramonėje vyrauja mažos ir iki 50 darbuotojų turinčios įmonės, tačiau vertinant pagal produkcijos vertę, jos sukuria tik 17 proc. visos sektoriuje sukuriama produkcijos vertės. Auganti produkcijos vertė rodo, kad kasmet didėja pagaminamų baldų kiekis, tačiau dėl mažos vietinės rinkos didžioji jos dalis yra realizuojama eksportuojant.

7 pav. Baldų importo ir eksporto dinamika Lietuvoje 2013 – 2018 metais (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2019)

Lietuvos baldų gamybos dalyviai sėkmingai veiklą vykdė iki 2008 metais prasidėjusios pasaulinės krizės. Tuomet krito paklausa lėmusi mažesnę gamybą, vis dėlto Lietuvos baldų gamintojams pavyko atsitiesti ir jau 2010 metais buvo pasiektas prieš krizinis pardavimų lygis užsienyje, o 2013 metais ir Lietuvoje. Pasak Versli Lietuva (2017) atliktos baldų gamybos sektoriaus apžvalgos, įmonių eksporto vertė 2013 – 2016 metais į Nepriklausomų valstybių sandraugos šalis vidutiniškai mažėjo po 9,9 proc. kas nėra palanku eksportui, kadangi dalis Lietuvos baldų gamintojų Rusijos rinkoje vystė savo

prekinius ženklus. Tačiau žvelgiant į 7 pav. pateiktus duomenis tuo pačiu laikotarpiu bendras sektoriaus įmonių eksportas augo. Daugiausiai Lietuvos baldų gamybos įmonės eksportavo į Švediją, Jungtinę Karalystę ir Vokietiją. Pastarosioms tenka apie 40 proc. viso eksporto.

Pateiktoje statistikoje matyti, jog 2014 metais baldų importas palyginti su 2013 metais fiksavo rekordinį 44,83 proc. augimą. Nors metais anksčiau didėjimo apimtys siekė 20,18 proc., tačiau jau 2015 metais augimo tempas sumažėjo iki 8,20 proc., o 2017 metais iki 6,48 proc., ir visą vertinamą laikotarpį eksporto augimas buvo didesnis už importo augimą. Tokius eksporto augimo rodiklius remiantis Versli Lietuva (2017) analize, labiausiai lėmė 2013 – 2016 metų laikotarpiu vidutiniškai 9,8 proc. augusi baldų eksporto vertė į Europos Sąjungos šalis bei po 14,5 proc. į Norvegiją, Jungtines Amerikos Valstijas ir Kiniją.

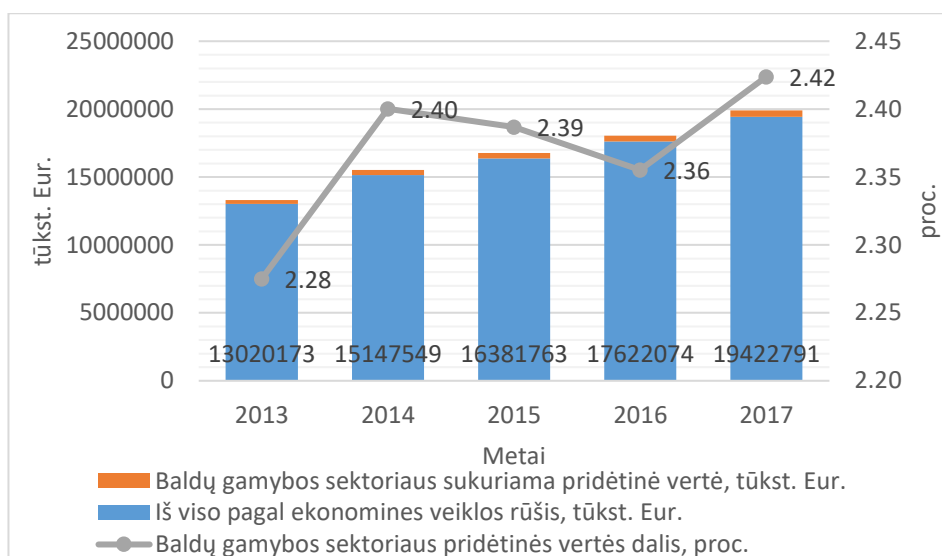
Lyginant į šalių importuojamų ir iš jos eksportuojamų baldų apimtis, šalies baldų gamybos sektoriaus eksportas dominuoja. Pastarasis 2017 metų duomenimis daugiau nei 5,5 karto viršija baldų importą ir atotrūkis tik auga. Nors Lietuvos baldų gamintojų produkcija yra konkurencinga, tačiau dėl mažos vietinės rinkos, daugiau kaip du trečdaliai pajamų yra iš eksporto, dėl to įmonėms yra svarbu išlaikyti aukštą kokybę ir įgytas konkurencines pozicijas. Augančios eksporto apimtys rodo aukštą Lietuvos baldų gamintojų konkurencingumo lygį, tačiau nuosavų prekės ženklų trūkumas ir didelė priklausomybė nuo vieno pirkėjo, gali sukelti sunkumų ateityje išlaikant užimtas pozicijas.

Vis dėlto ne vien priklausomybė nuo vieno pirkėjo kelia nerimą dėl Lietuvos baldų gamybos sektoriaus ateities. Ribotų gamtinių išteklių eksportas yra viena ryškiausių jau dabar aptarinėjamų problemų, o jų apimtims nemažėjant ateityje gali apriboti Lietuvos baldų gamybos sektoriaus plėtrą.

1 lentelė. Apvalios medienos skirtos perdirbimui eksportas į Europos Sąjungos šalis, tūkst. Eur. (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2019)

Valstybė	Metai					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Latvija, tūkst. Eur.	40495	51152	43647	41605	53004	82644
Lenkija, tūkst. Eur.	16004	19848	18191	15824	19488	23114
Suomija, tūkst. Eur.	8010	2634	2460	2625	2354	10987
Švedija, tūkst. Eur.	11385	9891	6006	6618	3664	14024
Likusios ES valstybės, tūkst. Eur.	9698	5319	3358	1544	3690	2876
Iš viso, tūkst. Eur.	85591	88844	73662	68215	82200	133645

Kaip pateikta 1 lentelėje, apvalios medienos skirtos perdirbimui eksportas augo 2013 – 2014 metais ir 2016 – 2018 metais. Didžiausios apvalios medienos importuotojos 2013 – 2018 metais buvo Latvija, Lenkija, Švedija ir Suomija. Per vertinamą laikotarpį daugiausiai tinkamos medienos baldų gamybai iš Lietuvos importavo Latvija. Pastaroji 2018 metais importavo medienos už daugiau nei 82644 tūkst. Eur., ir buvo dvigubai daugiau nei 2016 metais. Kalbant apie likusias šalis, eksporto apimtys į jas taip pat augo, tačiau ne tokiais tempais. Žvelgiant iš Lietuvos baldų gamybos dalyvių pusės, augančios medienos eksporto apimtys kelia nerimą. Kadangi visa eksportuojama mediena atiduodama konkurentams, kai galėtų būti perdirbama Lietuvoje. Gamintojai yra priversti pirkti neretai brangesnę medieną kaimyninėse šalyse, kadangi vietinėje rinkoje nėra užtikrinami reikiami žaliavų kiekiai. Ir toliau augant Lietuvos baldų gamybos sektoriui bei eksportuojamos medienos apimtims, kyla grėsmė tolimesnei sektoriaus plėtrai.

8 pav. Pridėtinės vertės dinamika 2013 – 2017 metais (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

Pridėtinė vertė dažnai apibūdinama vienu svarbiausių konkurencingumą vertinančių rodiklių. Ši rodiklį sudaro įmonių sumokėtas darbo užmokestis, uždirbtas pelnas, nusidėvėjimas ir gamybos mokesčiai. 2015 metais Lietuvos baldų gamybos sektorius sukūrė palyginti nedidelę 2,39 proc. visos šalies arba 9,7 proc. apdirbamosios gamybos sektoriaus sukuriamos pridėtinės vertės. Nors 2015 – 2016 metais sektoriaus sukurta pridėtinė vertė augo, tačiau bendroje struktūroje ji mažėjo. Vis dėl to, 2017 metais, bendra sektoriaus pridėtinė vertė padidėjo iki 2,42 proc. Tokį rezultatą lėmė didesnis nei 2016 metų grynas pelnas, sparčiau augę kaštai darbuotojų atlyginimams ir socialiniam draudimui.

Taigi, aptariant Lietuvos baldų gamybos sektoriaus veiklą matyti, jog sektoriuje dominuoja mažos įmonės sukuriančios 17 proc. sektoriaus produkcijos vertės. Kai tuo tarpu didžiąją produkcijos vertės dalį – 61 proc. sukuria didžiosios baldų gamybos įmonės. Visgi didžioji dalis daugiau kaip du trečdaliai pajamų gaunama iš eksporto, kurį padeda pasiekti bendradarbiavimas su didžiausiu baldų prekybos ir gamybos koncernu pasaulyje. Priklausomumas nuo vieno pirkėjo, vystomų prekinių ženklų trūkumas ir apvalios medienos skirtos perdirbimui eksporto apimčių augimas kelia nerimą dėl baldų gamybos sektoriaus ateities ir plėtros galimybių.

2. Teoriniai konkurencingumo vertinimo aspektai

2.1. Konkurencingumo samprata ir tipai

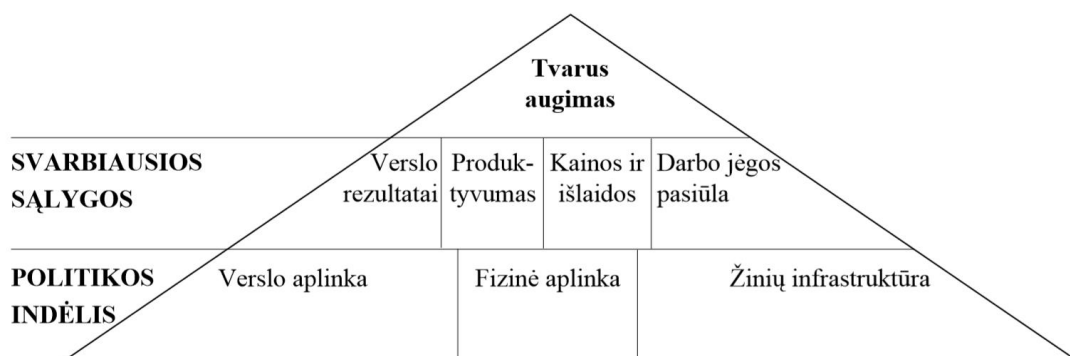
Kasdien kiekvienoje šalyje, bei pasaulyje įmonės, organizacijos, ūkio sektoriai, šalys siekia užimti geresnes pozicijas. Tam pasitelkiami įvairiausi metodai, pradedant nuo marketingo priemonių ir baigiant naujausiomis technologijomis. Visa tai, atvaizduoja tarpusavio lenktyniavimą, kuris aktyviai vyksta nuolat. Toks tarpusavio varžymasis vyko ir anksčiau, tačiau suaktyvėjus globalizacijai, tai dar labiau išryškėjo. Diskusijos, kodėl vienos šalys yra konkurencingesnės už kitas, kilo nuo pat XVI a., tačiau didžiausias susidomėjimas ir svarstymai nacionalinio konkurencingumo klausimu ir jo svarba prasidėjo maždaug prieš 30 metų (Staskevičiūtė, Tamošiūnienė, 2010). Kaip nurodoma literatūroje, terminas „konkurencija“ yra kilęs iš lotynų kalbos žodžio „*concurrentia*“ reiškiančio kovą, varžymąsi ar lenktyniavimą. Panašiai konkurenciją apibūdina Navickas (2010), teigdamas, kad ji yra „įmonių varžybos dėl vartotojų palankumo, lojalumo jų gaminamoms prekėms ar paslaugoms. Konkurencija šiuolaikinės ekonomikos atributas, skatinantis inovacijų diegimą bei gamybos procesų ir produktų kokybės gerėjimą“ (p. 100). Anot autoriaus, ji turėtų būti suprantama kaip nuolatinis visuomenės gebėjimas kurti tobulesnę ekonominę ir socialinę aplinką, lemiamą kokybinių visuomenės raidos pokyčių (Navickas, 2010).

Konkurencingumas, kaip mokslo sritis jau ne vieną dešimtmetį yra analizuojamas daugelio pasaulio mokslininkų. Visgi vertinant konkurencingumą, pirmiausia būtina apibrėžti jo reikšmę. Vienas žymiausių šios srities tyrinėtojų Porter'is (1990), nagrinėdamas konkurencingumą priėjo prie išvados, kad šalies konkurencingumas reiškia didėjančias pajamas ir aukštą užimtumo lygį plėtros ekonomikoje. Panašią mintį išreiškė Danilevičienė ir Lukšytė (2017) teigdamos, kad dabar konkurencingumas virsta dominuojančiu ir būtinu šalies plėtros veiksmu, gebančiu sudaryti svarbias sąlygas regiono plėtrai ir žmonių gerovės užtikrinimui. Pažymima, kad labiau konkurencinga ekonomika yra linkusi užtikrinti didesnę pajamų lygį savo piliečiams (Balkytė, Tvaronavičienė, 2010). Iš nagrinėjamų apibrėžimų galima pastebėti, kad konkurencingumas įvardinamas kaip pranašumas. Literatūroje dažnai pateikiama ši sąvoka, kuria teigiama, kad konkurencinis pranašumas laikytinas įmonės išskirtinumu konkurentų atžvilgiu. Vis dėlto, įvairūs užsienio ir Lietuvos autoriai konkurencingumą apibrėžia skirtingai. Kaip dažnai pastebima, pateikiami apibrėžiamai apima platų spektrą, ir tai rodo, kad konkurencingumas yra plati sąvoka. Dėl tokios situacijos, iki šiol nėra bendrai priimto bendro konkurencingumo apibrėžimo, kadangi moksliniuose šaltiniuose pateikiami ir nagrinėjami skirtingi konkurencingumo objektai. Savo publikacijose, dauguma mokslininkų, dažniausiai nagrinėja konkurencingumą įmonės, pramonės šakos (sektoriaus), šalies lygmeniu. Pasak Žitkaus ir Mickevičienės (2013) pačioje pradžioje konkurencingumas buvo apibrėžiamas mikro lygmenyje – tarp įmonių. Tik vėliau konkurencija pradėta nagrinėti plačiau, tarp ūkio sektorių, regionų ar valstybių.

Pasaulio ekonomikos forumas, matuojantis šalių konkurencingumą nuo pat 1979 metų, jį apibūdina kaip institucijų, politikų ir veiksmų rinkinį, kuris lemia šalies produktyvumo lygį. Anot Šeputienės ir Brazauskienės (2013) šalis yra konkurencinga, kai jos vykdoma politika skatina produktyvumą, ir traukia žmones ir įmones įsikurti ir investuoti į tą šalį. Remiantis Padgureckiene (2015) šalies konkurencingumas gali būti apibūdinamas pagal ekonominius rodiklius, tokius kaip valstybės skola, palūkanų norma ar valiutos kursas. Toliau kalbant apie šalių konkurencingumą, Zacharevič ir Dzemyda (2015) konkurencingumą pabrėžia kaip šalies produktyvumo lygį lemiančių politikos, veiksmų bei institucijų rinkinį. O tikslus šalies konkurencingumo apibrėžimas yra našumas

(Stanikūnas, 2010). Našumą svarbiausiu konkurencingumo apibrėžimu išskiria ir kitos šią sritį nagrinėjusios mokslininkės Rakauskienė ir Tamošiūnienė (2013) bei Danilevičienė ir Lukšytė (2017). Apibendrinant jų nagrinėtus apibrėžimus, galima teigti, kad konkurencinga šalis vykdanči sėkmingą prekybą, kartu su našumu, geba užtikrinti visapusišką savo gyventojų gerovę. Tuo pačiu yra užtikrinama ne tik socialinė, ekonominė gerovė, bet ir politinė laisvė, Mačiulytės-Šniukienės ir Paliulio (2011) apibrėžiama šalies konkurencingumu. Visgi, remiantis Navicku (2010) reikėtų pabrėžti, kad produktyvumo lygis lemia kokios apimties bus sukurta ekonominė vertė ir investicijų lygis. Kadangi ekonominę vertę nusakantys grąžos rodikliai yra pagrindiniai ekonomikos augimo tempai, todėl tikima, kad dėl to konkurencingesnė ekonomika, vidutinės trukmės ir ilguoju laikotarpiu augs greičiau (Balkytė, Tvaronavičienė, 2010; Zacharevič, Dzemyda, 2015).

Anot autorių Danilevičienės ir Lukšytės (2017), šiandien šalių konkurencingumas yra aktualus objektas sukeliantis daug diskusijų tarp skirtingų šalių atstovų, ieškančių būdų, kaip padidinti nacionalinį konkurencingumą. Tam netgi steigiamos tarybos, atliekami vertinimai, kurių rezultatais remiantis formuojamos strategijos, šio tikslo įgyvendinimui. Kai kurios valstybės remia konkurencingumą daugiau nei kitos, kurdamos palankią aplinką, palengvinančią įmonių konkurencingumą ir skatinančią ilgalaikį tvarumą. Visgi mokslininkai Valodkienė ir Snieška (2012) pabrėžia, kad vyriausybės vaidmuo, siekiant sudaryti palankias sąlygas aukštam šalies įmonių konkurencingumo lygiui, turi būti labai ribotas. Kitaip, valstybės pagalba gali atnešti daugiau žalos, nei naudos. Tačiau Stanikūnas (2010) teigia, kad ekonominės sistemos organizuotos savaiminiu reguliavimu, pagrindinis tikslas nėra sudaryti palankias sąlygas konkurencijai vyksti ir plėtotis. Verčiau tai reikia vertinti kaip naudingą įrankį padedantį efektyviai naudoti ribotus išteklius.

9 pav. Konkurencingumo piramidė (sudaryta pagal Airijos Nacionalinio konkurencingumo tarybą, 2009)

Kaip galima matyti 9 pav. pateikiama Airijos Nacionalinio konkurencingumo tarybos sudaryta konkurencingumo piramidė. Anot jos sudarytojų, piramidę sudaro rodikliai, kurie geriausiai atspindi šalies konkurencingumą ir gali padėti tinkamai įvertinti jos konkurenciją. Pačioje jos viršuje, konkurencingumo sėkmės rezultatu įvardijamas tvarus augimas. Žemesniame piramidės lygyje, pateikiamos svarbiausios sąlygos (verslo rezultatai, produktyvumas, kainos ir išlaidos, darbo jėgos pasiūla). Tuo tarpu žemiausiame piramidės lygyje įvardijamas konkurencijai svarbus politikos indėlis (verslo aplinka, fizinė aplinka, bei žinių infrastruktūrą). Anot Sahlberg'o (2006), sėkminga ekonomika geba konkuruoti ne tik mažų sąnaudų pagalba, bet ir didele verte, kurią geriausiai užtikrina išsilavinę ir gerus įgūdžius turintys darbuotojai.

Remiantis Berger'iu (2008) galima konstatuoti, kad konkurencingumo koncepcija šiais laikais, dažniausiai taikoma įmonių lygmenyje. Pasak Navicko (2010) konkurencija ekonominiu požiūriu dažnai apibrėžiama veikla, verslo subjektų siekiančių, nustatyti skaičiumi išreikštų tikslų. Panašiai

konkurencija apibrėžiama ir kitų autorių. Štai Stanikūnas (2010) konkurenciją apibūdina rungtyniavimu tarp prekių gamintojų ar paslaugų teikėjų siekiant gauti pelną ir užimti kuo didesnę rinkos dalį. Tačiau, autorės Šeputienė ir Brazauskienė (2013) pažymi, kad rinkoje užimama dalis nebūtinai reiškia didesnę konkurencingumą. Anot jų, ši tikslą, šalis galėjo pasiekti remdama prekybą. Vėlgi, konkurencingumas gali būti apibrėžtas išreikštu gebėjimu tinkamu laiku gaminti atitinkamas prekes ar teikti paslaugas (Balkytė, Tvaronavičienė, 2010). Tačiau, kiti mokslininkai atlikę įmonių konkurencingumo tyrimus kitu požiūriu, tai apibrėžia kaip rungtyniavimą tarp įmonių, pagrįstą kainos ir kokybės santykiu. Šiuo atveju, objektu tampa prekė ir jos kaina. Pasak Stanikūno (2010) susitelkti tik į pastarąjį elementą nevertėtų, kai konkuruoti galima pasitelkiant ne tik kainą, bet ir gaminant naujas prekes ar teikiant naujas paslaugas, gerinant jau gaminamų produktų ar teikiamų paslaugų kokybę, išnaudojant įgūdžius, investuojant į mokslinius tyrimus. „Įmonės kurios aktyviai veikia konkurencinėje kovoje, sunkina kitų įmonių veiklą ir nuolat žengia į priekį“ (Beniušienė, Svirskienė, 2008, p. 32). Pabrėžtina, kad tinkamai reaguodamos į konkurentų veiksmus rinkoje, įmonės visada užsitikrina gerą pelną.

Žvelgiant į pramonės sektoriaus konkurencingumą, pagrindiniu tikslu tampa jau turimų pozicijų išlaikymas ar jų pagerinimas tarptautiniu mastu (Balkytė, Tvaronavičienė, 2010). Lietuvos pramonės eksporto konkurencingumo vertinimą atlikę Grebliauskas ir Stonys (2012), priėmė išvada, kad „konkurencingumas išreiškia reliatyvią įmonės, ūkio šakos, regiono, šalies ar šalių grupės poziciją kitų įmonių, ūkio šakų, regionų, šalių ar šalių grupių atžvilgiu“ (p. 52). Tuo tarpu Beniušienė ir Svirskienė (2008) teigia, kad konkurencingumas dažnai nulemia valstybės, įmonės, asmenų grupės ar pavienio asmens ekonominę ir socialinę gerovę, prestižą. Ir esant per mažam konkurencingumui, tai gali tapti didelių praradimų, sukrėtimų ar net žlugimo priežastimi.

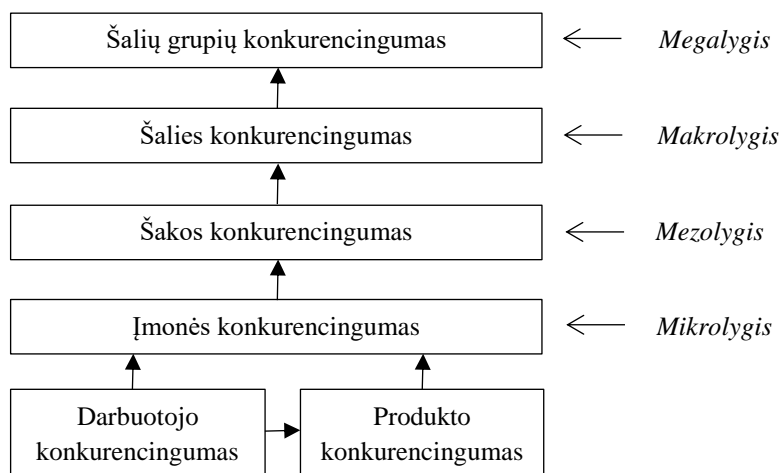
Konkurencingumo tipai. Taigi, išnagrinėjus daugybės autorių pateikiamus konkurencingumo apibrėžimus, galima teigti, kad konkurencingumas yra našumas, įmonės, pramonės ar šalies prestižo rodiklis, užtikrinantis piliečių ir ekonominių subjektų pajamų, gerovės augimą. Kuris pasireiškia produktyvumo didinimu, ko pasėkoje konkurencingesnė ekonomika auga greičiau. Visa tai įrodo, kad konkurencingumas yra sudėtingas procesas apimantis įvairius integracinius lygius. Autoriai Navickas ir Malakauskaitė (2010) jį siūlo skirstyti į tris lygmenis: makro- (šalies), mezo- (regiono, ūkio šakos) ir mikro- (įmonės). Tuo tarpu Balkytė ir Tvaronavičienė (2010) išskiria šešias konkurencingumo kategorijas:

- įmonės konkurencingumas;
- sektoriaus (pramonės) konkurencingumas;
- regioninis (teritorijos, vietovės) konkurencingumas;
- nacionalinis (šalies) konkurencingumas;
- blokų (regioninis) konkurencingumas;
- tarptautinis (pasaulinis) konkurencingumas.

Dalis autorių šalia išvardintų konkurencingumo rūšių, taip pat išskiria darbuotojų konkurencingumą. Kaip teigiama, šio tipo konkurencingumas priklauso nuo darbuotojų įgyto išsilavinimo, turimos kompetencijos ir esamos motyvacijos. Siekiant kokybiškesnės veiklos vykdymo, įmonės naudoja įvairias mokymo programas ir motyvacijos sistemas, kurias derinant sukuriama atitinkamas kainos ir kokybės santykis, palaikantis konkurencingumą (Meilienė, Snieška, 2010). Skirtingai nei dauguma autorių, Reiljan'as ir kt. (2000) konkurencingumą apibūdina trimis lygiais:

- **gebėjimas išgyventi** – žemiausias konkurencingumo lygis apibūdinantis gebėjimą pasyviai prisitaikyti prie konkurencinės aplinkos, nesikeičiant ar besivystant;
- **gebėjimas vystytis** – vidutinis konkurencingumo lygis, nurodantis gebėjimą aktyviai reaguoti į kiekvieną konkurencinės aplinkos pokytį, taip pagerinant savo savybes, bei efektyvinant veiklą;
- **pranašumas** – aukščiausias konkurencingumo lygis, apibrėžiantis gebėjimą daryti įtaką konkurencinei aplinkai greičiau vystantis, veiksmingiau veikiant ar per teikiamą geresnę kokybę nei konkurentai.

Remdamiesi įvairių autorių literatūroje pateikiamais konkurencingumo tipais, autoriai Mačiulytė-Šniukienė ir Paliulis (2008) suformulavo ir pateikė konkurencingumo rūšių skirstymą ir jų tarpusavio sąveikos struktūrą (10 pav.).

10 pav. Konkurencingumo lygių tarpusavio sąveika (sudaryta pagal Mačiulytę-Šniukienę, Paliulį, 2008)

Kaip galima matyti pateiktame 10 pav., kiekvieno ekonominio subjekto konkurencingumas nors yra skirtingo lygio, tačiau glaudžiai vienas su kitu susiję. Ypatingas dėmesys skiriamas darbuotojo konkurencingumui, laikomu pagrindu, nulemiančiu produkto ir įmonės konkurencingumą.

Taigi apibendrinant, galima teigti, kad konkurencingumo sąvoka yra labai plati, apimanti produktyvumą, našumą ir daugelį kitų veiksnių. Tačiau labiausiai išskiriami šie, padedantys nusakyti gebėjimą būti aukštesnėse pozicijose nei konkurentai ir gebantys užtikrinti pajamų ir visuomenės gerovės augimą. Kaip ir pati sąvoka, taip ir konkurencingumo skirstymas yra daugialypis. Dažniausiai mokslinėje literatūroje išskiriami įmonės, pramonės šakos ir šalies konkurencingumo tipai, įvairių autorių skirtomi į mikro-, makro-, mezo- ir megalygį.

2.2. Makro ir mikro aplinkos struktūra konkurenciniu požiūriu

Dažnai šalia konkurencingumo vertinimo, literatūroje aptariami jį lemiantys veiksniai, bei priemonės padedančios ne tik išlaikyti, bet ir padidinti. Tačiau, be viso to įmonėms, pramonės šakoms (sektoriams) ir galiausiai šalims yra gyvybiškai svarbu vertinti ne tik patį konkurencingumą, bet ir aplinką, kurioje šis sudėtingas procesas vyksta.

Remiantis atlikta literatūros analize, paaiškėjo, kad konkurencingumas pasireiškia produktyvumo didėjimu, leidžiančiu užtikrinti šalies ekonominę augimą. Tačiau tai pasiekti nėra lengva, dėl konkurencingumo sudėtingumo, kurio įgijimas yra priklausomas nuo skirtingų veiksnių įtakos. Pasak

Beniušienės ir Svirskienės (2008) konkurencinėje aplinkoje, organizacija susiduria su apribojimais ir galimybėmis, kurie formuojami išorinės aplinkos. Ji taip pat nulemia ir organizacijai artimus – vidaus aplinkos veiksniai. Vykstant intensyviai konkurencijai, organizacijai ypač svarbu tinkamai ir efektyviai atlikti makroaplinkos veiksnių analizę, kadangi ji veikia organizacijos veiklą, siejasi su priimamais svarbiais strateginiais sprendimais, siekiant tikslų rinkoje įgyvendinimo. Be viso to, veiksnių įvertinimas organizacijoms padeda prognozuoti rinkos pokyčių tendencijas ir plėtros galimybes, bei leidžia joje išlikti.

Paprastai mokslininkai tokius veiksniai skirsto į dvi grupes: išorinius (makroaplinkos literatūroje įvardijamus konkurencinės aplinkos veiksniais) ir vidinius (organizacijos kontroliuojamus vidaus aplinkos veiksniai). Tačiau Snieskienė (2009) vidinę aplinką skiria į dvi grupes: makroaplinką ir pramonės rinkos aplinką. Pastaroji apima veiksniai (konkurentus, tiekėjus ir vartotojus), būdingus konkrečiai pramonės šakai, kurioje veikia organizacija. Snieskienė (2009) ir Valentinavičius (2009) kaip ir daugelis kitų autorių, makroaplinką sudarančiais elementais įvardina ekonominę, politinę-teisinę, socialinę-kultūrinę, mokslinę-technologinę, gamtinę, aplinkas. Visus autorių išskiriamus veiksniai konkurencinėje aplinkoje galima išvysti sudarytoje struktūroje, pateiktoje žemiau (11 pav.).

11 pav. Makro ir mikro aplinkos struktūra (sudaryta pagal įvairius autorius, 2019)

Pramonėje veikiančioms organizacijoms yra žymiai lengviau išlikti konkurencinėje kovoje, kai yra numatyta aiški veiklos strategija ir konkretūs tikslai jai vykdyti. Tikslų siekimas, visad tampa lengvesnis, kai pažįstama supanti aplinka, nes tai prisideda prie nuolatinio konkurencinio pranašumo rinkoje didinimo. Pasak Valentinavičiaus (2009), organizacijos geriau pažįstančios išorinę aplinką, žino savo pranašumus ir trūkumus, yra lankstesnės ir geba atlikti greitus ir efektyvius pakeitimus savo veiklos strategijoje. Jų įgyvendinimas, padeda sėkmingai prisitaikyti prie organizaciją supančios aplinkos pokyčių, išvengti arba minimizuoti nuostolius.

Ekonominė aplinka. Mokslinėje literatūroje ekonomine aplinka įvardijamas makroaplinkos elementas – šalies ūkio raida ir jos vystymosi kryptys, turinčios poveikį visiems šalies pramonės sektoriams ir juose veikiančioms įmonėms. Kadangi ekonominės aplinkos vertinimas yra paremtas makroekonominių rodiklių analize, jų pokyčiais, todėl dažniausiai ekonominei aplinkai priskiriami veiksniai, veikiami vyriausybės politikos, susiję su šalies ūkio veikla, jos raidos vystymosi kryptimis.

Paprastai ekonominės aplinkos rodikliais išskiriama šalies gamybos apimtis, nedarbo lygis, bendrasis (kainų) infliacijos lygis. Autorė Kvainauskaitė (2003) jais įvardija infliacijos tempą, bendrąjį kainų lygį, perkamąją galią, nedarbo ir užimtumo lygį. Pagal visus išvardintus rodiklius, galima spręsti kiek pinigų piliečiai gali ir nori išleisti prekėms, kokia šalyje fiskalinė politika, bendra pardavimų apimtis, infliacijos lygis, taikomi mokesčiai, nedarbo lygis, Bendrojo vidaus produkto (BVP) kitimo tendencija.

Šalies gamybos apimtis paprastai apskaičiuojama sudėjus visų prekių ir paslaugų, pagamintų naudojant šalies išteklius per tam tikrą laikotarpį, rinkos kainas. Tokias kainas atspindėti dažniausiai naudojamas BVP ar Bendrasis nacionalinis produktas (BNP). Pastarasis kaip ir BVP atspindi pagamintų prekių ir suteiktų paslaugų bendrąją vertę per metus, tačiau vertina tik konkrečios šalies piliečių sukurtą vertę, kai BVP įtraukia ir šalyje veikiančias užsienio įmones. Nagrinėjant mokslinę literatūrą pastebėta, jog BVP rodiklis yra svarbus nagrinėjant šalies išsivystymo lygį ir jos ekonomiką. Todėl, šiuo atveju svarbu paminėti vyraujančią nuomonę, kad BVP kaip pagrindinio ekonomikos augimo rodiklio augimui didžiausią įtaką turi tiesioginių užsienio investicijų srautai. Kalbant apie tiesiogines užsienio investicijas, darbo jėgos kokybė lemia jų dydį. Tai patvirtina Okunevičiūtė-Neveauskienė ir Pocius (2017) teigdami, kad ilgalaikis nedarbas yra esminė problema lemianti nepatrauklumą tiesioginėms užsienio investicijoms. Prie viso to, pasak autorių prisideda nesukurtos ekonominės gėrybės, skurdas, bei stojantis ekonomikos apyvartos ratas.

Globalios ekonomikos laikais jau tapo įprasta įmonei veikti bent kelių šalių rinkose. Sėkminga veikla užsienio rinkose ir gaunamos įplaukos iš šių šalių, gali būti vertinamos veiksniais, skatinančiais konkurencingumą ir gerovės augimą (Reiljan ir kt., 2000). Augant minėtiems rodikliams, šalyje gerėja gyvenimo lygis, nes didėjant ekonominei vertei dažniausiai didėja ir darbo jėgos pajamos. Visgi, BVP rodiklio augimas nėra idealus šalies konkurencingumo rodiklis, kadangi jis neatsižvelgia į tai, jog dalis pajamų gaunama iš neatsinaujinančių gamtos išteklių, nėra įtraukiama namų ūkių sukurta pridėtinė vertė, be to vyrauja šešėlinė ekonomika. Todėl, galiausiai iškraipomas BVP vertinimas.

Didžiausia nauda šalyje gaunama, kai nedarbo lygis mažiausias. Šiuo atveju, potenciali darbo jėga nori ir stengiasi kurti vertę. Visgi darbo lygis yra priklausomas nuo ekonominės situacijos rinkoje. Kai gamybos apimtis mažėja, tai sukelia nedarbo lygio augimą šalyje ir atvirkščiai, augant gamybai didėja reikiamo personalo poreikis, auga darbo užmokestis. Todėl galima pritarti autoriams Paulavičiui ir Dužinskui (2010) teigiantiems, kad darbo jėgos užimtumas ir nedarbas yra vieni iš svarbiausių šalies ūkio raidos rodiklių. Anot autorių, visi galintys dirbti šalies piliečiai skirstomi į užimtus gyventojus ir bedarbius, tarp kurių egzistuoja ryšys, vienos grupės padidėjimas lemia, kitos sumažėjimą. Tačiau ekonomikoje nedarbas jau tapo įprastu ir kasdieniu visuomenės gyvenimo reiškiniu, kuris gyvuoja net ekonomikos pakilimo metu. Jam ženklia įtaką daro vyriausybė. Tai patvirtina autoriai Dechezlepretre ir Sato (2017) pastebėję, kad trumpuoju laikotarpiu priimami valstybiniai aplinkosaugos reglamentai daro nedidelį, tačiau statistiškai reikšmingą poveikį užimtumui, intensyvios taršos ir energetikos sektoriuose.

Vertinant darbo jėgos įtaką valstybės konkurencingumui ir jos pramonei, reikia pabrėžti tokius rodiklius kaip nedarbo lygis, valandinis atlygis ar mėnesinis atlyginimas. Jų lygis atspindi visuomenės norą ir galimybes dirbti šalies pramonėje. Anot Reiljan ir kt. (2000), vyraujant mažai apmokamai darbo jėgai šalyje, tai neabejotinai galima traktuoti, kaip konkurencinį pranašumą mažai šaliai. Tačiau autoriai pabrėžia, kad tos pačios įmonės gali sėkmingai konkuruoti tarptautinėje rinkoje naudojamos

kitus konkurencinius pranašumus, o demokratiškos valstybės turėtų siekti pagerinti savo piliečių gerovę didinant pajamas, gerinant švietimą, sveikatos priežiūrą. Visgi dažnai tokiose šalyse, vyksta priešinga situacija, kuomet atsiranda ekonomikai žalingas efektas – didėjanti pajamų nelygybė. Pasak Čiegio ir Diliaus (2018) esant pajamų nelygybei šalyje daroma neigiama įtaka taupymui, investicijoms, įmonių išlaidoms technologinei plėtra, todėl ir visam ekonomikos augimui. Galiausiai tai lemia įmonės, sektoriaus ir visos šalies konkurencingumo mažėjimą, nes inovacijos daugelio autorių įvardijamos vienomis iš pagrindinių konkurencingumą lemiančių veiksnių.

Remiantis Reiljan ir kt. (2000), pramonės konkurencingumas priklauso nuo šalyje vyraujančios ekonominės ir politinės sistemos. Pasak autorių svarbiausi ekonominės aplinkos veiksniai lemiantys atskiros pramonės konkurencingumo augimą yra mokesčių sistema, tiesioginės ir netiesioginės subsidijos, importas ir eksportas skirtingose šalyse. Prie išvardintų veiksnių derėtų paminėti palūkanų normų, akcizų ir prekybos taisyklių pokyčius. Visų nagrinėjamos aplinkos veiksnių tyrimas, anot Reiljan ir kt. (2000) leidžia įvertinti ar šalies pramonės sektorius veikia efektyviai. Tačiau reikia nepamiršti, kad bendra ekonominė situacija priklauso ir nuo vyraujančių politinių veiksnių, kurie dažnai yra atsakingi už ženklią dalį ekonominių veiksnių daromą poveikį. Politinę situaciją šalyje atspindi vadovaujanti vyriausybė, kuri vykdo fiskalinę politiką. Pastaroji apima įmonių ir namų ūkių apmokestinimą, vyriausybės išlaidų politiką, kuriomis šalies vyriausybė siekia reguliuoti bendrąją paklausą. Be paklausos reguliavimo vyriausybės priimami sprendimai lemia šalyje parduodamų prekių ir paslaugų kainas, kas galiausiai atsispindi infliacijos rodiklio augime ir vartojime.

Kartu su šalies vyriausybe, svarbius sprendimus priima šalies centrinis bankas. Ši institucija įgyvendindama vyriausybės ekonominius tikslus vykdo monetarinę politiką – reguliuojant pinigų kiekį ir palūkanų normą šalyje. Tokiomis priemonėmis bandoma užtikrinti kainų stabilumą rinkoje, o tai padeda išlaikyti perkamąją galią, užtikriną efektyvų išteklių paskirstymą. Tačiau, tokiai teorijai iš dalies prieštarauja autorių Rusu ir Roman (2018) atliktas tyrimas, kurio rezultatai rodo, kad infliacijos rodiklio padidėjimas tam tikrais atvejais, gali lemti verslo galimybių didėjimą. Jų teigimu, produktų ir paslaugų kainų lygio augimas, gali paskatinti verslo plėtrą ir pajamų augimą. O tai galiausiai skatina konkurencingumą.

Politinė-teisinė aplinka. Tai nuolat besikeičianti ir sudėtinga makroaplinka, apimanti visuomenės politinių struktūrų veiklą ir jų priimamus teisės aktais paremtus sprendimus, kurių negali kontroliuoti įmonės. Anot Snieškienės (2009) šalies valdžios ir valdymo institucijų poveikis veikiančiai įmonei gali būti tiek skatinantis – sudarant palankias sąlygas ir investicijų galimybes, tiek ribojantis – įvedant apribojimus, draudimus apimančius įvairius leidimus, kvotas, kokybės ir kainų kontrolę. Nagrinėjant politinę-teisinę aplinką, autorė siūlo atlikti valstybės politikos stabilumo, valdymo formų, politinių partijų, politinių veiksnių lemiančių užsienio verslo rizikos ir stabilumo, analizę.

Kaip teigia Navickas (2010), esminis konkurencijos sampratos bruožas yra sąlygų konkuruoti sudarymas. Valstybė ir jos institucijos, vykdydamos kryptingą politiką, privalo sudaryti sąlygas veikti sąžiningai ir atvirai konkurencijos rinkai. Tokios politikos pagrindiniais tikslais turi būti saugių ir sveikų produktų rinkoje užtikrinimas, vartotojų apsauga nuo nesąžiningos konkurencijos veiksnių – vartotojų klaidinimo, apsauga nuo įmonių tarpusavio susitarimų, piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi ir veiksnių iškraipiančių ar panaikinančių konkurenciją tarp įmonių. Tokių reguliavimo priemonių, pasak Klimašauskienės (2006) dažniausiai pakanka užtikrinti, kad konkurencija būtų veiksminga. Visgi laisvas įėjimas į rinką anot Navicko (2010), privalo būti numatytas valstybės siekiant konkurencijos šalyje. Autorius taip pat teigia, kad šių tikslų sąlygas užtikrinti trukdo

nemokestiniai barjerai (įvairūs standartai, licencijos, nepagrįsta valstybinių įstaigų veikla), mokestiniai barjerai (įvedami muitai), finansinė ir nefinansinė parama, valdžios lemiamos paklausos koncentravimas. Visi jie apriboja laisvą prekių ir paslaugų judėjimą (Navickas, 2010).

Socialinė-kultūrinė aplinka yra svarbi makroaplinkos dalis, formuojanti vartotojų elgseną. Socialinė-kultūrinė aplinka yra formuojama visuomenės struktūrų, papročių, tradicijų, kultūros. Skirtingose kultūrose skiriasi vartojimo įpročiai ir tradicijos, nevienodos vertybių sistemos, darbo etika. Visa tai turi įtakos įmonių veiklai ir produktų paklausai. Dabartiniame visuomenės raidos etape vartotojai įgyja vis daugiau galių daryti įtaką verslo organizacijoms. Tai įrodo Navicko (2010) išsakyta mintis, kad produktai ir paslaugos pagal parametrus yra ne vien tik gamintojo veiklos rezultatas, bet ir visuomenės požiūrio ir brandos paklausos rezultatas.

Kaip buvo analizuojama anksčiau, šalies konkurencingumas dalies autorių apibūdinamas gebėjimu užtikrinti savo piliečiams ne tik materialinę, bet ir socialinę gerovę. Todėl anot Rakauskienės ir Tamošiūnienės (2013), ypatingą reikšmę įgauna tokie tiesioginiai poveikiai turintys svarbūs veiksniai kaip socialinė lygybė, ekologija ar atsinaujinančioji energetika. Intensyviai vykdoma ekonominė veikla, padeda užtikrinti šalies piliečių materialinę gerovę, be to skiriamas didesnis dėmesys ekologinėms ir energetikos problemoms spręsti.

Mokslinė-technologinė aplinka – viena svarbiausių konkurencinių aplinkų, formuojančių ateities perspektyvas. Literatūroje daugelis autorių pabrėžia, jog mokslinė-technologinė aplinka pasižymi greita ir pastebima plėtra. Ji apima vykdomus mokslinius tyrimus, turimas žinias, technologijas ir jų pokyčių tempus. Pasak Babatunde ir Adebisi (2012) technologiniai pokyčiai gali nustatyti kliūtis įmonėms patekti į rinką, paveikti produktų kainas, kokybę ir skatinti sektoriuje inovacijas. Visa tai patvirtina didelę technologijų reikšmę šalies ūkio šakoms. Šiuo atveju Navickas (2010) teigia, kad įmonės privalo greičiau nei esami konkurentai reaguoti į aplinkos ir kainų pokyčius, diegti inovacijas. Tik tokiu atveju, galima užtikrinti augimą ir konkurencingumą. Inovacijų svarbą, taip pat patvirtina Padgureckienė (2015) teigdama, kad nauji gaminiai ir technologijos rinkoje, kuria didžiausią pridėtinę vertę ir sukuria didesnę BVP.

Anot Juščiaus ir Snieškos (2008) įmonės tampa vis labiau priklausomos dėl augančio informacinių technologijų vartotojų skaičiaus, jų plėtros, kadangi vartotojai turi pranašumą pasirenkant ir palyginant rinkoje siūlomus produktus, paslaugas ir juos siūlančias įmones. Todėl, įmonės privalo investuoti į naujas technologijas, tyrimus, skirtus analizuoti, kaip išsilaikyti konkurencingoje rinkoje. Toks aplinkos skatinimas įmonėms investuoti ir diegti inovacijas, anot Porter'io (1990), padeda įgyti konkurencinį pranašumą.

Gamtinė – kartais literatūroje įvardinama **ekologine aplinka**. Dėl pastaruoju metu augančių ekologinių problemų skaičiaus ir masto, senkančių gamtinių išteklių, gamtinė aplinka tampa vis svarbesne verslui, nacionalinėms ir tarptautinėms institucijoms priimant atitinkamus sprendimus tarptautiniu ir regioniniu mastu. Didėjančių priimamų aplinkosaugos teisės aktų ir jų reikalavimų griežtinimas lemia pokyčius rinkose. Snieškienės (2009) ir Kvainiauskaitės (2003) nuomone, šios aplinkos poveikis rinkos paklausai pasireiškia gamybos procesuose augančiais naudojamų gamtinių išteklių kainų pokyčiais. Dėl išaugusių gamybos kaštų, didėja galutinių produktų kainos, kurių pokyčiai lemia rinkos paklausos mažėjimą ir vartotojų poreikių struktūros pasikeitimus. Visgi rūpinantis aplinkos apsauga, užtikrinamas konkurencingumas, o ilguoju laikotarpiu investicijos į

gamybą atsiperka ir leidžia rinkoms pasiūlyti kokybiškesnį produktą, už kurį vartotojai galėtų mokėti daugiau.

Nemažiau svarbia organizacijos priimamiems sprendimams yra pramonės rinkos struktūra, kurią anot Snieškienės (2009) sudaro konkurentai, tiekėjai ir vartotojai. Autorė nurodo, kad visi trys elementai įvardijami išoriniais veiksniais, kuriems įmonė gali daryti įtaką. Visgi atlikus mokslinės literatūros analizę, paaiškėjo, kad pramonės rinkos struktūros veiksnius, kiti autoriai priskiria mikroaplinkai. Kaip nurodo Padgureckienė (2015), vidinę aplinką sudaro žmogiškieji ištekliai, finansiniai ištekliai, organizacijos turimos žinios ir technologijos. Visi šie veiksniai yra labai svarbūs organizacijai, kadangi nuo jų, kaip ir nuo makroaplinkos veiksnių, priklauso įmonės konkurencingumas. Makroaplinkos veiksnių analizė įmonei yra svarbi, nes leidžia pamatyti, kaip ji geba kryptingai ir efektyviai panaudoti turimus išteklius. Įdomu tai, kad įmonės turinčios panašių išteklių, tačiau skirtingus gebėjimus, pasiekia nevienodus rezultatus (Ragelskaja, Korsakienė, 2011).

Tiekėjai. Sėkmingai veiklai ir konkurencingumui užtikrinti reikalingi patikimi ir laiku savo įsipareigojimus įvykdantys tiekėjai. Tokių partnerių pasirinkimui, reikalinga atlikti tiekėjų ir išteklių tiekimo sąlygų analizę. Jos pagalba, įmonė gali nustatyti ir pasirinkti patikimus partnerius, užtikrinančius reikiamos kokybės išteklių aprūpinimą, sutartu laiku ir palankiausiomis kainomis. Visa tai įmonei padeda pigiau, greičiau ir efektyviau pateikti paslaugą ar kokybišką produktą vartotojui. Kas ypač svarbu, kadangi tarpusavio konkurencija vyksta ne tik dėl vartotojų. Konkuruojama ir dėl finansinių, žmogiškųjų išteklių. Tačiau, kad įmonė galėtų užtikrintai konkuruoti, ji turi ne tik atitikti produktui keliamus vartotojų reikalavimus, bet ir parodyti savo išskirtinumą.

Konkurentai. Nors pralaimėjus konkurencinę kovą kartais dalis įmonių priverstos pasitraukti iš pramonės šakos ar visos rinkos, tačiau vis vien konkurentus galima vertinti naudingu makroaplinkos veiksmu. Kadangi, dėl jų veiksmų, įmonės priverstos nuolat judėti pirmyn, analizuoti rinką, investuoti į naujų produktų ar paslaugų kūrimą, vykdomos veiklos efektyvumo gerinimą. Šiuo atveju visoje konkurencingumo kovoje išlošia ne tik įmonės įgijusios konkurencinį pranašumą, bet ir vartotojai. Kadangi reaguojant į konkurentų keliamą spaudimą ir pasitelkiant turimus išteklius, kuriami inovatyvūs, vartotojams patrauklūs produktai, suteikiantys pranašumą prieš konkurentus.

Vartotojai. Mokslinėje literatūroje vartotojams priskiriamas svarbiausias rinkos santykių subjekto vaidmuo. Vieni tokių pabrėžiančių vartotojų svarbą yra Ginevičius ir Krivka (2008). Anot jų, būtent vartotojai, siekdami asmeninės naudos, kuria skirtingų prekių paklausą, bei lemia prekių gamintojo augimą, užimamą rinkos dalį, pelną ir konkurentų skaičių rinkoje. Visgi, išskirtinės vertės teikimas ir ilgalaikių santykių su vartotojais kūrimas yra vieni pagrindinių veiksnių užtikrinančių vartotojų lojalumą ir konkurencinį pranašumą iš vartotojų pusės. Turint lojalius vartotojus mažėja kaštai skirti naujų klientų paieškai, todėl atsiranda galimybė sutaupyti pinigus investuoti į konkurencingumo didinimą. Anot Stanikūno (2010) įmonių konkurencija atviroje ir konkurencingoje rinkoje leidžia mažinti sąnaudas ir didinti veiklos efektyvumą. Tai leidžia tuos pačius produktus ir paslaugas teikti mažesnėmis kainomis, kas padeda pritraukti daugiau vartotojų papildomai neinvestuojant, be to užimama didesnė rinkos dalis. To rezultatas didesnis pelnas, kurį galima priskirti **finansiniams ištekliams**, be kurių pasiekti konkurencinį pranašumą sunku. Tokiais ištekliais paprastai įvardijamos lėšos, kurios susidaro vykdant gamybinę, finansinę veiklą ir yra panaudojamos įmonių ir jų darbuotojų veiklos efektyvumui gerinti. Kaip ir bet kuriai veiklai, ar tai būtų naujo produkto kūrimas ar darbuotojų mokymai, reikalingas jų tinkamas finansavimas.

Materialiniai ištekliai. Jiems priskiriama visa gamybinė ir technologinė įranga, padedanti organizacijai išlaikyti konkurencinį pranašumą rinkoje. Ne veltui svarbiausiu konkurenciniu pranašumu Mitkutė ir Nagreckaitė (2005) laiko technologinę pažangą. Kaip teigia Stanikūnas (2010), kuo anksčiau pradedamas naujų technologijų eksploatavimas, tuo anksčiau gali sumažėti išlaidos, padidėti pajamos, suteikiančios galimybę investuoti į inovatyvias technologijas. Šių dėka, gerėja produktų kokybė, atsiranda nauji gaminiai.

Žmogiškieji ištekliai – vieni svarbiausių vidinių įmonės išteklių, palaikančių šalių ekonominį augimą ir konkurencingumą, (Valodkienė, Snieška, 2012). Jiems Padgureckienė (2015) priskiria darbuotojų kūrybingumą, inovatyvumą, įgūdžius ir kvalifikaciją. Nuo šių veiksnių priklauso įmonės priimamų sprendimų rezultatas. Kaip Ragelskaja ir Korsakienė (2011) nurodo, įmonės ištekliai yra vertingi ir specifiniai tik tai įmonei, kuri juos turi. Autorės pažymi, kad išskirtinumą suteikiantys ištekliai, sudaro galimybę įgyti konkurencinį pranašumą. Remiantis Padgureckiene (2015), dėl vykstančių pokyčių, vis dažniau darbuotojai įvardijami investicijomis, akcentuojama nuolatinio mokymosi reikšmė, be to vis didesnę vertę įgyja darbas grupėse. Visa tai, rodo augančią žmogiškųjų išteklių svarbą konkurencinėje kovoje. Todėl, kompetentingi darbuotojai, jų išskirtiniai įgūdžiai gali nulemti tolimesnę organizacijos ar kito ekonominio subjekto veiklą ateityje, bei sudaryti galimybes įgyti pranašumą prieš konkurentus.

Visi įvardinti ir aptarti makro ir mikro konkurencinės aplinkos veiksniai individualiai ir kaip sistema kartu lemia įmonės, sektoriaus ar šalies konkurencingumą. Veiksniai, kartu formuoja vientisą sistemą, kurioje jie yra vienas su kitu glaudžiai susiję. Tačiau nemažiau svarbios yra organizacijų vadovų ir atsakingų darbuotojų žinios, asmeninės savybės ir reakcija į šiuos veiksnius, kadangi tai lemia koks bus įmonės, sektoriaus ir šalies konkurencingumas.

Rinkos struktūros modeliai ir jų įtaka konkuravimui. Įmonių tarpusavio konkuravimas rinkoje yra neatsiejamas nuo aplinkos, kurioje konkuruoja įmonės. Prie viso to prisideda ne tik konkrečios įmonės veiksmai, priimti sprendimai ar konkurentų veiksmai, tačiau ir didelę reikšmę turinti rinkos struktūra, jos išskirtinumas nuo kitų modelių. Šiuo atveju (Ginevičius, Krivka, 2008) išskiria keturis klasikinės rinkos struktūros modelius: grynosios konkurencijos, monopolijos, oligopolijos ir monopolinės konkurencijos.

Grynoji konkurencija – teorinis ekonomikos modelis, mokslinėje literatūroje dažnai įvardijamas kaip „**tobula konkurencija**“. Tai situacija, kai rinkoje veikia daug pirkėjų ir pardavėjų, o įėjimas į rinką ir išėjimas iš jos yra laisvas, be to visi rinkos dalyviai žino informaciją apie visų produktų ir paslaugų kainas ir savybes. Tačiau negali paveikti rinkos kainos, o turi ją priimti kaip nustatytą rinkos paklausos ir pasiūlos pusiausvyros. Nors grynoji konkurencija yra labiau teorinis, nei realiam gyvenime egzistuojantis modelis. Tačiau teigiama, kad tobula konkurencija labiausiai artima žemės ūkio sektoriui, kadangi kaip tik čia parduodama mažai besiskirianti produkcija.

Monopolija – dažniausiai vertinama kaip neefektyviausia rinkos struktūra, kai rinkoje yra vienas gamintojas, nustatantis gamybos apimtį, gaminamo produkto kainą, kuri paprastai yra aukštesnė nei ribinės sąnaudos. Remiantis Ginevičiumi ir Krivka (2008) monopoliją galima skirstyti į tris tipus: natūralią, administracinę (uždara) ir ekonominę (atvira). Pirmoji natūrali monopolija rinkoje atsiranda, kai dėl techninių ir ekonominių priežasčių, produktą gaminti labiau apsimoka vienam, nei keliems tarpusavyje konkuruojantiems gamintojams. Antroji - administracinė (uždara) monopolija, formuojama valstybės ir jos įgaliotų institucijų, teisinių veiksnių pagalba, suteikiant išskirtines

sąlygas vienai įmonei veikti tam tikrame sektoriuje. Trečioji vadinama ekonomine (atvira) monopolija, rinkoje susidaro, kai didesnės ir stipresnės įmonės nuperka ir prisijungia silpnesnius konkurentus. Atvira monopolija, ypatinga tuo, jog įmonė gali efektyviau naudoti išteklius, gamindama produkciją žemesnėmis, nei tobulos konkurencijos sąnaudomis.

Pasak Foster'io ir kt. (2011), rinkoje vyraujant monopolijai investicijos bus mažesnės, nei esant konkurencinėms sąlygoms. Taip yra dėl to, kad paprastai vyraujant monopolijai dominuojančios įmonės siekia reguliuoti sau palankia linkme produkcijos ir investicijų plėtrą, išlaikant aukštas kainas. Tad anot autorių, monopolija gali prisidėti prie ekonominės stagnacijos, kas prieštarauja konkurencingumui. Nors paprastai įstatymai reglamentuoja apribojimus tokiai rinkos struktūrai, tačiau pasak Navicko (2010) praktikoje gali pasitaikyti išimčių, kai valstybei svarbiose infrastruktūros sektoriuose leidžiama gyvuoti monopolijai. Tokie sektoriai neretai būna valstybei priklausančios ar valstybės remiamos natūralios monopolijos, kur konkurencijos skatinimas neužtikrina efektyvios, rinkos teikiamos naudos. Reguluodama, valstybė bando užtikrinti vartotojų poreikius atitinkančių prekių ir paslaugų kiekį, bei kainą. Visgi Klimašauskienė (2006) pabrėžia, kad netgi šiuose sektoriuose besivystant ekonomikai, natūraliai susiformuoja konkurencija.

Oligopolija. Mokslinėje literatūroje išskiriama rinkos struktūra, kuri susidaro, kai rinkoje yra kelios stambios įmonės kontroliuojančios didžiąją pasiūlos dalį. Tokiu atveju yra nustatyti aukšti įėjimo į rinką ir išėjimo iš jos barjerai, leidžiantys pakankamai saugiai jaustis joje esančioms įmonėms. Tai neefektyvi rinkos struktūra, siejama su karteliniais susitarimais tarp įmonių, todėl tokios rinkos yra netiesiogiai reguliuojamos valstybės. Pasak Ginevičiaus ir Krivkos (2009) „didelė verslo koncentracija oligopolinėje rinkoje paprastai suteikia pranašumų derybose su ne tokiais koncentruotais tiekėjais ir paskirstymo kanalais“ (p. 249). Ovodenko (2016) išskiria du oligopolinės rinkos pranašumus, prieš kitas rinkos struktūras. Pirmoji yra didesnė inovacijų ir naujų technologijų sklaida. Oligopolinėje rinkoje įmonės yra labiau linkusios investuoti į inovacijas ir ribotus gamintojų išteklius, nei įmonės konkurencingose rinkose. Antroji, tokios struktūros turi mažesnę poreikį diferencijuoti ir pritaikyti technologinius ar į procesus orientuotus pokyčius, kai rinkoje įgyvendinami nauji reglamentai. Dėl mažesnio įmonių skaičiaus rinkoje, oligopolinėms pramonės šakoms ekonomiškai efektyviau išpildyti naujus aplinkosaugos standartus. Šios savybės, leidžia oligopolinę rinką vadinti ekonomiškėse už kitas rinkos struktūras.

Monopolinė konkurencija – apibrėžiama padėtis rinkoje, kai daug įmonių gamina labai panašų produktą ir užima nedidelę rinkos dalį. Įmonės tarpusavyje konkuruoja produkto kaina, kokybe, prekės ženklais ir gali diktuoti produkto kainas rinkoje. Vis dėlto, konkuruoti šioje rinkoje sudėtinga. Anot Antoshchenkov'os ir Bykadorov'o (2017), rinkoje susidariusi monopolinei konkurencijai, siekdamas pardavimų apimčių augimo, įmonės gali taikyti tris pagrindines strategijas. Keisti produkto kainą, gaminti produktus su išskirtinėmis savybėmis ar peržiūrėti reklamos ir pardavimo strategiją. Remiantis Soukup'u ir kt. (2014), monopolinei konkurencijai būdingos tobulos konkurencijos ir monopolijos ypatybės. Rinkoje yra daug įmonių, įėjimas į sektorių ir išėjimas iš jo, yra laisvas, bei taikoma produkto diferenciacija. Dėl to, sektoriuje vyraujanti monopolinė konkurencija, leidžia geriau tenkinti skirtingus vartotojų poreikius, nes pirkėjai turi didelį panašių produktų pasirinkimą.

Įėjimo ir išėjimo iš rinkos barjerai. Neretai vertinant konkurencinę aplinką ir rinkos struktūrą, atkreipiamas dėmesys į sudaromas įmonėms kliūtis patekti į rinką ar išeiti iš jos. Teigiama, jog pramonės sektoriai, į kuriuos sunku patekti naujoms įmonėms, dažnai, yra labai pelningi, tačiau turi

apribotą konkurenciją. Tuo tarpu, sektoriai, į kuriuos lengva patekti, neretai pritraukia naujas įmones pelningu laikotarpiu. Remiantis Hofstrand'u (2018) dažniausiai pasitaikančios įėjimo kliūtys yra:

- masto ekonomija;
- dideli kapitalo reikalavimai;
- intelektinė nuosavybė;
- tiekėjų keitimo sąnaudos;
- produkto diferenciacija;
- patirties ir žinių stoka;
- vyriausybės nustatyti standartai.

Taigi, įvardintos įėjimo į rinką kliūtys dažnai sudaromos naujoms įmonėms, siekiant padidinti jų riziką ir suformuoti dideles sąnaudas. O rinkoje esančių įmonių suinteresuotumas sudaryti kliūtis naujiems konkurentams patekti į rinką, pasak Ragelskajos ir Korsakienės (2011) yra įėjimo kliūčių visos rinkos pelningumui, lemiantis veiksnys. Visgi kartais, dėl nepelningos veiklos įmonės nori palikti pramonės šaką, tačiau tam trukdo įvairios nustatytos kliūtys. Tokiomis Hofstrand'as (2018) įvardina:

- dideles investicijas į specialią įrangą;
- diferencijuotus įgūdžius;
- dideles pasitraukimo išlaidas.

Aptariant sudaromas išėjimo kliūtis, kartais dėl per mažo pelningumo įmonės norėdamos išeiti, yra priverstos likti rinkoje, nes to neleidžia padaryti turimi įsipareigojimai. Be to, kaip praktika rodo, dažnai tokios pramonės šakos yra konkurencingesnės, nei tos, į kurias lengva patekti.

Apibendrinant makro ir mikro aplinkas konkurenciniu požiūriu, galima išskirti dažniausiai literatūroje sutinkamą konkurencinės aplinkos veiksnių skirstymą į išorinę ir vidinę aplinkas. Visi veiksniai tiek išorinės, tiek vidinės aplinkos yra svarbūs konkurencinio pranašumo siekiantiems ekonominiams subjektams. Kaip svarbiausiu makroaplinkos konkurenciniu elementu įvardijama mokslinė – technologinė aplinka, kurios pokyčiai visada būna greiti ir reikšmingi, formuojantys ateities perspektyvas. Tuo tarpu mikroaplinkos veiksnių konkurencinės aplinkos vertinimas, suteikia galimybę įmonei pažvelgti į savo gebėjimus, naudojant turimus išteklius. Kalbant apie mikroaplinkos elementus, vartotojai išskiriami kaip turintys didžiausią reikšmę, kuriantys skirtingų prekių paklausą, bei lemiantys organizacijos augimą, jos užimamą rinkos dalį, pelną ir rinkos dalyvių skaičių. Taip pat, nuo konkurencinės aplinkos neatsiejami klasikiniai rinkos struktūros modeliai, padedantys įvertinti aplinką, kurioje tenka konkuruoti. Efektyviausia apibūdinama monopolinė konkurencija, leidžianti konkuruoti tarpusavyje daug įmonių ir geriausiai tenkinanti skirtingus vartotojų poreikius.

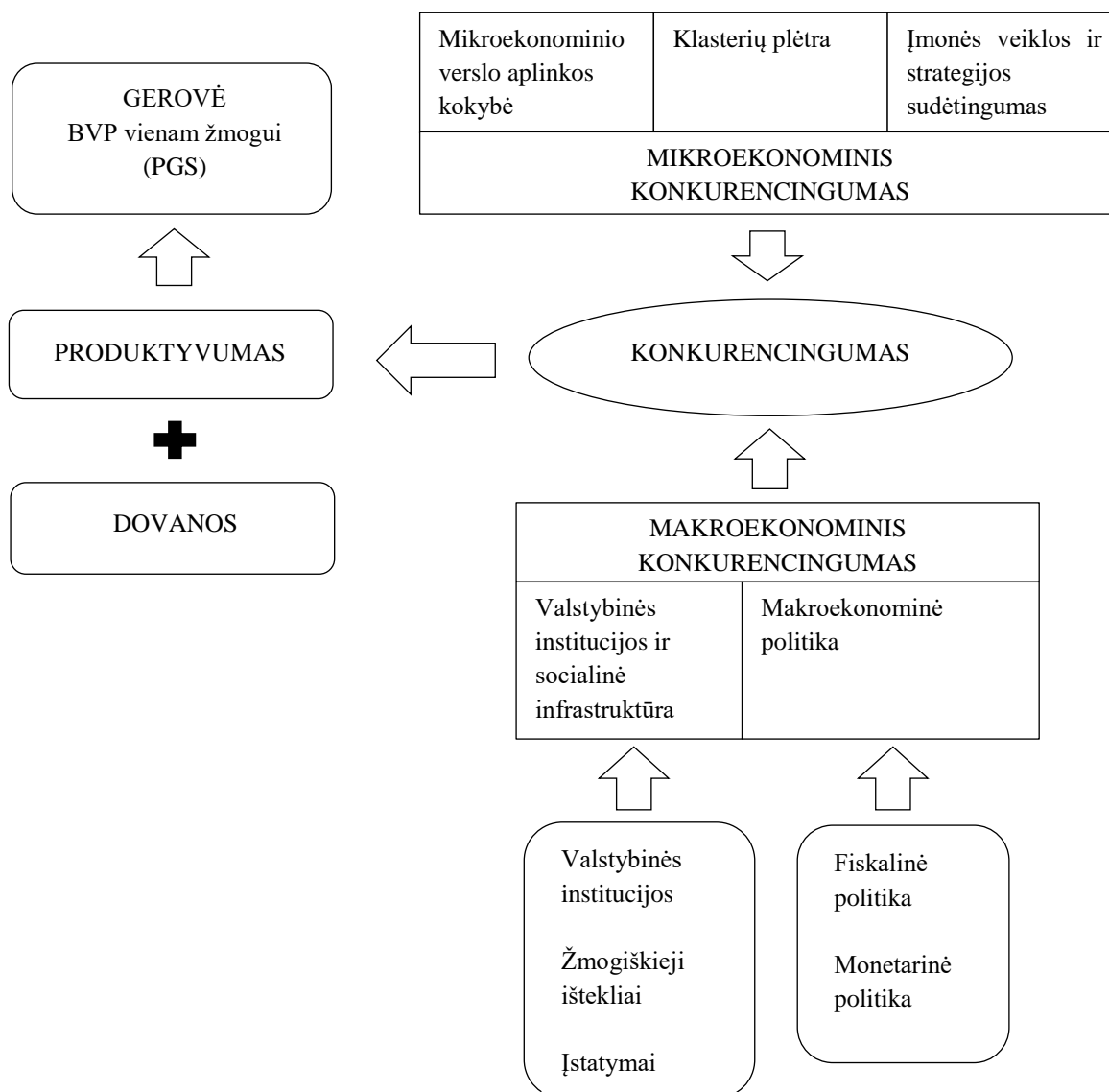
2.3. Konkurencingumą lemiantys veiksniai

Kasdien vykstantys spartūs pokyčiai šiandieninėje ekonomikoje yra neišvengiami. Todėl rinkoje veikiantys ir norintys išlikti konkurencingi dalyviai yra priversti priimti strateginius sprendimus. Noras prisitaikyti prie pokyčių ir išlikti bei nustatyti tikslai yra priežastys lemiančios šių sprendimų priėmimą. Šiame procese svarbų vaidmenį atlieka įmonės požiūris į inovacijas, personalas, jo kompetencijos, valdymo ypatumai ir numatyta konkurencinė strategija. Visa tai apima veiksniai lemiantys konkurencingumą. Todėl, daroma išvada, kad priimami strateginiai sprendimai formuoja konkurencingumą.

Mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad analizuojant pramonės konkurencingumą būtina atsižvelgti į šalies ekonominės aplinkos ypatumus: rinkos dydį, gamybos apimtis ar naudojamas technologijas. Anot Valodkienės ir Snieškos (2012), priklausomai nuo šalies išsivystymo lygio, politinės, geografinės vietos, šalies konkurencingumą nulemia skirtingi veiksniai. Mokslininkai teigia, kad mažų ir atvirų šalių konkurencingumą lemia BVP, gamybos bei eksporto apimčių didėjimai. Pagrindiniu pramonės plėtros atskaitos tašku dabar yra konkurencingumas, darbo išteklių, turimos žinios ir diegiamos inovacijos. Teigiama, kad šalies konkurencingumas priklauso nuo trijų ekonomikos subjektų (darbuotojo, įmonės ir pramonės) konkurencingumo, kuris kartu su šalies ekonomine ir politine padėtimi pasaulio ekonomikoje ir infrastruktūros plėtra formuoja bendrąjį šalies ekonominį konkurencingumą (Meilienė ir Snieška, 2010).

Anksčiau buvę pagrindiniais konkurencingumą užtikrinusiais veiksniais – pigi darbo jėga ir žemos kainos, dabar nebegali užtikrinti sėkmingo šalies konkurencingumo. Remiantis Padgureckiene (2015), dabar šalies konkurencingumą lemia inovacijos, technologiniai pokyčiai, tiesioginės užsienio investicijos, moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra, vyriausybės bei verslo efektyvumas, taip pat tokie nematerialūs išteklių, kaip darbuotojų kompetencija, žinios, kūrybingumas ir motyvacija. Autoriai Valodkienė ir Snieška (2012) literatūroje pabrėžia investicijas į mokslą, kaip vienas svarbiausių šalies ir jos pramonės sėkmės bei išlikimo garantijų. Mokslą, kaip naudą konkurencingumui išskiria Sahlberg'as (2006) teigdamas, kad kokybiškas švietimas didina našumą ir vidutinį darbo užmokestį bei mažina žalingų socialinių problemų ekonominiams vystymuisi tikimybę. Daroma prielaida, kad norint padidinti ekonominį konkurencingumą, piliečiai turi įgyti žinių, įgūdžių, būtinų žiniomis paremtai ekonomikai. Tačiau, literatūroje atrandama ir kitų svarbių pramonės šakos konkurencingumą lemiančių veiksnių, kurie, pasak Beniušienės ir Svirskienės (2008), yra šakos struktūra bei konkurentų elgsena. Pasak autorių, reaguojant į konkurentų elgseną, įmonės pasinaudodamos konkurencijos pranašumo šaltiniais – inovacijomis, technologijomis, kokybe ir kaina, gali įgyti pranašumą.

Viena naujausių, Porter'io atliktų konkurencingumą lemiančių veiksnių analizių pateikiama 12 pav. Joje iliustruojama konkurencingumo veiksnių bendroji sistema, pagal kurią galima spręsti apie šalies produktyvumo ir našumo augimo veiksnis. Kaip jau išnagrinėta, šalies konkurencingumas užtikrina piliečių gerovę, kuri matuojama pagal plačiausiai paplitusį BVP, išreikštą perkamosios galios standartu, kartais dar vadinamu dirbtiniu valiutos vienetu. Kaip teigia Snowdon'as (2011), BVP vienam gyventojui yra geriausias apibendrintas šalių konkurencingumo matavimo rodiklis. Šią mintį palaiko Berger'is (2008), teigdamas, jog kalbant apie šalies gerovę, BVP vienam žmogui yra dažniausiai pabrėžiamas rodiklis, atspindintis, kas materialiai pasiekama šalies žmonėms. Visgi, autorius prideda, jog minėtas rodiklis laikomas geriausia ekonominės sėkmės matavimo priemone, nes paprasčiausiai nėra geresnių alternatyvų.

12 pav. Porter konkurencingumo veiksnių analizė (sudaryta pagal Snowdon, 2011)

Snowdon'o (2011) teigimu, dovanos – gamtinių išteklių, klimato, šalies geografinės padėties forma, taip pat turi lemiamos teigiamos ar neigiamos įtakos produktyvumui. Iš 12 pav. pateiktos konkurencingumo veiksnių bendrosios sistemos, galima daryti išvadą, kad socialinė infrastruktūra ir valstybinės institucijos kartu su makroekonominio stabilumu sudaro palankią aplinką, vedančią link ekonominės sėkmės. Tačiau, anot Snowdon'o (2011), tam reikia užtikrinti mikroekonominį stabilumą, formuojamą įmonių veiklos ir strategijų, pramonės šakoje plėtojamų klasterių situacijos, bei verslo aplinkos kokybės.

Vyrauja nuomonė, kad šiuolaikinės rinkos sąlygomis konkurencines pozicijas išlaikys tos organizacijos, kurios pasinaudos savo pranašumais prieš konkurentus mažindamos sąnaudas, kurdamos ir įsisavindamos naujas technologijas ir pateikdamos pirkėjų lūkesčius atitinkančius produktus ir paslaugas. Sparčiai tobulėjant diegiamoms technologijoms, rinkose atsiranda vis daugiau skirtingų produktų, dėl ko konkurencija tik auga. Kaip teigia Bartkus ir Kriaučiūnaitė (2007) gebėjimas konkuruoti ir užsiimti sėkminga veikla labiausiai priklauso nuo teikiamų ir atitinkančių vartotojų lūkesčius ir reikalavimus produktų ir paslaugų kokybės. Kokybės svarbą kaip organizacinį pagrindą plėtrai ir konkurencingumui išlaikyti patvirtina Bertašius (2007), Armeanu ir kt. (2017).

Remiantis autoriais, kokybė suteikia galimybes ne tik atsidurti aukštesniame lygyje nei konkurentai, bet ir didesnę pasirinkimo laisvę. Todėl įvairių produktų kokybei užtikrinti siūlomos Tarptautinės standartizacijos organizacijos sukurtos vadybos sistemos (ISO). Bene populiariausias iš jų yra ISO 9001 kokybės vadybos sistema. Pastarasis ir daugelis kitų standartų yra universalūs ir taikomi tarptautiniu mastu. Šiais standartais siekiama užtikrinti gaminamų ir teikiamų rinkai produktų kokybės atitikimą nustatytiems reikalavimams. Tačiau, kaip Čipkutė (2008) pabrėžia standartų diegimas ir sertifikavimas organizacijoje neužtikrina aukštos prekių ar paslaugų kokybės, tačiau sukuria pasitikėjimą tarp tiekėjų ir gamintojų prekiaujant tarpusavyje ir tarptautiniu mastu, kad tiekiami produktai ir paslaugos visą laiką bus pastovios kokybės. Pasak Armeanu ir kt. (2017), tarptautinių standartų įgyvendinimas rinkoje pabrėžia pagrindinį požiūrį gerinant konkurencingumą. Be to, autorių atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, jog po sertifikavimo ISO 9001 standartu, gerokai išaugo pardavimai ir užimtumas organizacijose.

Besiremiant jau suformuotu „Deimanto“ modeliu ir jį sudarančiais vidiniais veiksniais, Porter'is (1998) išskyrė keturis konkurencinio pranašumo vystymosi etapus (2 lentelė). Pirmi trys vystymosi etapai sudaro ekonomikos augimo modelį. Tuo tarpu ketvirtasis etapas, atspindi ekonomikos nuosmukį. Kaip autorius pažymi, kiekvienas iš plėtros etapų, turi jam būdingų pranašumo šaltinių.

2 lentelė. Konkurencinių pranašumų vystymasis (sudaryta pagal Berger, 2008)

Vystymosi etapas	Konkurencinio pranašumo šaltiniai
Veiksnių skatinamas augimas	Augimą skatina pagrindiniai gamybos veiksniai (natūralūs ištekliai, geografinė vieta, nekvalifikuota darbo jėga)
Investicijų skatinamas augimas	Augimas besiremiantis investicijomis (investuojama į šiuolaikiškų, efektyvių ir dažnai didelio masto infrastruktūrą su pačiomis naujausiomis technologijomis)
Inovacijų skatinamas augimas	Augimas pagrįstas inovacijomis (visų keturių „Deimanto“ modelio veiksmų tarpusavio sąveika skatina naujų technologijų kūrimą)
Gerovės skatinimas	Stabdomas augimas (lėtėjančios investicijos į technologijas lemia konkurencijos mažėjimą)

Išskirtą ekonomikos augimo modelį, dalis autorių (Šneiderienė, Juščius, 2015; Berger, 2008) įvardijo reikšmingu indėliu nagrinėjant konkurencingumą. Pasak modelio autoriaus, visas šalis galima suskirstyti į šiuos keturis etapus, atspindinčius kiekvienos jų ypatybes ir pasižyminčius skirtingais konkurencinio pranašumo šaltiniais.

Pirmajame veiksmų skatinimo etape, šalies ekonomikos augimas yra skatinamas pagrindinių išteklių, naudojant perimtas technologijas iš kitų šalių, nekuriant savų. Tuo tarpu investicijų skatinamo augimo etape, šalies pramonė ne tik investuoja į naujausias technologijas, bet ir pati tobulina jau perimtas. Šalies pramonei tai yra esminė sąlyga siekiant šio ekonomikos etapo. Esminis skirtumas inovacijų skatinamo etapo nuo prieš tai aptarto yra šalių ir jų pramonės gebėjimas ne tik tobulinti esamas technologijas ir metodus, bet esant spaudimui iš vietinės rinkos – kurti naujas.

Paskutiniajame gerovės skatinimo etape, pasak Berger'io (2008) šalys ir pramonė susiduria su sunkumais išlaikant įgytą konkurencinį pranašumą. Autoriaus teigimu, tai įvyksta tuomet, kai darbuotojai pradėję motyvaciją nebededa tiek pastangų, kaip anksčiau, kad išlaikytų turimas pozicijas.

Vienas įtakingiausių mąstytojų verslo pasaulyje M. E. Porter'is (1990) daro išvadą, kad šalyse, kurių pramonės šakos vidaus rinkos paklausa suformuoja ankstyvą ir aiškų vaizdą apie potencialius pirkėjus, priverčia įmones diegti technologines naujoves, kurios ilgainiui padeda įgyti konkurencinį pranašumą. Tačiau diegiant inovacijas, įmonės privalo turėti kompetentingus žmogiškuosius išteklius su reikiamais įgūdžiais, aktyvius konkurentus vidaus rinkoje, skatinančius diegti naujausias technologijas. Kaip teigia Slavinskas ir kt. (2011), „tikra inovacija yra tinkamų naujų idėjų įgyvendinimas, idėjų, kuriančių vertę versle ir gerovę visuomenėje. Inovacijos vis labiau tampa vienu iš pagrindinių konkurencinį pranašumą užtikrinančių veiksnių versle ir būtinu mokslo, kultūros ir kitų visuomeninės veiklos sričių atributu“ (p. 1).

Nagrinėtoje literatūroje pažymima, kad pramonės šakos konkurencingumo vystymuisi ypač svarbios yra bendra techninė ir technologinė plėtra, tinkama ekonominė ir politinė aplinka. Todėl šalies valdžia turi stengtis užtikrinti kvalifikuotų ir motyvuotų žmonių užimtumą, nes minėto rodiklio mažėjimas lemia socialinio ir ekonominio konkurencingumo nykimą. Remiantis Meiliene ir Snieška (2010), žemi darbo jėgos kaštai ilguoju laikotarpiu lemia mažėjantį šalies konkurencingumą. Teigiama, kad kartais konkurencingumą bandoma sieti su mažesniu darbo užmokesčiu. Bet tai nėra gerai, kadangi tokiu atveju neįvertinamas šalies gebėjimas užtikrinti pajamų ir užimtumo didinimą, įgyvendinant socialinius ir politinius tikslus (Šeputienė ir Brazauskienė, 2013).

Šalies konkurencingumą formuojančius veiksniai Meiliene ir Snieška (2010) skirsto į keturias grupes:

1. visiškai nekontroliuojami natūralūs veiksniai (geografinė vieta, šalies dydis);
2. trumpalaikiai nekontroliuojami veiksniai, kurie ilguoju laikotarpiu gali būti valdomi (mokymo lygis, tyrimams skirta infrastruktūra);
3. valstybės institucijų kontroliuojami veiksniai (valstybinė socialinė ir ekonominė politika), kurių kontrolės lygmuo priklauso nuo vyriausybių vykdomos politikos;
4. tiesiogiai kontroliuojami veiksniai, apimantys įmonių, sektoriaus ar šalies turimus išteklius ir priemones, kurių panaudojimo efektyvumas sąlygoja jų konkurencingumą.

Remiantis Porter'io prieš tai išsakyta mintimi, galima daryti išvadą, kad teisingai išreikšta auganti paklausa lemia inovacijų rinkoje atsiradimą, kuris sąlygoja konkurencingumo didėjimą. Pasak Šeputienės ir Brazauskienės (2013), dėl to didėja vidaus ir užsienio investicijos, auga eksportas ir importas. Tokiems rezultatams pasiekti svarbesnis yra įgyjamas konkurencingumas pasitelkiant savo pranašumus ekonominei veiklai vykdyti, nei remiantis tiesiogiai veikiančiais natūraliais ištekliais šalies dydis, geografinė padėtis, literatūroje vadinamais prigimtinėmis savybėmis (Rakauskienė ir Tamošiūnienė, 2013). Pagrindiniais veiksniais, lemiančiais pramonės šakų konkurencingumą, Valodkienė ir Snieška (2012) įvardija gamybos apimčių augimo ar lėtėjimo tempus, darbo našumą, pardavimų apimtį vidaus ir užsienio rinkose, inovacijas, pažangių technologijų diegimą, sukuriamos pridėtinės vertės apimtį, pramonės produkcijos dalį BVP ir užimtumą. Tuo tarpu Reiljan'as ir kt. (2000) teigia, kad pramonės požiūriu, be konkurencingumo, kylančio tiesiogiai iš įmonių produktų kainos ir kokybės santykio, taip pat yra svarbios diegiamos inovacijos ūkio šakoje, šalies politinės ir ekonominės sąlygos bei šios pramonės gamybos lygio raida.

3 lentelė. Konkurencingumą lemiantys veiksniai (sudaryta pagal įvairius autorius, 2019)

Autorius	Konkurencingumą lemiantys veiksniai
Padgureckienė (2015)	Inovacijos, technologiniai pokyčiai, tiesioginės užsienio investicijos, moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra, vyriausybės bei verslo efektyvumas, darbuotojų kompetencija, jų žinios, kūrybingumas, motyvacija
Shalberg'as (2006)	Kokybiškas švietimas
Beniušienė ir Svirskienė (2008)	Šakos struktūra, konkurentų elgsena
Slavinskas ir kt. (2011)	Inovacijos, bendra techninė ir technologinė plėtra, tinkama ekonominė ir politinė aplinka
Valodkienė ir Snieška (2012)	Gamybos apimčių augimo ar lėtėjimo tempai, darbo našumas, pardavimų apimtys vidaus ir užsienio rinkose, inovacijos, pažangių technologijų diegimas, sukuriamos pridėtinės vertės apimtys, pramonės produkcijos dalis BVP, užimtumas
Reiljan'as ir kt. (2000)	Diegiamos inovacijos ūkio šakoje, šalies politinės ir ekonominės sąlygos, pramonės gamybos lygio raida

Kaip galima matyti pateiktoje 3 lentelėje, pramonės konkurencingumą lemia daug veiksnių. Visgi dažniausiai autoriai išskiria sektoriuje diegiamas inovacijas, technologinę plėtrą, vyraujančią ekonominę ir politinę aplinką reikšmingiausiais konkurencingumą užtikrinančiais veiksniais. Tačiau, kaip teigia Navickas (2013), svarbiausią vaidmenį pramonės konkurencingumui netolimoje ateityje turės naujų produktų, kuriančių didelę pridėtinę vertę gamyba, aukštųjų technologijų diegimas, klasterių plėtojimas, modernių vadybos metodų taikymas ir e.-verslo plėtra.

Apibendrinant konkurencingumą lemiančius veiksnius, verta paminėti, kad dažniausiai mokslinėje literatūroje jais įvardijamos sektoriuje diegiamos inovacijos, technologinė plėtra bei vyraujanti ekonominė ir politinė aplinka. Išskiriamas didesnis įgyjamų konkurencinių pranašumų efektyvumas ir svarba. Be to, ypatingą reikšmę turi auganti paklausa, kurios supratimas anot Porter'io ir lemia inovacijų pramonėje diegimą.

2.4. Konkurencingumo vertinimo metodai

Nustačius tiriamo objekto konkurencingumą lemiančius veiksnius, tolimesnis žingsnis yra jo vertinimas, kuris kaip ir pati sąvoka yra sudėtingas, įvairių veiksnių ir sąlygų lemiamas reiškinys. Kiekvienas konkurencingumo vertinimas yra skirtingas, kadangi jam įvertinti priklausomai nuo atliekamo tyrimo ar nagrinėjamo objekto, naudojami įvairūs modeliai, rodikliai ar jų sistemos. Teigiama, jog tinkamai parinkta rodiklių sistema, gali geriau atspindėti vertinamo konkurencingumo lygį, nei atskiri tam naudojami rodikliai.

Siekiant įvertinti šalies pramonės sektoriaus situaciją tarptautiniu mastu, galimybes atlaikyti konkurencinį spaudimą, gauti vertinimo rezultatai yra lyginami su kitų šalių pramonės sektorių rodikliais. Pasak Grebliausko ir Stonio (2012) tokios vertinimo metodikos leidžia nustatyti vertinamo objekto santykinę poziciją kitų tokios pat rūšies objektų atžvilgiu. Remiantis Staskevičiūte ir Tamošiūniene (2010), konkurencingumo vertinimas yra labai svarbi šalies politikos kūrimo priemonė, ypač besivystančiai valstybei. Kadangi, tokios šalys lygindamos savo konkurencingumo vertinimo rezultatus su išsivysčiusių šalių duomenimis, gali matyti, kuriose srityse reikalinga atlikti pokyčius.

Vienais pagrindinių šiuolaikinės globalios ekonomikos konkurencingumo vertinimo metodais pasak Staskevičiūtės ir Tamošiūnienės (2010) ir Navicko su Malakauskaite (2010) įvardijami konkurencingumo indeksai. Žinomiausi iš jų Pasaulio ekonomikos forumo naudojamas „Globalus konkurencingumo indeksas“ ir Tarptautinio vadybos plėtros instituto skaičiuojamas „Pasaulio konkurencingumo indeksas“. Abu šie indeksai yra vertinami dėl galimybės apjungti didelius informacijos kiekius į lengvai suprantamą formą, ko negali įvertinti vienas rodiklis. Tačiau nepaisant to, pasak Staskevičiūtės ir Tamošiūnienės (2010), dauguma konkurencingumo indeksų turi silpną teorinį pagrindą, abejotiną patikimumą dėl neteisingų duomenų, klaidingą interpretaciją. Anot autorių, šie trūkumai gali sukelti iškreipimus ir pateikti neteisingus rezultatus, dėl to pirmiausia reikėtų sukurti tvirtą teorinį pagrindimą, siekiant užtikrinti vertinimo kokybę.

Kaip buvo nagrinėta pirmoje šio skyriaus dalyje, remiantis moksline literatūra, konkurencingumas įvairių autorių yra skirstomas į lygius, pagal kuriuos jį galima vertinti: makro- (šalies), mezo- (regiono, ūkio šakos) ir mikro- (įmonės) lygiu. Anot Navicko ir Malakauskaitės (2010), dažniausiai naudojamos mezo- (ūkio šakos) konkurencingumo vertinimo metodikos skirstomos į tris grupes:

1. lyginamoji analizė;
2. makroekonominių ir šakos įmonių ekonominės veiklos rezultatų analizė;
3. M. E. Porterio „Deimanto“ modelis.

Viedrytė ir Dikšaitė (2014) nagrinėjant sektoriaus konkurencingumą, be Navicko ir Malakauskaitės pateiktų trijų grupių vertinimo metodikų, siūlo naudotis analitiniu hierarchiniu modeliu sukurtu T. L. Saaty dar 1970 metais. Šis vertinimo modelis, pasak autorių gali padėti identifikuoti ir įvertinti svarbius organizacinio elgesio rodiklius, analizuojant sektoriaus konkurencingumą. Lyginamosios analizės metodika yra paremta tarpusavio objektų konkurencingumo rodiklių palyginimu. Pasak Navicko ir Malakauskaitės (2010) tai labiausiai paplitusi lyginamoji šalių ir įmonių rodiklių analizė, kuria vertinant duomenis, dažnai kyla problemų dėl statistinių duomenų patikimumo.

Pasak Gapšio ir kt. (2013), antrosios grupės tyrimai yra įvairialypiai, o analizuojamų rodiklių skaičius labai didelis. Autoriai sektoriaus konkurencingumo vertinimui skirtus rodiklius siūlo skirstyti į dvi grupes:

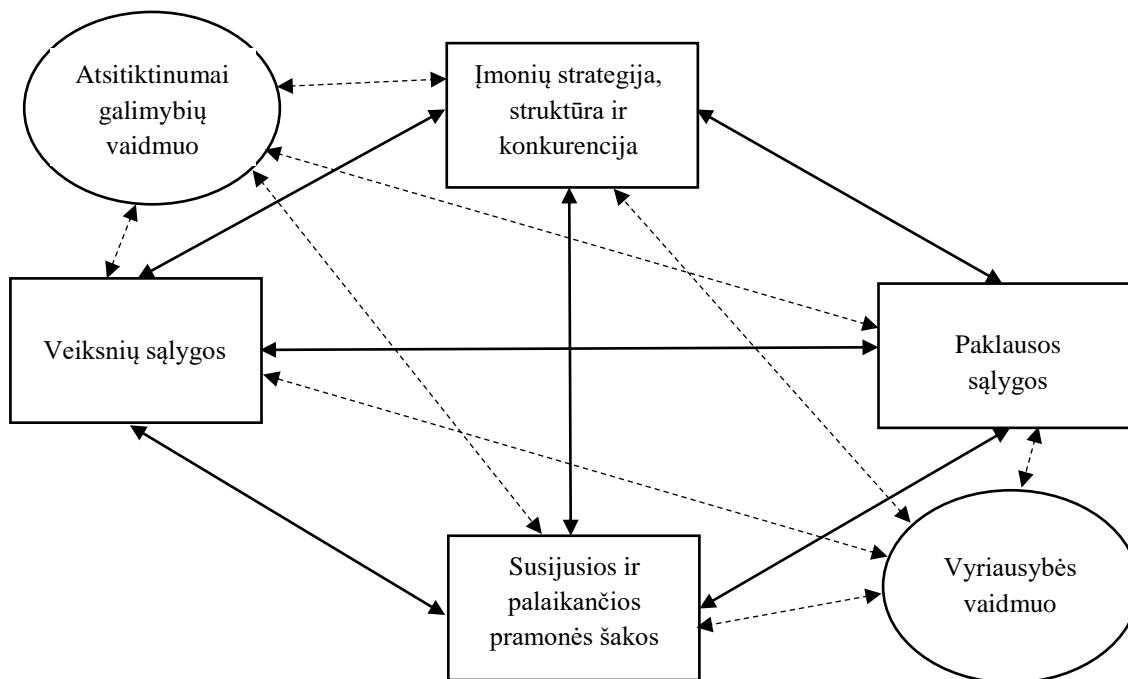
- užsienio prekybos rodiklius (eksporto ir importo apimtys, grynosios pajamos iš užsienio prekybos, eksportuojamų prekių užimamos užsienio rinkos dalis ir šių rodiklių kitimo dinamika, atskleistas santykinis pranašumas, parodantis eksporto specializaciją kitų šalių atžvilgiu);
- veiklos ir finansinius rodiklius (produktyvumo, rinkos dalies, finansiniai, plėtros ir kokybiniai rodikliai).

Kaip jau nagrinėta, šalies ekonominis augimas prisideda prie jos konkurencingumo augimo, kuris neatsiejamas nuo eksporto. Kaip teigia Navickas (2010), konkurencijai įvertinti kartais naudojami atskiri užsienio prekybos ir makroekonominiai (tokie kaip BVP) rodikliai. Todėl remiantis Grebliausko ir Stonio (2012) išskirtais eksporto tendencijoms ir struktūrai analizuoti pateikiamais indeksais ir metodais galima vertinti sektoriaus konkurencingumą tarptautiniu mastu. Pagrindiniais indeksais autoriai įvardina: santykinį prekybos balanso indeksą, atskleistojo lyginamojo pranašumo indeksą (RCA), eksporto konkurencingumo indeksą (XC), eksporto specializacijos indeksą (ES), santykinį prekių importo ir eksporto augimo tempų indeksą, prekybos intensyvumo indeksą, eksporto diversifikacijos (koncentracijos) indeksą, eksporto pranašumo indeksą, prekybos

papildomumo indeksą. Metodais autoriai įvardija: eksporto produktų dinamiką, vidaus pramonės prekybą, pastovių rinkos dalių analizę (CMSA).

Kaip pabrėžia Meilienė ir Snieška (2010), šalies ekonominis konkurencingumas dažnai vertinamas aplinkos požiūriu. Ekonominį vienetą supanti aplinka padeda aiškiau įvertinti konkurencingumą, nei remiantis užsienio prekybos duomenų analize. Todėl, būtų tikslingiau konkurenciją vertinti remiantis Navicko ir Malakauskaitės (2010) pateikiamais pagrindiniais ūkio šakos/sektorius įmonių ekonominės veiklos rezultatų rodikliais: šakoje esančių įmonių skaičiumi, darbo jėgos kokybe, našumu, darbuotojų skaičiumi, bendra apyvarta, apyvarta vienam darbuotojui, sektoriaus sukuriama BVP dalimi, bendra pridėtine verte, pridėtine verte vienam darbuotojui, tiesioginėmis užsienio ir materialinėmis investicijomis į šaką.

Mokslininkas Porter'is išanalizavęs makroekonomikos poveikį įmonių veiklai dar 1990 metais pristatė nacionalinio pranašumo „Deimanto“ modelį (13 pav.). Tuo metu modelį sudarė vidiniai elementai: veiksnų sąlygos, paklausos sąlygos, susijusios ir palaikančios pramonės šakos, įmonių strategija, struktūra ir konkurencija. Tačiau, dėl įvairių autorių kritikos, 1998 metais Porter'is pristatė papildytą modelį įtraukdamas išorinius veiksnus: vyriausybės vaidmenį ir atsitiktinumus bei galimybių vaidmenį. Autoriaus suformuotas modelis iki šių dienų yra vienas populiariausių ir žinomiausių konkurencingumo vertinimo įrankių, kurį sudaro kiekvienoje šalyje suformuoti ir kiekvienos iš jų, pramonės šakas, individualiai ir kaip sistema veikiantys elementai. Pasak autoriaus, kiekvienas iš modelį sudarančių elementų apibrėžia jo esmę, be to, kiekvieno veiksnio poveikis dažnai priklauso nuo likusiųjų padėties.

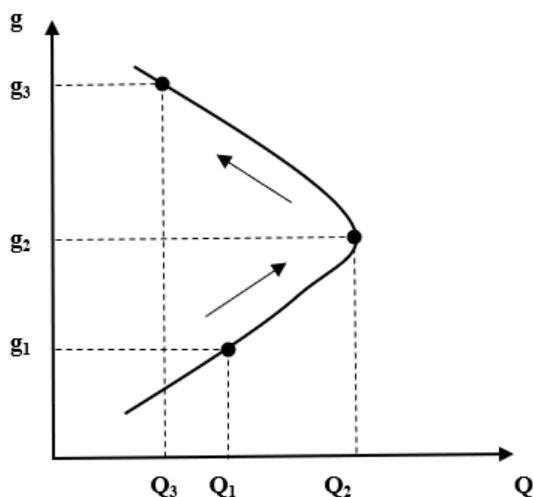
13 pav. „Deimanto“ modelis (sudaryta pagal Porter, 1998)

Veiksnų sąlygos. Jas sudaro žmogiškieji išteklių, gamtiniai išteklių bei kapitalas. Visi šie veiksniai dažnai skirstomi į dvi grupes. Pirmajai grupei priskiriami esami, baziniai šalies veiksniai, tokie kaip gamtiniai išteklių, klimatas ar geografinė vieta. Antrajai grupei priklauso pažangūs ir specializuoti bei konkrečioms pramonės veikloms būdingi kvalifikaciniai įgūdžiai ir pažangūs tyrimų metodai. Dažniausiai tai kokybiškos švietimo sistemos dėka įgytos kompetencijos, mokslinė veikla,

komunikacinė infrastruktūra, įvairios technologijos. Porter'is (1990) pažymi, kad individuali motyvacija dirbti ir plėtoti įgūdžius taip pat yra svarbi konkurenciniam pranašumui. Tautos sėkmė priklauso nuo to, kiek talentingų žmonių deda pastangas, įsipareigoja ir pasirenka dirbti šalyje.

Paklausos sąlygos. Konkurencinėje aplinkoje veikiančios įmonės norėdamos išlikti ir įgyti pranašumą prieš konkurentus pirmiausia turi atsižvelgti į vietinės rinkos paklausą. Kadangi jos pasikeitimai gali sufleruoti įmonei išvalgas, padėti nustatyti pokyčių kryptį, tokiu atveju šalies pramonė tikslingai koncentruodama pajėgumus ir diegdama inovacijas, vystosi ir įgyja konkurencinį pranašumą. Šiuo atveju, stipri vidaus konkurencija skatina šalies įmones atnaujinti infrastruktūrą, galinčią užtikrinti aukštus produktų kokybės reikalavimus ir aptarnavimą, kurti naujus produktus, patenkinti augančią paklausą. Rinkoje palaipsniui susidaro sąlygos masto ekonomijai, kuri yra didėjančių gamybos veiksnių grąža. Augančios paklausos patenkinimas didelėms įmonėms leidžia mažinti vidutines fiksuotas išlaidas, todėl atsiranda galimybė formuoti konkurencinius pranašumus.

Nagrinėjant mokslinę literatūrą atrandama dviprasmiškumą, susijusių su geresnės kokybės produktų vartojimo augimu. Safiullin ir kt. (2013) atlikę tyrimą, teigia, kad kokybiškų produktų suvartojimo apimtys laikui bėgant gali ne tik didėti, bet ir mažėti (14 pav.). Dėl ilgesnio produktų tarnavimo laiko vartotojai nėra linkę pirkti naujų prekių. Todėl mažėja vartojimo apimtys, kurios verčia kelti produktų kainą.

14 pav. Nuo kokybės priklausančios paklausos kreivė (Safiullin ir kt., 2013)

Visgi remiantis Porter'iu (1990), įmonės turi numatyti ilgalaikius įsipareigojimus pramonei, kadangi be jų ir aktyvios konkurencijos, verslo subjektai gali akimirksniu atsidurti nepalankioje padėtyje.

Susijusios ir palaikančios pramonės šakos. Šalies pramonės konkurencingumui užtikrinti vien gamtinių išteklių, infrastruktūros ir geros švietimo sistemos neužtenka. Šalys turi nuolat tobulinti veiksmus, kad būtų sukurtas konkurencinis pranašumas. Pramonės šakos sėkmei užtikrinti, reikalingi konkurencingi horizontaliais ir vertikaliais ryšiais susieti tiekėjai ir pramonės šakos, kurie savo ruožtu išskirtinėmis sąlygomis aprūpina vienas kitą žaliavomis, technologijomis, papildo partnerių gaminius. Vykdamas glaudų bendradarbiavimą tarp partnerių, efektyviai pasidalijama veikla ir naudinga informacija, tad tikėtina, kad pramonės šaka ilgainiui įgyja konkurencinį pranašumą. Siekiant šio tikslo pramonės sektoriuose kuriami klasteriai. Juos Smith'as (2010) apibūdina aplinka, kurioje gali klestėti mokymasis, inovacijos ir veiklos našumas. Tuo tarpu Porter'io (1998) teigimu, klasteriai yra tarpusavyje susijusių įmonių ir institucijų geografinė koncentracija konkrečioje srityje.

Jie apima daugybę susijusių pramonės šakų ir kitų subjektų, kurie yra svarbūs konkurencijai. Globalioje ekonomikoje klasteriai yra laikomi pagrindiniais produktyvumo ir gebėjimo konkuruoti veiksniais, kadangi pavienėms mažoms įmonėms yra sunku konkuruoti su didelėmis korporacijomis. Besijungiančios į klasterį mažos įmonės sustiprina tarpusavio ryšius, dalijasi žiniomis ir technologijomis, o tai padeda efektyvinti veiklą, didinti gamybos apimtis, užtikrinti stabilumą rinkoje, kas lemia pramonės šakos augimą. Remiantis Smith'u (2010), būtent tokie klasteriai yra svarbi bet kurios pažangios ekonomikos ypatybė, tačiau besivystančiose šalyse jų trūksta, o tai apriboja našumo augimą šiose ekonomikose. Daroma išvada, jog šalių vyriausybės siekdamos savo pramonės šakų konkurencingumo augimo, turi skatinti klasterių formavimąsi skatindamos mokslinius tyrimus, inovacijų diegimą.

Įmonių strategija, struktūra ir konkurencija. Šalies pramonė siekdama konkurencinio pranašumo privalo turėti numatiusi tikslus, atitinkančius šalies teisės aktų reikalavimus, nes šalies valdžia atlieka svarbų vaidmenį kurdama rinkos struktūrą. Vyriausybė formuodama investicijų ir inovacijų politikas privalo užtikrinti efektyvų ūkio sektorių plėtros programų įgyvendinimą. Anot Stanikūno (2010), veiksmai, kuriais daroma įtaka rinkai, yra susiję su rinkos reglamentavimu. Priimami įstatymai, nutarimai, potvarkiai ir strateginiai sprendimai. Visi šie veiksmai užtikrina tinkamą rinkos veikimą ir valdžios vykdomų ekonominių ir politinių tikslų laikymąsi. Ribodama galimybes formuoti monopoliams, karteliniams susitarimams, skatindama darbo jėgos kvalifikacijos kėlimą, nustatydam aplinkos apsaugos ir darbo saugos standartus, vyriausybė gali užtikrinti rinkos sistemos funkcionalumą. Anot Stanikūno (2010), kai kuriais atvejais valdžios įsikišimas duoda naudos reguliuojamam ūkiui, vienai ar kelioms įmonėms, tačiau tik ne vartotojui. Kita vertus, pernelyg didelis reguliavimas greičiau atneša neigiamas pasekmes šalies pramonei. Tai pagrindžia Rusu ir Roman (2018), teigiančios, kad kuo daugiau yra reguliuojama darbo rinka ir verslas, tuo didesnės yra išlaidos ir mažesnis konkurencingumas. Dėl to galimai šalis tampa mažiau patraukli tiesioginėms užsienio investicijoms, mažėja jos įmonių siūlomų prekių ir paslaugų konkurencingumas. Tad apibendrinant, keliama išvada, jog didesnė mokestinė našta nulemia prastą pramonės tarptautinę veiklą.

Nemažiau svarbiu veiksnium mokslinėje literatūroje įvardijama visos pramonės struktūra, kurios sudėtis priklauso nuo pramonės šakos įmonių, jų dydžių, veiklos masto, gamybos apimčių, darbuotojų skaičiaus ir kompetencijos bei priimamų strateginių sprendimų. Tuo pačiu ji yra pagrindinis įmonės aplinkos aspektas, kadangi pramonės struktūra turi didelę įtaką nustatant įmonei prieinamas strategijas ir konkurencines žaidimo sąlygas. Pasak Navicko (2010), šalies ekonomikos ir jos sektorių konkurencingumas nėra stabilus. Tad norint išlaikyti aukštą konkurencingumo lygį, turi būti formuojamos nuolat peržiūrimos strategijos. Ne mažiau svarbiais turi būti asmenys, priimančys tinkamas strategijas, jų kompetencija, kadangi nuo to priklauso galutinis rezultatas. Kaip teigia Zacharevič ir Dzemyda (2015), ekonomika vis labiau tampa atvira veiksniams, paremtiems žmogiškaisiais ištekliais, o žinios ir įgūdžiai tampa dar svarbesniais, padedančiais įmonėms pasiekti ilgalaikį konkurencingumą.

Anot modelio autoriaus, išskirti išoriniai veiksniai – vyriausybės vaidmuo bei atsitiktinumai ir galimybių vaidmuo tiesiogiai nesukuria konkurencinio pranašumo, tačiau turi netiesioginį poveikį, kuris pasireiškia per kitus vidinius veiksnius.

Atsitiktinumai, galimybių vaidmuo. Anot Rinkauskaitės (2007), galimybėmis laikomi išoriniai, dažnai netikėti technologiniai šuoliai, staigūs pasikeitimai politikoje, kainodaroje, inovacijose,

turinčiose didelę įtaką šalies konkurencinio pranašumo pokyčiams. Remiantis Porter'iu (1998), visi įvardinti pasikeitimai dažnai yra už įmonės ar šalies įtakos sferos ir nuo jų nepriklauso. Būtent tokios atsiveriančios galimybės vengia anksčiau sudarytų konkurencinių pranašumų ir suteikia potencialą naujoms šalies įmonėms konkuruoti pagal naujai susidariusias sąlygas. Pasak Porter'io (1998), atsitiktiniai įvykiai yra svarbūs, nes jie sukuria pertrauką, leidžiančią keisti konkurencinę padėtį. Autoriaus teigimu, šalis turinti labiausiai palankų „Deimanto“ modelį, greičiausiai atsitiktinumus pavers konkurenciniu pranašumu.

Vyriausybės vaidmuo. Tai išorinis veiksnys, dalies autorių laikomas svarbiu, jei ne svarbiausiu, lemiančiu modernią tarptautinę konkurenciją. Pagrindinis šalies valdžios vaidmuo yra išlaikyti konkurencingą aplinką, užtikrinti makroekonominį stabilumą ir sukurti stabilią socialinę, teisinę ir politinę institucinę aplinką, kurioje įmonės galėtų sėkmingai dirbti. Tai ji vykdo nustatydamą rinkos elgsenos taisykles ir darydamą poveikį jau veikiančiam rinkai. Šalies valdžia leidžia įstatymus lemiančius rinkos dalyvių elgseną, kuria rinkos priežiūros institucijas, užtikrinančias įstatymų laikymąsi. Visu tuo siekiama apsaugoti rinkos dalyvius ir vartotojus nuo nesąžiningos konkurencijos atvejų rinkoje. Tam steigiamos konkurencijos ir vartotojų teises ginančios institucijos. Remiantis Stanikūnu (2010), valdžios dalyvavimas rinkos reguliavime turi kelti kuo mažesnę pavojų jos dalyviams ir visos ekonomikos konkurencingumui. Prieš imdamasi atitinkamų veiksmų, valdžia turėtų kuo geriau apsvaistyti poveikio naudą ir pasekmes konkurencijai. Reikėtų įvertinti, kad taikomos priemonės sukeltų kuo mažesnę neigiamą poveikį rinkai ir neiškreiptų konkurencijos.

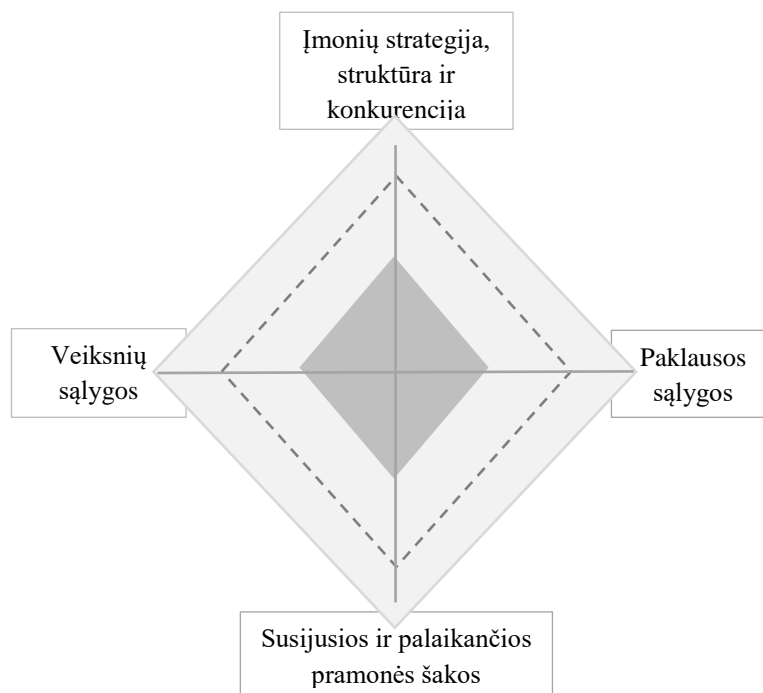
Visgi didžiąja dalimi šalies pramonės sėkmė priklauso nuo to, kaip formuojami konkurencingumo veiksniai. Kai šalies aplinka skatina investicijas ir inovacijų diegimą pramonėje, neilgai trukus įgyjamas konkurencinis pranašumas prieš konkurentus. Meilienė ir Snieška (2010) pabrėžia, kad konkurencingumas yra priklausomas nuo šalies gebėjimų formuoti palankią pridėtinės vertės kūrimui aplinką. Autoriai teigia, kad tai pasiekti galima „didinant gamybos produktyvumą, skatinant eksportą, pritraukiant užsienio investicijas, plėtojant efektyviausių pramonės šakų veiklą tarptautinėje rinkoje, rūpinantis aplinkos apsauga, gerinant socialinę apsaugą ir stabilumą, stiprinant pasirinkimo laisvę ir socialinį teisingumą“ (p. 121). Konkurencingumo veiksnių formavimo svarbą patvirtina ir Balkytė su Tvaronavičiene (2010) teigdamos, kad aplinka, palaikanti aukštą gerovės lygį, yra svarbus konkurencingumo variklis. Ypač, kai šalis savo pastangomis stengiasi pritraukti dideles tarptautines korporacijas. Tokiu atveju, anot autorių, konkurencingumas ir gerovė vienas kitą papildo, o ryšys tarp jų stiprėja.

Visi aptarti „Deimanto“ modelį sudarantys elementai formuoja nacionalinę aplinką, kurioje konkuruoja įmonės. Kiekvienas modelio elementas individualiai ir kartu veikia išteklių ir įgūdžių, būtinų konkurenciniam pranašumui pramonėje, prieinamumą, išteklių panaudojimui naudingą informaciją, įmonių tikslus ir spaudimą įmonėms investuoti, bei diegti inovacijas. Autorės Mitkutė ir Nagreckaitė (2005) išskyrė tris teigiamas „Deimanto“ modelio savybes:

- modelis vertina svarbiausius konkurencingumo veiksnius ir jų tarpusavio sąveiką;
- sudarytas modelis yra tinkamas ne tik įmonės, bet ir pramonės šakos ar sektoriaus, bei šalies konkurencingumo vertinimui;
- su modelio pagalba galima nustatyti išsivysčiusių šalių konkurencingumą ir jo kryptis.

Visgi, nuo pat pristatymo, modelis susilaukė nemažai kritikos iš įvairių mokslininkų. Anot Staskevičiūtės ir Tamošiūnienės (2010), vienas pagrindinių modelio trūkumų yra išskirtinis dėmesys

vietinei rinkai, neįtraukiant daugiašalės veiklos poveikio į modelį. Dar vienu trūkumu įvardijamas modelio apribojimas analizuojant konkurencingumą lemiančių veiksnius, dviejų šalių integruotos ekonomikos atveju. Taip pat buvo nustatyta, jog modelis nėra tinkamas daugumai besivystančių šalių su mažesnėmis ekonomikomis, nes ne visuomet padeda nustatyti tikslią konkurencinę padėtį. Dėl to, siekiant išspręsti iškilusias problemas, mokslininkai Moon'as, Rugman'as ir Verbeke pasiūlė „Dvigubo deimanto“ modelį (15 pav.), kuriame kaip vidiniai veiksniai buvo įtrauktos tarptautinė veikla ir vyriausybė.

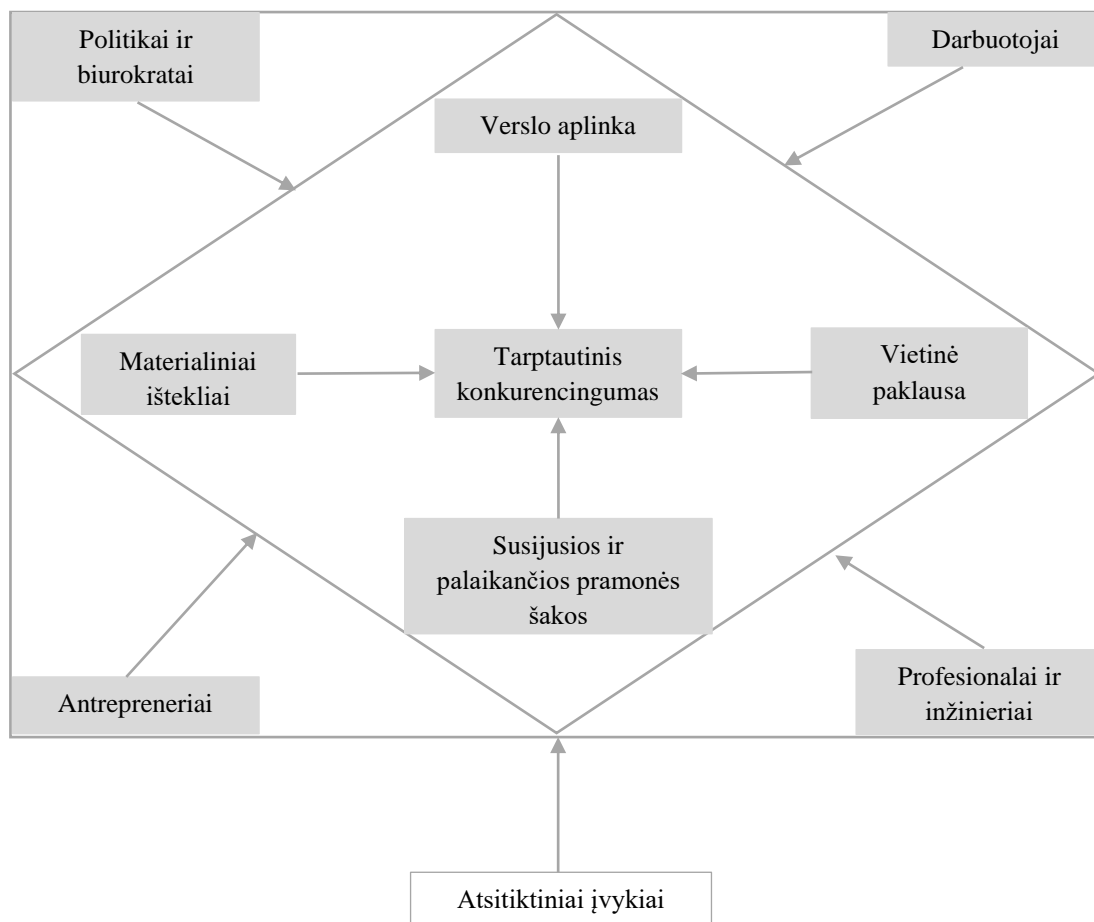

15 pav. Apibendrintas „Dvigubo deimanto“ modelis (sudaryta pagal Cho ir Moon, 2000)

Pateiktame apibendrintame „Dvigubo deimanto“ modelyje, išorinis elementas atspindi pasaulinį deimantą, o vidinis – namų deimantą. Tarp šių dviejų deimantų yra įsiterpęs tarptautinis deimantas, atspindintis šalies konkurencingumą, nustatant jį pagal vidinius ir tarptautinius kriterijus. Kaip nurodoma mokslinėje literatūroje, išorinio deimanto dydis yra nustatomas iš anksto, tačiau vidinio, priklauso nuo šalies dydžio ir jos konkurencingumo. Pasak Cho ir Moon'o (2000), tarptautinis deimantas nuo vidinio skiriasi tuo, jog pirmasis atspindi tarptautinę ir daugiašalę veiklą. Pastaroji apima į šalį ateinančias ir iš jos išeinančias tiesiogines užsienio investicijas. Kaip teigia Staskevičiūtė ir Tamošiūnienė (2010), apibendrintame „Dvigubo deimanto“ modelyje, šalies konkurencingumas apibrėžiamas, kaip įmonių sugebėjimas užsiimti veikla konkrečiame šalies sektoriuje, išlaikant ją ilgą laiką, nepaisant tarptautinės konkurencijos. Šis išplėstas ir pakoreguotas modelis, anot Berger'io (2008) turi kelis pranašumus prieš „Deimanto“ modelį. Visų pirma, „Dvigubo deimanto“ modelis leidžia analizuoti daugiašales įmones. Antra, jis yra lengviau pritaikomas, bei vyriausybės vaidmuo yra vertinamas kaip vidinis veiksnys. Tačiau, tas pats autorius pažymi, kad klasterių ir pramonės palyginimas išlieka sudėtinga užduotimi, nes sunku įvertinti tarpusavio ryšius.

Šalia aptartų „Deimanto“ ir apibendrinto „Dvigubo deimanto“ modelių labai dažnai mokslinėje literatūroje pateikiamas ir konkurencingumui vertinti skirtas „Devynių“ veiksnių modelis (16 pav.), 1994 metais mokslininkas Cho, pasinaudodamas Porter'io sukurtu „Deimanto“ modeliu pristatė patobulintą „Devynių“ veiksnių modelį. Kurį sudaro devynių tarpusavio jėgų sąveika, iš kurių centre

yra keturi vidiniai „Deimanto“ modelio veiksniai, veikiami žmogiškųjų veiksnių ir išorinio – atsitiktinių įvykių, kurie stiprina konkurencingumą, tik tuo atveju, jei žmogiškieji veiksniai turi gebėjimus pasinaudoti atsivėrusiomis galimybėmis.

16 pav. „Devynių“ veiksnių modelis (sudaryta pagal Cho, Moon, 2000)

Kaip teigia Cho ir Moon'as (2000), šis modelis yra išsamesnis ir dinamiškesnis, nei mokslininko Porter pasiūlytas originalus „Deimanto“ modelis. „Devynių“ veiksnių modelis yra tarsi patobulintas pirminis „Deimanto“ modelis. Šiuo atveju modelio autoriai pastebėjo, kad ankstesnis modelis neįvertina skirtingų profesijų žmonių įtakos konkurencingumui, todėl sudarytame „Devynių“ veiksnių modelyje tarptautinį konkurencingumą pabrėžė skirtingais žmogiškaisiais ir fiziniiais veiksniais. Žmogiškiesiems veiksniams Cho priskyrė politikus ir biurokratus, darbuotojus, antreprenerius, profesionalus ir inžinierius. Tuo tarpu fiziniams – materialinius išteklius, verslo aplinką, vietinę paklausą, bei susijusias ir palaikančias pramonės šakas. Šiame konkurencingumui vertinti skirtame modelyje, vyriausybė yra laikoma svarbiu veiksniumi, išreikštu politikais ir biurokratais. Remiantis pateiktomis duomenimis mokslinėje literatūroje, galima teigti, kad „Devynių“ veiksnių modelis apimantis daugiausiai veiksnių yra tinkamas vertinti tiek išsivysčiusių, tiek besivystančių šalių konkurencingumą.

Be jau aptartų konkurencingumo vertinimo modelių, praktikoje aplinkos analizei neretai naudojami žinomi strateginių planavimo ir valdymo metodai. Vienas tokių, turintis nemažą populiarumą yra SSGG (angl. SWOT) analizės matrica, skirta vertinti gebėjimus prisitaikyti prie išorinės aplinkos pokyčių. Kuria naudojantis, galima nustatyti iš vidaus kylančias šalis, pramonės ir įmonės stiprybes ir silpnybes, bei iš išorės atsirandančias galimybes ir grėsmes. Minėta analizė padeda suprasti, kokios

tikėtinos grėsmės ir kokiomis galimybėmis būtų galima pasinaudoti siekiant įmonei, pramonei ir valstybei įgyti konkurencinį pranašumą. Pasak Slavinsko ir kt. (2011) SSGG analizė padeda nustatyti kryptį, kuria įmonė turėtų plėtoti savo veiklą, kokiose rinkose jai nevertėtų būti.

Apibendrinant konkurencingumo vertinimo metodus galima teigti, jog neretai šiam sudėtingam procesui įvertinti individualiai ar kartu naudojami įvairūs makroekonominiai rodikliai, indeksai ar metodai. O kalbant apie sektorių, jo konkurencingumo vertinimui dažniausiai naudojamos lyginamoji, makroekonominių rodiklių, sektoriaus įmonių ekonominės veiklos rezultatų analizės bei mokslininko Porter sukurtas „Deimanto“ modelis. Pastarasis yra vienas seniausių, žinomiausių iki šiol konkurencingumui vertinti naudojamų metodų pasaulyje, kuriuo remiantis buvo sukurti kiti žinomi „Dvigubo deimanto“ ir „Devynių“ veiksmų modeliai.

3. Tyrimo metodologija

Šioje darbo dalyje pateikiama Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo vertinimo tyrimo metodologija, tyrimo tikslas, bei aprašomi pasirinkti metodai naudojami tyrimui atlikti.

Tyrimo tikslas – įvertinti Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumą.

Tyrimo uždaviniai:

1. atlikti Lietuvos baldų gamybos sektoriaus įmonių veiklos rodiklių ir makroekonominės aplinkos analizę;
2. naudojant M. E. Porter „Deimanto“ modelį išanalizuoti Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumą;
3. atlikti tiesinę regresinę analizę nustatant ryšį tarp sektoriaus gamybos apimčių ir šalies makroekonominių rodiklių.

Tyrimui atlikti, reikalingi antriniai duomenys surinkti iš viešai prieinamų duomenų bazių, tokių kaip Lietuvos statistikos departamentas, Europos statistikos tarnyba. Toliau pateikiami indeksai skirti įvertinti sektoriaus konkurencingumą.

Santykinis prekybos balanso indeksas (RTB) skirtas palyginti konkrečių produktų eksporto ir importo skirtumus tarp šalies ir regiono. RTB indekso reikšmė gali būti tiek teigiamas, tiek neigiamas skaičius. Teigiamas skaičius rodo, jog šalis daugiau eksportuoja tam tikrų produktų. Neigiamas – produktų į šalį importuojama daugiau nei eksportuojama.

Santykinio prekybos balanso indeksas (RTB), skaičiuojamas pagal (1) formulę, (Bezic ir kt., 2011):

$$RTB = \frac{X_i - M_i}{X_i + M_i} \quad (1)$$

čia: X_i – eksportas;

M_i – importas.

Atskleistojo santykinio pranašumo (RCA) indeksas sudarytas remiantis Belos Balassos 1965 metais pasiūlyta metodika. Apskaičiuojant indeksą yra palyginama produkto eksporto dalis su visu šalies ir viso pasaulio ar tam tikro regiono eksportu. Jei apskaičiuota indekso reikšmė yra didesnė už vienetą, tuomet teigiama, jog šalis turi atskleistąjį santykinį pranašumą eksportuodama tam tikrą produktą.

Atskleistas lyginamasis pranašumo indeksas (RCA), skaičiuojamas pagal (2) formulę, (Viedrytė ir Dikšaitė, 2014):

$$RCA_i = \frac{X_{ij} / \sum_i X_{ij}}{\sum_j X_{ij} / \sum_i X_{ij}} \quad (2)$$

čia: X_{ij} – eksportas į produkto šalyje j ;

$\sum_i X_{ij}$ – visas j šalies eksportas.

Pasak Bezic ir kt. (2011), eksporto specializacijos indeksas (ES) yra šiek tiek pakeistas RCA indeksas. Esminis skirtumas nuo pastarojo indekso yra tai, kad skaičiuojant eksporto specializacijos indeksą yra vertinamas konkretaus produkto eksporto dalyvavimas visame šalies eksporte, palyginti su to

paties produkto importu visame šalies importe. Esant apskaičiuotai reikšmei didesnei už vieneta, šalis turi santykinį pranašumą eksportuodama produktą ir specializuojasi jo eksporte. Tačiau jeigu reikšmė mažesnė už vieneta, tuomet eksportuojant produktą valstybei stinga lyginamojo pranašumo.

Eksporto specializacijos indeksas (ES), skaičiuojamas pagal (3) formulę, (Bezic ir kt., 2011):

$$ES = \frac{X_i^A / X^K}{m_i^K / m^K} \quad (3)$$

čia: X_i^A – eksportas i produkto;

X^K – visas j šalies eksportas;

m_i^K – importas i produkto;

m^K – visas j šalies importas.

Santykinis prekybos pranašumas (RTA) apskaičiuojamas, kaip atskleistojo lyginamojo pranašumo indekso (RCA) ir santykinio importo lyginamojo pranašumo (RMA), skirtumas. Santykinis importo lyginamasis pranašumas skaičiuojamas lygiai taip pat, kaip ir RCA indeksas, tik vietoj produkto eksporto, skaičiavimui naudojamas jo importas. Apskaičiuotos santykinio prekybos pranašumo indekso reikšmės gali būti tiek didesnės, tiek mažesnės už nulį. Tik apskaičiuota teigiama reikšmė rodo, kad analizuojamas sektorius ar šalis prekiaudama produktu turi pranašumą, o neigiama reikšmė, kad jo neturi.

Santykinis prekybos pranašumo indeksas (RTA), skaičiuojamas pagal (4) formulę, (Bezic ir kt., 2011):

$$RTA_i = RCA_i - RMA_i = \frac{X_{ij} / \sum_i X_{ij}}{\sum_j X_{ij} / \sum_i X_{ij}} - \frac{M_{ij} / \sum_i M_{ij}}{\sum_j M_{ij} / \sum_i M_{ij}} \quad (4)$$

čia: X_{ij} – eksportas i produkto šalyje j;

$\sum_i X_{ij}$ – visas j šalies eksportas;

M_{ij} – importas i produkto šalyje j;

$\sum_i M_{ij}$ – visas j šalies importas.

Norint tiksliai nustatyti tam tikrų duomenų pasikeitimą per laikotarpį, geriausiai yra pasitelkti augimo tempų skaičiavimui skirtą formulę pagal Čekanavičių ir Murauską (2000).

Augimo tempas skaičiuojamas pagal (5) formulę, (Čekanavičius ir Murauskas, 2000):

$$S_{Dinamikos\ bazinis} = \frac{q_n}{q_0} \quad (5)$$

čia: q_n – einamojo laikotarpio duomenys;

q_0 – bazinio laikotarpio duomenys.

Pasak Čekanavičiaus ir Murausko (2014), tiesinė regresinė analizė taikoma dviem atvejais. Pirmuoju norint nustatyti priklausomo kintamojo priklausomybę nuo nepriklausomo. Antruoju norint prognozuoti priklausomo kintamojo reikšmes pagal nepriklausomo duomenis.

Anot Bekešienės (2015), regresine analize surandama lygtis nusakanti priklausomo ir nepriklausomo kintamųjų ryšį. Ji nenaudojama priklausomo kintamojo reikšmėms prognozuoti. Tačiau tiesinės regresijos modelyje priklausomą kintamąjį su nepriklausomu sieja tiesinis ryšys, išreiškiamas (6) lygtimi:

$$y = b_0 + b_1x + e \quad (6)$$

čia: b_0 – konstanta (constant);

b_1 – koeficientas (krypties koeficientas);

e – atsitiktinė paklaida.

Visa medžiaga pateikta šioje darbo dalyje yra naudojama 4 skyriuje aprašomam tyrimui – įvertinti Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumą.

4. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo tyrimas

4.1. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus įmonių veiklos rodiklių ir makroekonominės aplinkos vertinimas

Sektoriaus ir jame veikiančių įmonių bei kitų verslo subjektų veiklos efektyvumo vertinimas yra neatsiejamas nuo makroekonominių veiklos rodiklių analizės. Šiuo atveju, baldų gamybos sektoriaus atliktos veiklos rodiklių analizės rezultatai padeda nustatyti sektoriaus padėtį tarptautiniame kontekste, jo veiklą lemiančius veiksnius ir jų reikšmę. Galima drąsiai teigti, kad Lietuvos baldų gamintojai yra žinomi ir vertinami daugybės partnerių ir vartotojų tarptautiniu mastu. Juolab, kad dauguma didžiųjų baldų gamintojų Lietuvoje, bendradarbiauja su „IKEA“ – vienu didžiausiu tarptautiniu baldų gamintoju ir prekybininku pasaulyje. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus įmonių gaminamų baldų kokybė, teisingu laiku atliktos investicijos leido užtikrinti tiesioginių ir netiesioginių sąnaudų mažėjimą, kas lėmė šiame sektoriuje veikiančių įmonių konkurencingumą ir koncerno „IKEA“ norą bendradarbiauti. Kaip aptarta teorinėje dalyje, įvairių autorių nuomone yra svarbu atkreipti dėmesį ir atlikti sektoriaus veiklos rodiklių analizę ir įvertinti jį supančią makroekonominę aplinką.

Vertinant Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumą, pirmiausiai galima apskaičiuoti santykinį prekybos balanso indeksą (RTB). Šio ir kitų indeksų skaičiavimui buvo panaudoti 2016 metų, Europos Sąjungos statistikos tarnybos ir Lietuvos statistikos departamento duomenų bazėse pateikiami importo ir eksporto duomenys (žr. 2 priedą).

Santykinio prekybos balanso indekso (RTB) skaičiavimas, pagal (1) formulę:

$$RTB_{LT} = \frac{1.412.000 - 257.000}{15.100.000 + 15.300.000} = 0,04$$

Apskaičiuotas Lietuvos baldų gamybos sektoriaus santykinis prekybos balanso indeksas yra 0,04. Apskaičiuotas dydis rodo, labai mažą bet teigiamą nagrinėjamo sektoriaus konkurencinį pranašumą Europos Sąjungos šalių kontekste. Rodiklio reikšmė rodo, kad Lietuvos baldų gamybos sektorius daugiau eksportuoja šalyje pagamintų baldų, nei per tą patį laikotarpį jų yra importuojama.

Antrasis sektoriaus konkurencingumo vertinimui mokslinėje literatūroje siūlomas atskleistasis santykinio pranašumo indeksas. Kurio pagalba, galima įvertinti Lietuvos baldų gamybos sektorius konkurencingumą, tarptautiniu mastu.

Atskleistojo santykinio pranašumo indekso (RCA) skaičiavimas, pagal (2) formulę:

$$RCA_{LT} = \frac{1.412.000/22.607.000}{15.100.000/1.745.499.000} = 7,22$$

Skaičiavimui panaudoti duomenys pateikiami 3 priede. Apskaičiuotas santykinio pranašumo indeksas (RCA) yra 7,22. Tokia indekso reikšmė rodo, jog Lietuvos baldų gamybos sektorius turi konkurencinį pranašumą eksporto rinkose, lyginant su kitomis Europos Sąjungos narėmis.

Analizuojant Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumą, yra svarbu išsiaiškinti, ar nagrinėjamas sektorius specializuojasi gaminamos produkcijos eksporte. Tam buvo pasirinktas eksporto specializacijos indeksas (ES), kurio skaičiavimas atliktas pagal (3) formulę ir pateiktas toliau, o naudojami duomenys 4 priede:

$$ES_{LT} = \frac{1.412.000/22.607.000}{257.000/24.700.000} = 6,00$$

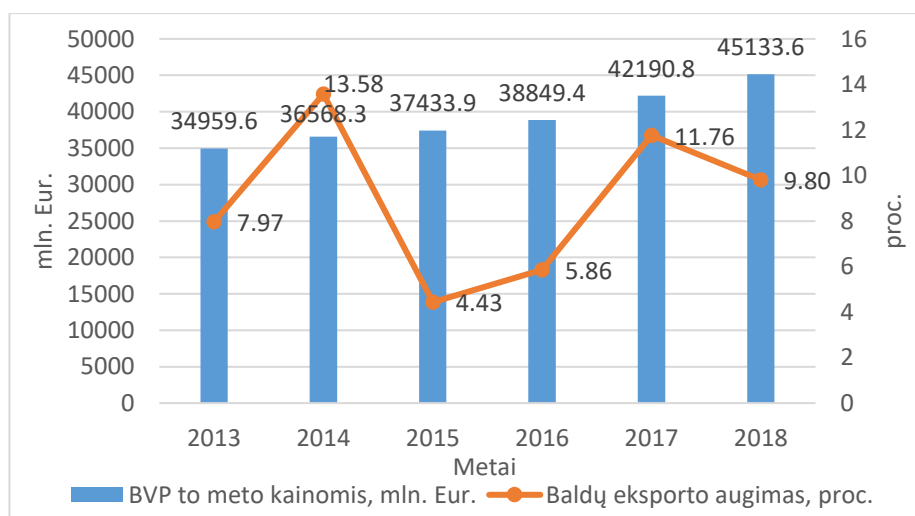
Apskaičiuotas eksporto specializacijos indeksas yra 6,00. Tai reiškia, kad Lietuvos baldų gamybos sektorius specializuojasi baldų eksporte.

Analizuojant Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumą galima naudotis santykinu prekybos pranašumo indeksu (RTA), kurio skaičiavimas atliktas pagal (4) formulę, o naudojami duomenys pateikti 5 priede.

$$RTA_{LT} = \frac{\frac{1.412.000}{22.607.000}}{\frac{15.100.000}{1.745.499.000}} - \frac{\frac{257.000}{24.700.000}}{\frac{15.300.000}{1.708.261.000}} = 6,06$$

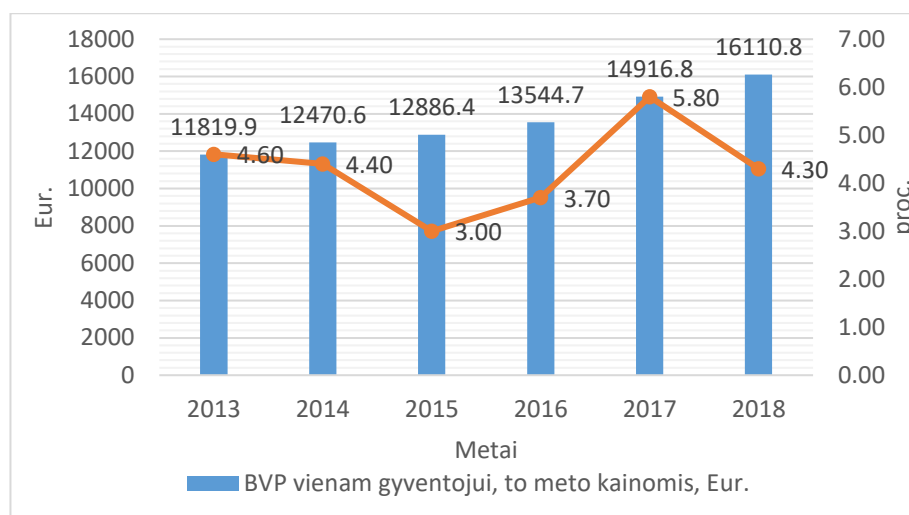
Apskaičiuotas santykinis prekybos pranašumo indeksas yra 6,06. Kaip ir ankstesni apskaičiuoti rodikliai, taip ir santykinis prekybos pranašumo indeksas rodo, kad Lietuvos baldų gamybos sektorius turi stiprų santykinį pranašumą. Taigi, visi trys apskaičiuoti rodikliai – ES, RCA ir RTA rodo, kad Lietuvos baldų gamybos sektorius yra konkurencingas tarptautiniu mastu, o tokią išvadą, kaip vėliau bus nagrinėjama, tik patvirtina augantys tarptautinės prekybos apimtys.

Vienas iš svarbiausių ir dažniausiai naudojamų rodiklių šalies ekonomikai ir jos sektorių veiklai vertinti yra bendrasis vidaus produktas.

17 pav. Lietuvos bendrojo vidaus produkto ir baldų eksporto dinamika 2013 – 2018 metais (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2019)

BVP rodiklis yra vienas pagrindinių šalies ekonomikos ir išsivystymo lygį apibūdinančių rodiklių. Todėl iš jo dinamikos galima spręsti apie šalies išsivystymo lygio pokyčius ir jos ekonomiką. Verta paminėti, kad didėjantis eksportas nulemia didesnę BVP augimą. Kadangi Lietuvos baldų gamybos sektorius yra orientuotas į produkcijos eksportą, tai daugiau eksportuojančio sektoriaus rezultatai atsispindi augančiame BVP rodiklyje. Kaip matyti 17 pav. Lietuvos baldų eksportas visą nagrinėtą laikotarpį augo. Ryškiausi augimai užfiksuoti 2014 ir 2017 metais, kai BVP atitinkamai augo 13,58 proc. ir 11,76 proc. Visgi, BVP augimo tempai nebuvo tokie spartūs, kaip šalies baldų eksporto augimas, kadangi dalis sektorių ne taip sėkmingai užbaigė metus. O tai lėmė mažesnę, tačiau teigiamą augimo tendenciją, kuri ypatingai išryškėjo 2017 ir 2018 metais.

18 pav. Lietuvos bendrojo vidaus produkto vienam gyventojui dinamika 2013 – 2018 metais (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento ir Europos Sąjungos statistikos tarnybos duomenis, 2019)

Atlikus mokslinės literatūros analizę, galima teigti, kad BVP vienam gyventojui neretai apibrėžiamas šalių ekonominės veiklos ir gerovės rodikliu. Kuo rodiklio reikšmė didesnė, tuo užtikrinamas aukštesnis gyvenimo lygis šalyje. Kaip galima matyti 18 pav., Lietuvos BVP vienam gyventojui to meto kainomis, visą nagrinėjamą 2013 – 2018 metų laikotarpį didėjo. Tačiau norint geriau įvertinti šalies ekonomikos kuriamą gerovę, tikslingiau būtų pasitelkti analizei ir realųjį BVP. Kuris kaip teigiama, dažnai suteikia tikslesnį ekonomikos augimo vaizdą, kadangi apskaičiuotas rodiklis yra pakoreguotas pagal esamą infliaciją. Taigi, analizuojant Lietuvos realiojo BVP vienam žmogui rodiklį, galima pastebėti nemenką jo augimą per nagrinėjamą 2013 – 2018 metų laikotarpį. Išskirtiniai yra 2017 metai, kai įvertinus infliaciją šalies gerovės rodiklis augo 5,80 proc. ir buvo tarp vienu didžiausių Europoje, nusileisdamas tik Airijai ir Rumunijai. Tokie augimo tempai rodo, kad Lietuvos ūkio sektoriuose veikiantys verslo subjektai vis labiau gerina šalies piliečių gerovę.

Finansinių rodiklių analizė yra vienas iš efektyviausių ir dažniausiai naudojamų įrankių skirtų įvertinti sektoriuje veikiančių įmonių veiklą. Tokiais dažnai apibūdinami rodikliai vertinantys turto, bendrąjį, grynąjį bei nuosavo kapitalo pelningumą rodikliai, bendrojo mokumo, išsiskolinimo koeficientai bei viso turto apyvartumo rodiklis.

4 lentelė. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus įmonių finansiniai santykiniai rodikliai 2013 – 2017 metais (sudaryta remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2019)

Rodiklis	2013	2014	2015	2016	2017	2013-2017 m. vidurkis
Turto pelningumas (ROA), proc.	6.30	9.00	10.30	8.60	9.60	8.76
Bendrasis pelningumas, proc.	17.10	17.90	19.20	20.50	19.80	18.90
Bendrojo mokumo koeficientas	0.78	0.80	0.87	0.81	0.87	0.83
Išsiskolinimo koeficientas	0.56	0.56	0.53	0.55	0.53	0.55
Nuosavo kapitalo pelningumas (ROE), proc.	12.50	17.80	19.40	16.80	19.40	17.18
Viso turto apyvartumas	1.85	2.00	1.96	1.79	1.82	1.88

Pirmasis iš vertinamų finansinių rodiklių turto pelningumo rodiklis parodo, kaip efektyviai yra valdomas įmonės turtas. 4 lentelėje pateiktas Lietuvos baldų gamybos sektoriaus turto pelningumo rodiklis (ROA) 2013 metais siekė 6,30 proc., pagal vyraujančią nuomonę, žemesnis nei 8 proc.

pelningumas yra vertinamas neigiamai, tačiau yra sektorių tarp kurių ir baldų gamyba, kur reikalingas didelis kapitalas. Todėl, pagal nustatytą minėtą ribą nereikėtų neigiamai vertinti baldų gamybos sektoriaus turto pelningumo. Visgi vėlesniu metu rodiklio reikšmė buvo didesnė nei 8 proc., ypač iš viso nagrinėjamo laikotarpio išsiskyrė 2014 metai, kai vienam baldų gamybos įmonių turto eurui teko 10 centų grynojo pelno. Bendras vidutinis vertinamo laikotarpio turto pelningumas sudarė 8,76 proc., todėl šią gautą reikšmę galima vertinti patenkinamai. Aptariant rodiklį ilguoju laikotarpiu toks pelningumas, gali sudaryti sunkumų norint atlikti investicijas iš nuosavų lėšų. Mažesnis pelningumas sugeneruoja mažesnius investicinius pinigų kiekius, todėl tenka skolintis iš išorės arba jas atidėti. Ir nors tai vienas populiariausių įmonių vertinimo rodiklių, tačiau vien šiuo rodikliu apsiriboti nevertėtų.

Vertinti veiklą galima pasitelkiant ir bendrojo pelningumo rodiklį. Pastarasis parodo, kiek vienam pardavimų eurui tenka bendrojo pelno. Apskaičiuotas bendrasis pelningumas per nagrinėjamą laikotarpį augo nuo 17,10 proc. (2013 metais) iki 20,50 proc. (2016 metais). Visgi 2017 metais Lietuvos baldų gamybos sektoriuje veikiančių įmonių bendrasis pelningumas sumažėjo iki 19,80 proc. Na, o nagrinėjant sektoriaus bendrojo mokumo koeficientą, baldus gaminančių įmonių šalyje padėtis vertinama gerai. Kadangi mokumo lygis kasmet auga ir artėja 1 reikšmės, tai rodo, jog įmonės veiklos pajamos yra pajėgios padengti trumpalaikius išpareigojimus, todėl bendra Lietuvos baldų gamybos sektoriaus finansinė rizika yra vidutinė.

Analizuojant įmonių finansinę riziką besisiekiančią su skolintų lėšų naudojimu, tampa aišku, kad kuo didesnis koeficientas, tuo atidžiau reiktų sekti įmonių veiklą. Kalbant apie baldų gamybos sektoriaus įmones Lietuvoje, šių įmonių įsiskolinimo koeficientas vertinamu laikotarpiu nežymiai kito ir sumažėjo nuo 0,56 (2013 metais) iki 0,53 (2017 metais). Vidutinis 2013 – 2017 metų laikotarpio įsiskolinimo koeficientas yra 0,55 ir yra vertinamas gerai. Kuo žemesnė rodiklio reikšmė, tuo įmonių savininkams lengviau gauti kreditą iš finansinių įstaigų, kreditoriai yra labiau užtikrinti, kad galės atgauti savo pinigus. Taip pat nemažiau svarbu įvertinti baldų gamybos sektoriuje veikiančių įmonių nuosavo kapitalo pelningumą. Minėtas rodiklis yra svarbus įmonių savininkams, nes atskleidžia kokia investuotų pinigų grąža. 4 lentelėje pateikto nuosavo kapitalo pelningumo rodiklis (ROE) didžiausias buvo 2014 ir 2017 metais, kuomet įmonių nuosavo kapitalo 1 Eur. teko 19,40 proc. grynojo pelningumo. Visgi mažesnis nuosavo kapitalo pelningumas 2013 ir 2016 metais buvo dėl sumažėjusių įmonių grynojo pelno, kuris mažėjo dėl išaugusių sąnaudų. Tačiau vertinant viso 2013 – 2017 metų laikotarpio Lietuvos baldų gamybos sektoriaus įmonių nuosavo kapitalo pelningumą, galima drąsiai teigti, jog rodiklis yra geras.

Norint sužinoti, kaip efektyviai yra naudojamas įmonių turtas, jo vertinimui naudojamas viso turto apyvartumo rodiklis. Pastaruoju rodikliu lyginant įmonių turimą turtą ir gaunamas pajamas apskaičiuojama kiek 1 Eur. tenka pardavimų. Šiuo atveju, vidutinis 2013 – 2017 metų Lietuvos baldų gamybos sektoriuje veikiančių įmonių turto apyvartumas sudaro 1,88 ir yra patenkinamas. Geriausią reikšmę baldų gamybos įmonės pasiekė 2014 metais, kai rodiklis buvo lygus 2,00. Vėlesniu laikotarpiu sumažėjęs įmonių turtas, lėmė mažėjančią reikšmę iki 1,79 (2016 metais). Todėl iš rodiklio reikšmės galima spręsti, kad vertinamo sektoriaus įmonės nepakankamai gerai išnaudoja savo turtą, nes tik gamybos įmonių rodiklis viršijantis 2 reikšmę vertinamas gerai.

Be makroekonominių ir veiklos rodiklių vertinimo, tiriant sektoriaus konkurencingumą yra naudinga atlikti tarpusavio priklausomybės tarp priklausomo ir nepriklausomo kintamųjų tyrimą. Pirmuoju atveju tiriama ar vidutinis darbo užmokestis Lietuvoje lemia sektoriaus gamybos apimtį. Šiam tyrimui atlikti naudojama „IBM SPSS Statistics“ programa, kuria taikant tiesinės regresijos analizę

tiriamas ryšys tarp priklausomo kintamojo – sektoriaus gamybos apimčių ir nepriklausomo kintamojo – vidutinio darbo užmokesčio šalyje. Tiesinė regresinė analizė, esanti viena iš daugiamatės statistinės analizės metodų, šiuo atveju padėsianti nusakyti priklausomo kintamojo – baldų gamybos sektoriaus gamybos apimčių ir nepriklausomo kintamojo – šalies vidutinio darbo užmokesčio, tarpusavio ryšį išreikšta lygtimi.

Tačiau pirmiausia prieš pradėdant nagrinėti Lietuvos baldų gamybos sektoriaus gamybos apimčių ir vidutinio darbo užmokesčio tarpusavio priklausomybę reikia atlikti grafinę analizę ir ištirti kintamojo gamybos apimčių skirstinį. Pirmiausia tikrinamas skirstinio normalumas naudojant Kolmogorov-Smirnov ir Shapiro-Wilk statistikos rodiklius.

5 lentelė. Kintamojo normalumo testas

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	df	Statistic	Sig.
Gamybos apimtys, tūkst. Eur.	.095	24	.200	24	.095	.791

Kolmogorov-Smirnov ir Shapiro-Wilk statistikos rodikliai dažnai naudojami duomenų įvertinimui sudarant regresinę analizę. Kaip yra matyti iš 5 lentelės, pagal Shapiro-Wilk kriterijų, kintamojo skirstinys statistiškai reikšmingas, nes apskaičiuota tikimybė Sig. = 0.791 ir yra didesnė už reikšmingumo lygmenį 0.05. Tad galima teigti, kad kintamojo gamybos apimčių skirstinys statistiškai reikšmingai nesiskiria nuo normaliojo. Be to, duomenų įvertinimui naudojami ir kvantilių grafikai. Pagal 7 priede pateiktą gamybos apimčių kvantilių grafiką, matyti, kad duomenyse išskirčių nėra, todėl prieš taikant tiesinę regresinę analizę dar reikia nubraižyti kintamųjų sklaidos diagramą. Kintamasis gamybos apimtys yra Y priklausomas kintamasis, o vidutinis darbo užmokestis nepriklausomas kintamasis X. Iš 7 priede pateiktos sektoriaus gamybos apimčių ir vidutinio darbo užmokesčio Lietuvoje sklaidos diagramos matyti, kad kintamųjų tarpusavio priklausomybė stipri, duomenys grupuojami į siaurą juostą. Pastaroji rodo, kad tai tiesinis ryšys, bet nėra aišku ar jis statistiškai reikšmingas. Į tai atsako 7 priede ANOVA lentelėje pateikta apskaičiuota tiesinio ryšio reikšmingumo reikšmė. Paaiškėjo, kad regresijos modelis statistiškai reikšmingas, nes F kriterijaus reikšmė Sig. = 0.0001. Kintamojo gamybos apimtys koeficientas regresijos modelyje yra statistiškai reikšmingas ir skiriasi nuo nulio, Sig. = 0.0001.

6 lentelė. Regresinio modelio tinkamumo analizė

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.955 ^a	.912	.907	15768.694

Kaip matyti 6 lentelėje pateiktas determinacijos koeficientas $R^2 = 0.912$, kuris rodo, kad nepriklausomas kintamasis paaiškina priklausomo kintamojo dispersijos 91,2 proc. Determinacijos koeficientas yra variacijos dalis, kurią paaiškina modelis. Šiuo atveju determinacijos koeficientas rodo, kad vidutinis darbo užmokestis nulemia 91,2 proc. gamybos apimčių. O tai rodo, jog regresijos modelis yra tinkamas.

7 lentelė. Regresinio modelio koeficientai

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-20803.132	24936.501		-.834	.413
	Vidutinis darbo užmokestis, Eur.	488.667	32.461	.955	15.054	.000

Regresinio modelio koeficientų lentelėje (7 lentelė) esantis koeficientas Constant = -20803.132 yra statistiškai nereikšmingas, tuo tarpu vidutinis darbo užmokestis =488.667 yra statistiškai reikšmingas, nes Sig. p = 0,0001. Todėl galima užrašyti tiesinės regresijos lygtį, kuri geriausiai nusakys priklausomo ir nepriklausomo kintamųjų ryšį. Modelio lygtis, pagal (6) formulę:

$$y = -20803.132 + 488.667x$$

Pagal šią regresijos lygtį galima teigti, kad augant vidutiniam darbo užmokesčiui šalyje, baldų gamybos sektoriaus apimtys padidės 488.667, o -20803.132 yra vertė priklausanti nuo vidutinio darbo užmokesčio, kuriam mažėjant 1 Eur. gamybos apimtys sumažėja -20803.132.

Ryšiais susietų kintamųjų tyrimui antruoju atveju naudojama tiesinė regresinė analizė gebėjanti nusakyti priklausomo kintamojo – sektoriaus gamybos apimčių ir nepriklausomo kintamojo – materialinių investicijų šalyje tarpusavio priklausomybę. Tačiau prieš pradėdant nagrinėti Lietuvos baldų gamybos sektoriaus gamybos apimčių ir materialinių investicijų priklausomybę reikia atlikti grafinę analizę ir ištirti kintamojo gamybos apimčių skirstinį. Grafinės priklausomo kintamojo analizės ir skirstinio tyrimo rezultatai yra lygiai tokie pat, kaip ir pirmoje tiesinės regresinės analizės tyrime (žr. 5 lentelę).

Kaip yra matyti iš 5 lentelės, pagal Shapiro-Wilk kriterijų, kintamojo skirstinys statistiškai reikšmingas, o apskaičiuota tikimybė Sig. = 0.791, yra didesnė už reikšmingumo lygmenį 0.05. Tuo tarpu Kolmogorov-Smirnov kriterijaus apskaičiuota Sig. = 0.200 rodo, kad skirstinys taip pat statistiškai reikšmingas. Tad galima teigti, kad kintamojo gamybos apimčių skirstinys statistiškai reikšmingai nesiskiria nuo normaliojo.

Duomenų įvertinimui naudojami ir kvantilių grafikai, pagal 7 priede pateiktą gamybos apimčių kvantilių grafiką, matyti, kad duomenyse išskirčių nėra, todėl prieš taikant tiesinę regresinę analizę dar reikia nubraižyti kintamųjų sklaidos diagramą. Kintamasis gamybos apimtys yra Y priklausomas kintamasis, o materialinės investicijos nepriklausomas kintamasis X.

Iš 8 priede pateiktos sektoriaus gamybos apimčių ir materialinių investicijų sklaidos diagramos matyti, kad kintamųjų tarpusavio priklausomybė vidutinė, duomenys grupuojami į gana siaurą juostą. Pastaroji rodo, kad tai tiesinis ryšys, bet nėra aišku ar jis statistiškai reikšmingas. Į tai padeda atsakyti 8 priede ANOVA lentelėje pateikta apskaičiuota šio ryšio reikšmingumo reikšmė. Kadangi F kriterijaus reikšmė Sig. = 0.0001, todėl keliami išvada, kad regresijos modelis statistiškai reikšmingas. Kintamojo gamybos apimtys koeficientas regresijos modelyje yra statistiškai reikšmingas ir skiriasi nuo nulio, Sig. = 0.0001.

8 lentelė. Regresinio modelio tinkamumo

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.852 ^a	.727	.714	27718.140

Kaip yra matyti 8 lentelėje, determinacijos koeficientas $R^2 = 0.727$, kuris rodo, kad nepriklausomas kintamasis paaiškina priklausomo kintamojo dispersijos 72,7 proc. Šiuo atveju determinacijos koeficientas rodo, kad materialinės investicijos nulemia 72,7 proc. gamybos apimčių, kas rodo, jog regresijos modelis yra tinkamas.

9 lentelė. Regresinio modelio koeficientai

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	137580.847	28537.070		4.821	.000
	Materialinės investicijos, tūkst. Eur.	.226	.030	.852	7.646	.000

9 lentelėje pateikti regresinio modelio koeficientai konstanta (Constant) = 137580.847 ir materialinės investicijos = 0.226 yra statistiškai reikšmingi, nes abiejų Sig. p = 0,0001. Todėl galima užrašyti tiesinės regresijos lygtį, kuri geriausiai nusakys priklausomo ir nepriklausomo kintamųjų ryšį. Modelio lygtis pagal (6) formulę:

$$y = 137580.847 + 0.226x$$

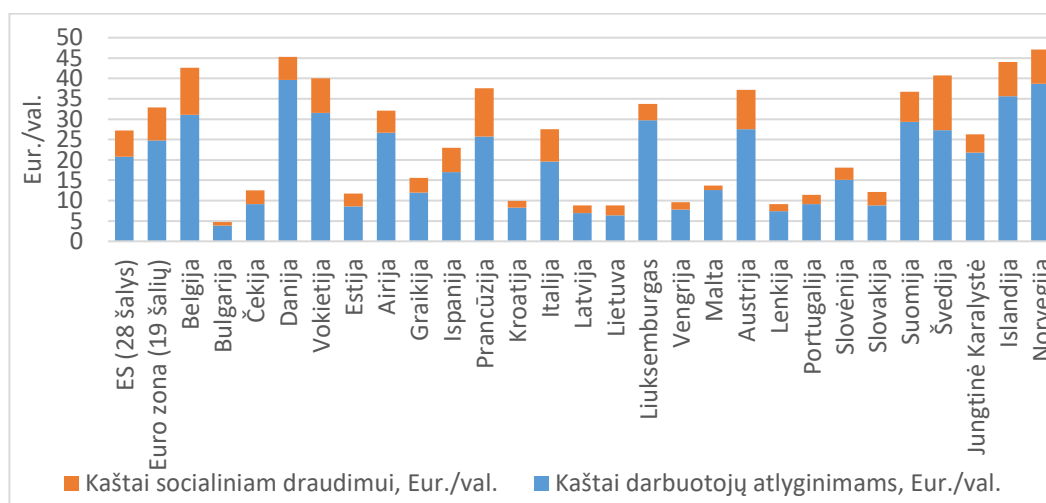
Pagal šią regresijos lygtį galima teigti, kad augant materialinėms investicijoms šalyje, baldų gamybos sektoriaus apimtys kiekvieną ketvirtį padidės 0.226, o 137580.847 yra vertė nepriklausanti nuo vidutinio darbo užmokesčio.

Apibendrinant apskaičiuotus Lietuvos baldų gamybos sektoriaus rodiklius, paaiškėjo, kad baldų gamybos įmonės specializuojasi baldų eksporte. Tai patvirtina apskaičiuoti eksporto specializacijos (ES) bei atskleistojo santykinio pranašumo RCA indeksai. Pastarasis indeksas parodė, kad Lietuvos baldų gamybos sektorius turi atskleistą santykinį pranašumą eksportuojant baldus, palyginus su likusių Europos Sąjungos šalių baldų gamybos sektoriais. Šalies sektorius turi santykinį prekybos pranašumą, tai lemia visu 2013 – 2018 metų laikotarpiu augantis eksportas, kuris kartu prisidėjo prie šalies BVP augimo. Be makroekonominės aplinkos rodiklių, Lietuvos baldų gamybos sektoriuje veikiančių įmonių finansiniai rodikliai taip pat gerai atspindi sektoriaus padėtį. Vienas iš jų turto pelningumas (ROA), kuris vidutiniškai vertinamo laikotarpiu metu sudaro 8,76 proc., kas rodo, kad įmonių turtas galėtų būti valdomas geriau. Tuo tarpu vidutinis sektoriuje veikiančių įmonių įsiskolinimo koeficientas sudaro 0,55, o tai yra geras rodiklis, nes įprastai pusė finansinių šaltinių yra skolinami. Žvelgiant į įmonių turto panaudojimą, apskaičiuotas Lietuvos baldų gamybos sektoriaus turto apyvartumo rodiklis parodė, kad turimas kapitalas yra valdomas nepakankamai efektyviai. Todėl išlieka galimybės, kad iš turimo turto sektoriaus įmonės galėtų uždirbti dar daugiau.

4.2. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo vertinimas remiantis M. E. Porter „Deimanto“ modeliu

4.2.1. Veiksnių sąlygos

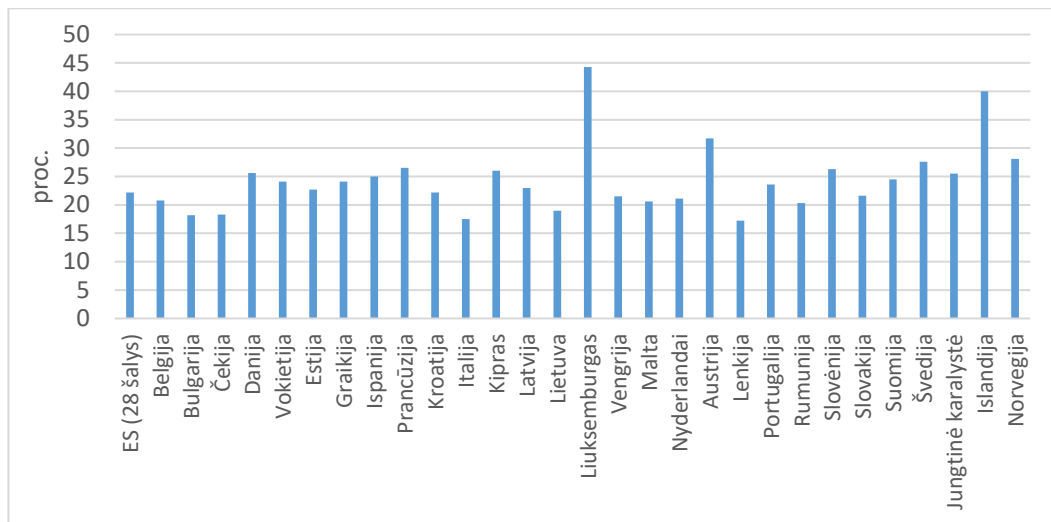
Be svarbių žmogiškųjų, gamtinių išteklių bei kapitalo neįmanoma įsivaizduoti įmonės veiklos. Visi jie kartu sudaro pagrindą, padedantį geriau ar blogiau, priklausomai nuo sugebėjimų juos panaudoti, siekti tikslų vykdant ekonominę veiklą. Žmogiškieji ištekliai yra esminis konkurencingumo siekimo įrankis, kurio nukopijuoti negalima. Darbuotojų įgūdžiai ir žinios padeda įmonėms vykdyti veiklą, įgyvendinti užsibrėžtus tikslus, įgyti konkurencinį pranašumą. Tačiau, išlaikyti kompetentingus darbuotojus įmonėms taip pat yra užduotis. Reikalinga sudaryti ne tik palankias sąlygas, bet ir mokėti jiems motyvuojantį bei kompetencijas atitinkantį darbo užmokestį.

19 pav. Darbo kaštai tenkantys vienam darbuotojui per valandą Europoje 2018 metais, Eur./val. (sudaryta pagal Europos Sąjungos statistikos tarnybos duomenimis, 2019)

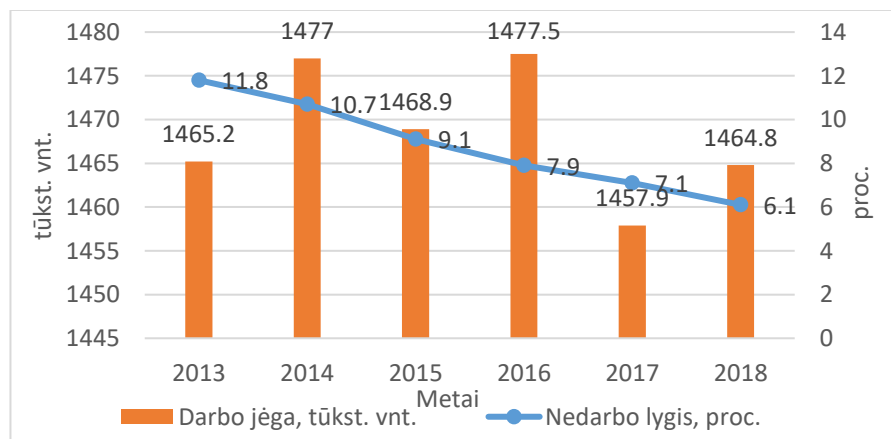
19 pav. pateiktas darbo kaštų tenkančių vienam darbuotojui per valandą Europoje 2018 metais palyginimas, kuriuos sudaro išlaidos darbuotojų atlyginimams ir socialiniam draudimui. Remiantis pateikta statistika, Lietuvoje palyginti su kitomis Europos šalimis tenka vieni mažiausių darbo kaštų (8,8 Eur./val.). Tiek pat, kiek Lietuva mokanti Latvija, Europoje aplenkia tik Bulgariją (4,7 Eur./val.) bei tikėtina ir Rumuniją, kuri nagrinėjamo laikotarpio duomenų nepateikė. Tuo tarpu didžiausios išlaidos tenkančios vienam darbuotojui skiriamos Norvegijoje (47,1 Eur./val.), Danijoje (45,3 Eur./val.), Islandijoje (44,0 Eur./val.) ir Belgijoje (42,6 Eur./val.). Kalbant apie darbo kaštų struktūrą, daugiausiai išlaidų darbuotojų atlyginimams tenka Danijoje (39,6 Eur./val.), Norvegijoje (38,7 Eur./val.) ir Islandijoje (35,6 Eur./val.). Tarp daugiausiai socialiniam draudimui tenkančių išlaidų vienam darbuotojui šalių yra Švedija (13,4 Eur./val.), Prancūzija (11,9 Eur./val.) ir Belgija (11,5 Eur./val.). Tokios išlaidos palyginti su Lietuva, kuri darbuotojų atlyginimams skiria (6,4 Eur./val.) ir socialiniam draudimui (2,4 Eur./val.) atrodo gana bauginančiai. Vis dėl to, pabrėžiama, kad tokie kaštų skirtumai Lietuvai padėjo sustiprinti ryšius su Euro zonos šalimis, pritraukti kapitalo iš užsienio.

Kaip jau aptarta teorinėje dalyje, neretai mažoms šalims žemi darbo kaštai padeda konkuruoti su įmonėmis skiriančiomis didesnes išlaidas darbuotojų atlyginimams. Tačiau, tai yra tik dalis kaštų tenkančių gaminamai produkcijai, todėl vertėtų detaliau panagrinėti, kokia išlaidų dalis yra skiriama darbuotojų atlyginimams Europos baldų gamyboje 2016 metais.

20 pav. Išlaidų dalis darbuotojų atlyginimams baldų gamyboje Europoje 2016 metais (sudaryta pagal Europos Sąjungos statistikos tarnybos duomenis, 2019)

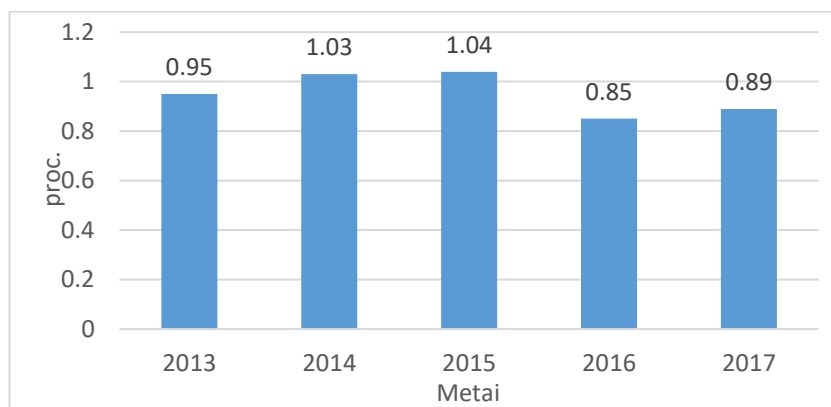
20 pav. pateikta didžiausia išlaidų dalis darbuotojų atlyginimams yra Liuksemburgo baldų gamybos sektoriuje, kur 44,3 proc. visų išlaidų 2016 metais teko darbuotojų atlyginimams. Žvelgiant į du didžiausias Europos baldų gamybos sektorius esančius Italijoje ir Vokietijoje. Ši išlaidų dalis tuo pačiu laikotarpiu sudarė atitinkamai 17,5 proc. ir 24,1 proc. Lietuvoje ši dalis siekė 19 proc. nuo visų išlaidų ir buvo viena mažiausių Europoje, didesnė tik už Italijos, Čekijos, Bulgarijos ir Lenkijos. Vieni mažiausių kaštų darbuotojų atlyginimams neretai akcentuojami kaip priežastis, dėl kurios į Lietuvą ateina tarptautinės kompanijos. Tačiau tai atsisuka prieš pačią valstybę, kai kompetentingi darbuotojai įsidarbina kitos šalies sektoriuose. Žvelgiant iš kitos pusės, efektyvesnis konkurencingumo užtikrinimas dažnai siejamas su inovacijų diegimu sektoriuje, kurios vėliau padeda sumažinti gamybos kaštus ir pagaminti didesnę produkcijos kiekį.

21 pav. Lietuvos darbo jėgos ir nedarbo lygio dinamika 2013 – 2018 metais (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2019)

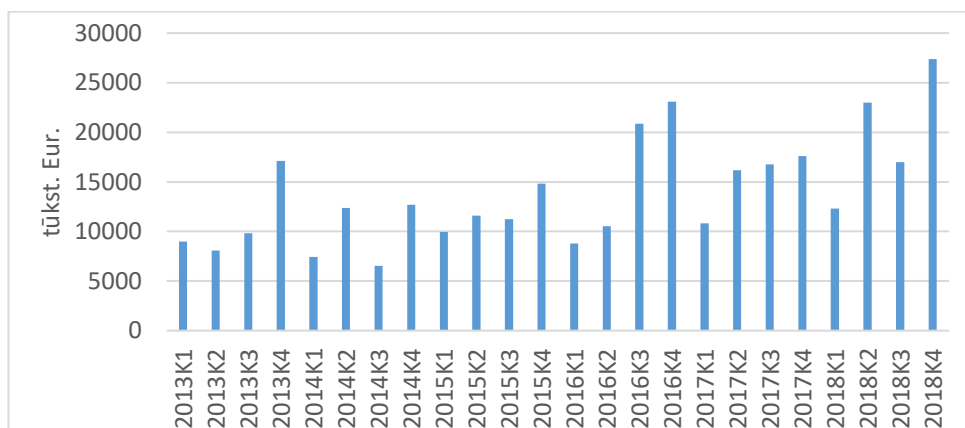
Kaip galima matyti 21 pav. nedarbo lygis šalyje per visą vertinamą laikotarpį tolygiai mažėjo nuo 11,8 proc. (2013 metais) iki 6,1 proc. (2018 metais). Tam daugiausiai įtakos turėjo šalies ekonominės situacijos gerėjimas nulemtas kasmet augančio ir skatinančio įsidarbinti šalies darbo užmokesčio, įmonių skaičiaus, didėjančių eksporto apimčių. Tikėtina, kad nedarbo mažėjimui tai pat įtakos turėjo tolygus nuolatinių šalies gyventojų mažėjimas. Visgi nuoseklus pastarojo rodiklio mažėjimas neatsispindi Lietuvos darbo jėgos rodiklio dinamikoje. Darbo jėgai priskiriami visi galintys ir

norintys dirbti asmenys, nepaisant jų amžiaus. Analizuojant 2013 metus, Lietuvoje darbo jėgą sudarė 1465,2 tūkst. vnt., vėlesniu laikotarpiu 2016 metais, darbo jėga šalyje išaugo iki 1477,5 tūkst. asmenų. Visgi 2018 metais buvo užfiksuota 1464,8 tūkst. galinčių ir norinčių dirbti šalyje žmonių skaičius. Taigi per vertinamą 2013 – 2018 metų laikotarpį darbo jėga sumažėjo 0,4 tūkst. vnt. Galiausiai galima daryti išvadą, kad absoliutus darbo jėgos kiekis neužtikrina šalies ar sektoriaus ekonominės sėkmės. Visa tai pasiekti padeda išskirtinės darbo jėgos kompetencijos ir jos teikiama kokybė. O esant mažėjančiai darbo jėgos apimčiai įmonėms tampa sunkiau rasti kompetentingų darbuotojų. Todėl, svarbu mokėti konkurencingus atlyginimus, nepamirštant investicijų į mokslą.

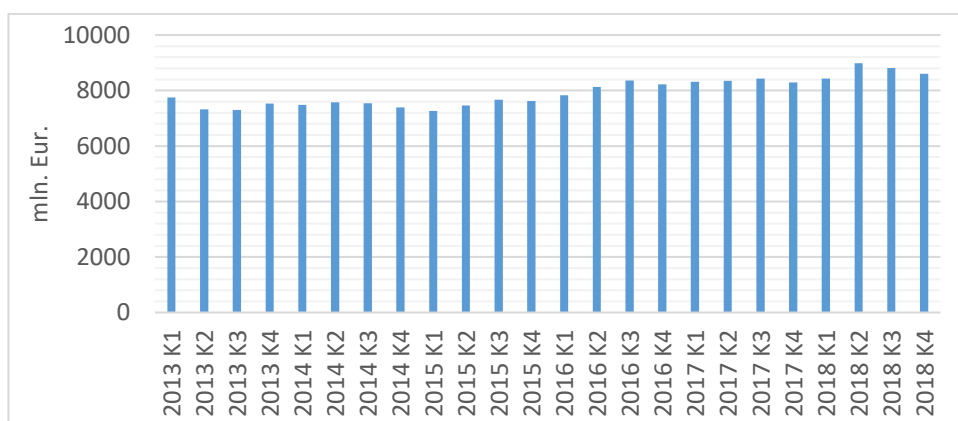
22 pav. Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros finansavimo dinamika Lietuvoje 2013 – 2017 metais, palyginti su BVP, proc. (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

Kaip jau aptarta teorinėje dalyje, konkurencingumas yra neatsiejamas nuo diegiamų inovacijų, kurios kaip žinia yra mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros rezultatas. Dėl to, mokslinių tyrimų finansavimas yra svarbus, nes prisideda prie sektoriaus konkurencinio pranašumo įgijimo. Atidžiau žvelgiant į mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) finansavimą Lietuvoje, daugiausiai lėšų (maždaug pusė viso finansavimo) 2013 – 2016 metais buvo finansuojama iš aukštojo mokslo sektoriaus. Tačiau 2017 metais finansavimo struktūra pasikeitė ir 0,32 proc. BVP skyrė tiek aukštojo mokslo sektoriui, tiek šalies verslo įmonėms. Vis dėl to didžiausią finansavimą palyginti su šalies BVP, 2015 metais turėjusi MTEP sudarė 1,04 proc. ir beveik dvigubai atsiliko nuo Europos Sąjungos. Be to, verslo sektoriaus skirtas finansavimas beveik keturis kartus buvo mažesnis nei Europos Sąjungos vidurkis. Tad be šalies vyriausybės, aukštojo mokslo ir verslo sektorių skiriamo didesnio dėmesio ateityje finansavimas tikėtina mažės, o tai paskatins atsirasti sunkumus vykdyti MTEP veiklą.

23 pav. Materialinės investicijos Lietuvos baldų gamybos sektoriuje 2013 – 2018 metais, tūkst. Eur. (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2019)

23 pav. pateikta materialinių investicijų Lietuvos baldų gamybos sektoriuje apimtys. Pastebima, jog analizuojamo laikotarpio 2013 – 2018 metų kiekvienų metų paskutinį ketvirtį fiksuojamos didžiausios materialinių investicijų baldų gamybos sektoriuje Lietuvoje, apimtys. Įdomu tai, kad 2018 metų baldų gamybos sektoriuje investicijų apimtys yra beveik dukart didesnės už atliktas investicijas 2013 metais. Investicijų apimčių augimo sparta rodo, kad sektoriuje vis labiau susiduriama su darbuotojų trūkumu. Kartu su investicijomis didinamos gamybos apimtys, auga našumas tiek trumpuoju, tiek ilguoju laikotarpiu. Tad siekiant ir toliau išlaikyti įgytas pozicijas bei sėkmingai konkuruoti su kitomis tarptautinėmis įmonėmis, turi būti nuolat investuojama į veiklos gerinimą, kuris geriausiai atliekamas atnaujinant ar keičiant turimą įrangą.

24 pav. Paskolos ne finansų įmonėms, pagal ekonominės veiklos rūšis 2013 – 2018 metais, mln. Eur. (sudaryta pagal Lietuvos banko duomenis, 2019)

Be žmogiškųjų išteklių šalies baldų gamybos sektoriuje veikiančioms verslo subjektams, kaip ir kitiems veikiančioms pramonėje, svarbūs yra finansiniai ištekliai, kuriuos jie naudoja investicijoms, įsigyti ir atnaujinti ilgalaikį materialųjį turtą. Kaip galima matyti 24 pav., pagal Lietuvos banko duomenis, paskolų apimtys ne finansų įmonėms lyginant 2013 – 2018 metus nežymiai, bet auga. Kylant gyvenimo kokybei, šalies ekonomikai ir vartojimui, auga poreikis didinti gamybos apimtis. Europos centriniam bankui vis dar nesiryžtant kelti bazinės palūkanų normos, skolinimosi kaštai išlieka maži, todėl verslas vis drąsiau skolinasi iš finansų įstaigų investicijoms į materialųjį turtą. Pagal esamas prognozes, artimiausiu metu Europos centrinis bankas nesiryš didinti palūkanų normos, tad tiek Lietuvos baldų gamybos sektoriuje, tiek likusiuose šalies sektoriuose veikiančios įmonės, turės galimybę ir toliau skolintis pigiau ir investuoti į veiklos gerinimą.

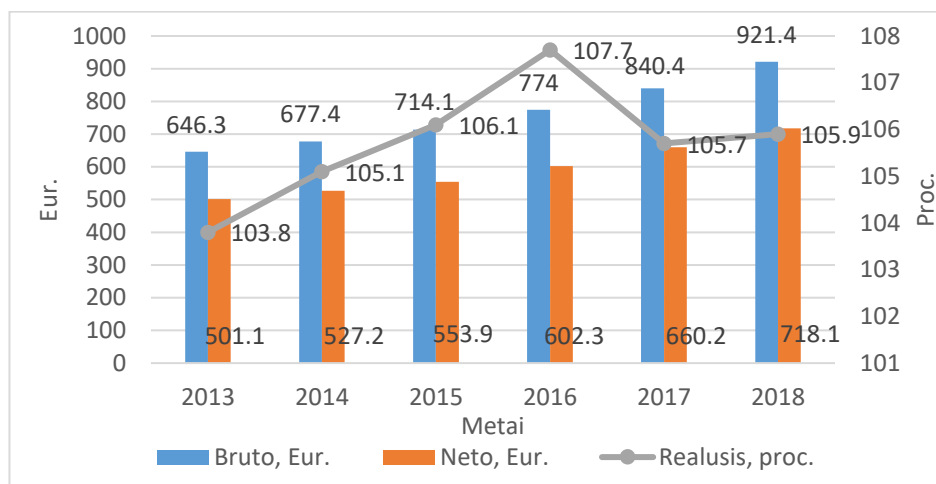
Apibendrinant galima teigti, kad dėl palyginti mažų darbo kaštų ilguoju laikotarpiu, Lietuvos baldų gamybos sektoriuje veikiančios įmonės negalės išlaikyti turimų pozicijų, todėl įmonės privalo galvoti apie investicijas į MTEP ir specialistų paruošimą. Nes mažėjantis mokslo finansavimas ir darbo jėgos apimtys, ateityje apsunkins potencialių su reikiama įgūdžiais darbuotojų paiešką, kas dažnai pabrėžiama pagrindiniu konkurencinio pranašumo užtikrinimo veiksmu. Vis dėl to, sektoriaus įmonių investicijos į materialųjį turtą paskutiniiais metais išaugo, kas rodo, jog siekiama ir toliau gerinti vykdomą veiklą.

4.2.2. Paklausos sąlygos

Nuo esamos ekonominės padėties priklauso šalies gyventojų pajamos, kurios lemia baldų paklausą tiek vietinėje, tiek ne vietinėje rinkose. Todėl, nemažiau svarbu įvertinti vyraujančią baldų paklausą šalyje, nes nuo rezultatų priklauso sektoriuje veikiančių įmonių tolimesnės veiklos kryptys ir

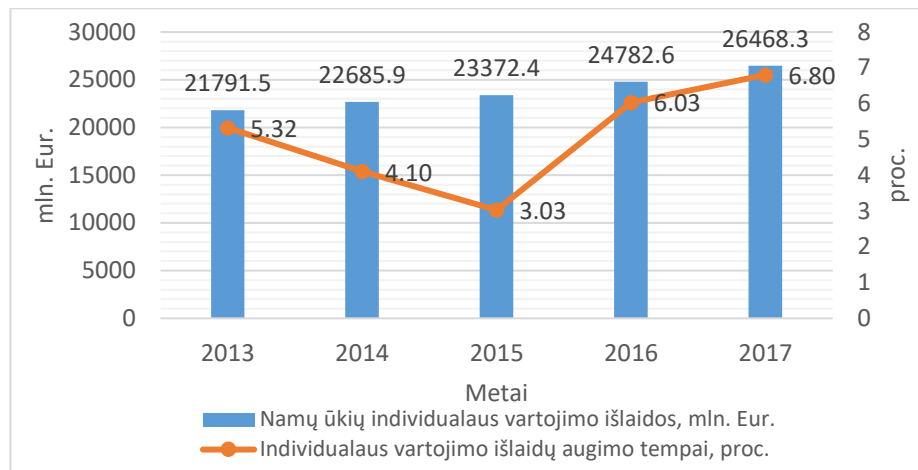
rezultatai. Nors baldai nėra kasdienė ir trumpalaikė, veikiau tai ilgalaikė investicija, kurią perkant neretai gerai apsvaustoma. Tačiau iš vakarų šalių, kur namų ūkių pajamos yra žymiai didesnės, atkeliauja įpročiai dažniau keisti baldus. Dėl to, išlošia baldų gamintojai, kurie gali daugiau parduoti ir uždirbti. Siekiant įvertinti baldų paklausą yra svarbu įvertinti tokius ekonominius rodiklius, kaip darbo užmokestis, namų ūkių vartojimo išlaidos, pramonės produkcijos metiniai kainų pokyčiai ir inovacijų apimtys sektoriuje.

Labiausiai baldų paklausa išauga ekonomikos augimo laikotarpiu, augant bendroms pajamoms žmonės yra linkę daugiau pinigų skirti ne pirmo būtinumo prekėms įsigyti. Tad verta pirmiausiai įvertinti Lietuvos darbo užmokesčio pokyčius per paskutinius šešerius metus.

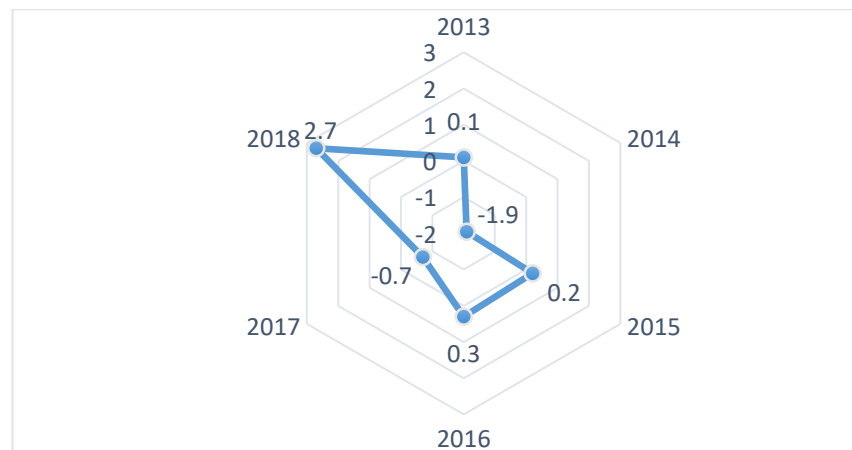
25 pav. Lietuvos darbo užmokesčio rodiklių dinamika 2013 – 2018 metais (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2019)

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, šalies bruto (prieš mokesčius) darbo užmokestis per paskutinius trejus metus augo beveik 30 proc. Tai lėmė nuolatinis kvalifikuotų darbuotojų trūkumas bei pastaruoju metu palanki ekonominė padėtis. Įmonės norėdamos išsaugoti esamus ir pritraukti naujų darbuotojų su išskirtiniais įgūdžiais, buvo priverstos mokėti daugiau. Prie darbo užmokesčio augimo šalyje nemaža dalimi prisidėjo ir minimalios algos didinimas, kuris nagrinėjamu laikotarpiu buvo didinamas net 7 kartus. Kitas proporcingai šalia bruto didėjęs neto darbo užmokestis apibūdinamas atlygiu darbuotojui atskaičius socialinio draudimo ir pajamų mokesčius. Lyginant 2013 – 2018 metų neto darbo užmokesčio duomenis, šalies gyventojų grynosios pajamos augo daugiau nei 43 proc. Žinoma, tam ženkliai įtakos turėjo nuo 2017 metų pradžios pasikeitusi Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme nustatyta neapmokestinamojo pajamų dydžio skaičiavimo tvarka ir padidintas papildomas neapmokestinamas pajamų dydis. Visgi dėl infliacijos neto darbo užmokestis negali atspindėti perkamosios galios, todėl tikrąją pinigų vertę įvertinus infliaciją geriausiai atspindi realusis darbo užmokestis. Pastarasis šalyje sparčiausiai augo 2016 metais, kai palyginti su 2015 metų duomenimis, augo 7,7 proc., vėlesniu laikotarpiu realusis darbo užmokestis taip pat augo, tačiau šiek tiek mažiau. Remiantis paskutiniųjų metų duomenų tendencijomis, galima tikėtis, kad pastarasis rodiklis ir toliau augs, didindamas vartotojų perkamąją galią.

26 pav. Namų ūkių individualaus vartojimo išlaidų dinamika 2013 – 2017 metais (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

Eilę metų augantis realusis darbo užmokestis sudaro galimybę namų ūkiams įsigyti brangesnių prekių bei paslaugų. Pastarųjų kainos dėl infliacijos kasmet didėja, dėl to pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, pateiktus 26 pav., namų ūkių individualaus vartojimo išlaidos visą nagrinėjamą laikotarpį sparčiai augo. Nors prieš Lietuvai įsivedant naująją valiutą – Eurą vartojimo išlaidų tempai 2013 – 2015 metais mažėjo, tačiau vėliau – 2016 metais dėl skaitine reikšme sumažėjusių kainų vartojimo, išlaidų augimas padvigubėjo ir siekė 6,03 proc., o 2017 metais infliacijai augus iki 3,7 proc., namų ūkių vartojimo išlaidos didėjo 6,80 proc. ir perkopė 26 mlrd. Eurų. Iš šios sumos daugiau nei 0,55 mlrd. Eur. sudaro išlaidos baldams, apstatymo reikmenims ir grindų dangoms. Didėjanti išlaidų suma šio tipo prekėms yra teigiamas ženklas Lietuvos baldų gamybos sektoriaus įmonėms, kadangi dėl to tikėtina didėja pajamos iš vietinės rinkos, auga grynasis pelnas, kuris galiausiai gali būti panaudojamas investicijoms.

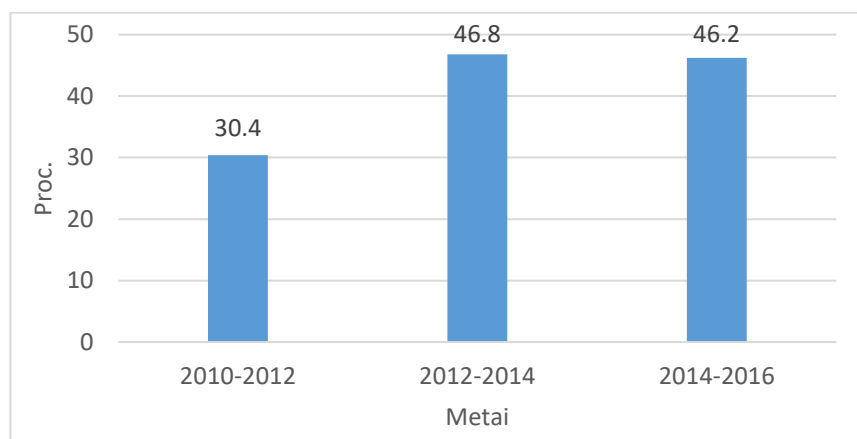

27 pav. Vidutiniai metiniai baldų gamintojų parduotos pramonės produkcijos kainų pokyčiai 2013 – 2018 metais, proc. (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2019)

Gamintojų parduodamų pramonės produkcijos kainų pokyčiai priklauso nuo dviejų veiksnių. Jais apibūdinami produktų kainų pokyčių dydžiai ir tam tikros ekonominės veiklos parduotos pramonės produkcijos lyginamasis svoris visoje pramonės produkcijoje. Remiantis pateiktu 27 pav., vidutiniai metiniai Lietuvos baldų gamintojų parduotos produkcijos kainos pokyčiai 2017 metais lyginant su 2016 metais sumažėjo 0,7 proc., tai lėmė mažesnis sektoriaus produkcijos vertės lyginamasis svoris visoje pramonės produkcijoje. Tačiau jau kitais – 2018 metais vidutinės baldų gamintojų parduotos

pramonės produkcijos kainos augo 2,7 proc., kurias lėmė 12,8 proc. augęs sektoriaus pagamintos produkcijos pardavimas. Taigi, didėjant sektoriaus pardavimams, ypač eksportui aptartas rodiklis auga. Tai rodo, kad sektoriuje veikiančios įmonės sėkmingai veikia ne tik vietinėje, bet ir užsienio rinkoje.

Auganti baldų gamintojų pramonės produkcijos paklausa geriausiai atsispindi įmonių pardavimuose ir grynajame pelne, kurį vėliau galima panaudoti investicijoms į veiklos gerinimą.

28 pav. Lietuvos baldų gamybos sektoriuje diegusių inovacijas įmonių dalis 2010 – 2016 metais, proc. (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2017)

Kadangi inovacijos daugelio mokslininkų vieningai įvardijamos pagrindiniu konkurencingumą lemiančiu veiksniu. Todėl vertinant Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumą yra naudinga panagrinėti, kokia dalis įmonių šiame sektoriuje diegia inovacijas. 28 pav. pateiktoje inovacijų diegusių šalies įmonių statistikoje matyti, kad 2010 – 2012 metų laikotarpiu 30,4 proc. visų įmonių diegė inovacijas. Augant pardavimams ir pelnui 2012 – 2014 metais inovacijas diegusių įmonių dalis išaugo iki 46,8 proc. Vėlesniu 2014 – 2016 metų laikotarpiu inovacijų apimtys išliko beveik tokios pat ir siekė 46,2 proc. Nors pastaroji procentinė dalis rodo nežymų sumažėjimą, tačiau reikia nepamiršti, kad tuo pačiu laikotarpiu sektoriuje įmonių skaičius augo 2,99 proc. Didėjantys pardavimai užsienio rinkose, Lietuvos baldų įmones skatina didinti gamybos apimtis, o tai yra neatsiejama nuo inovacijų diegimo. Vienas geriausių inovacijų diegimo pavyzdžių yra vienoje iš didžiųjų šalies baldų gamybos įmonių 2017 metais įdiegta automatinė lentų rūšiavimo linija, lėmusi darbo efektyvumo dvigubėjimą. Tokios efektyvios ir sėkmingos inovacijos baldų sektoriaus įmones skatina toliau investuoti į naujas technologijas, taip sudarant gerinti darbo kokybę ir efektyvumą. Be to, augančios inovacijų apimtys Lietuvos baldų gamybos sektoriuje patvirtina sektoriaus konkurencingumo augimą.

Aptariant baldų paklausos sąlygas, svarbų vaidmenį šalies baldų paklausos formavime atlieka darbo užmokestis, kuris nagrinėjamu laikotarpiu stipriai išaugo, tačiau dėl vyravusios nepastovios infliacijos vartotojai nepajautė realaus pajamų augimo. Visgi namų ūkių individualaus vartojimo išlaidos atspindėjo panašią situaciją ir kartu su augančiomis vartotojų pajamomis didėjo, nors vidutiniai metiniai baldų gamintojų parduotos pramonės produkcijos kainų pokyčiai tiek didėjo, tiek mažėjo. Tačiau ypatingai 2012 – 2014 metų laikotarpiu išsiskyrė 46,8 proc. baldų gamybos sektoriaus įmonių diegusių inovacijas dalis, taip siekusių padidinti savo konkurencingumą ne tik vietiniu, bet ir tarptautiniu mastu.

4.2.3. Susijusios ir palaikančios pramonės šakos

Glaudūs ryšiai ir bendradarbiavimas yra neatsiejami nuo efektyvios ir pelningos įmonių veiklos. Siekiant numatytų tikslų ir kuo didesnio pelno dažnai pasitelkiamos į pagalbą susijusios ir palaikančios pramonės šakos, kurių įgūdžiai, ryšiai, žinios ir vykdoma veikla palengvina partnerių veiklą, kartais papildo gaminius ar tiesiog pagal poreikį suteikia reikalingas paslaugas. Tikriausiai tokių bendradarbiavimo pavyzdžių galima sutikti kiekviename šalies sektoriuje. Galima drąsiai teigti, kad tai ne tik palengvina bendradarbiaujančioms įmonėms veiklą, bet ilguoju laikotarpiu mažina kaštus.

Lietuvos baldų gamybos sektoriuje veikiančioms įmonėms reikalingos medienos, medienos plokščių gamybos ir tiekimo, tekstilės audinių tiekimo, produkcijos logistikos, transporto priemonių remonto, metrologinės patikros paslaugos. Faneravimo dangos ir medienos plokščių gamybos įmonės yra pagrindiniai baldų gamintojų partneriai tiekiantys reikalingas medienos drožlių ir medienos plaušų plokštes, naudojamas baldų gamybai. Tokias medžiagas gaminančių įmonių šalyje pagal statistikos departamentą 2017 metais priskaičiuojama 27. Dalis jų yra mažos ir nėra pajėgios užtikrinti reikiamo kiekio medienos plokščių žaliavų baldų gamybai, tačiau viena pagrindinių teikiančių didžiausią dalį šios produkcijos baldų gamintojams esanti Lietuvoje yra „IKEA Industry Lietuva“. Dar viena tokia gamykla priklausanti Lietuvos baldų gamybos įmonėms veikia Baltarusijoje, be to šiuo metu pradėta statyti ir trečioji baldų įmonėms priklausanti faneravimo ir medienos plokščių gamybos įmonė Akmenės rajone. Ji yra pirmasis neseniai suformuoto medienos klasterio bendradarbiavimo Lietuvoje, rezultatas. Kaip nurodo mokslo ir inovacijų technologijų agentūra (2018), gana neseniai, 2018 metų pradžioje Ūkio ministerijoje buvo pasirašytas partnerystės susitarimas dėl medienos produktų gamybos inovacijų klasterio įkūrimo. Šią sutartį pasirašė Kauno technologijos universitetas, Vakarų medienos grupė (VMG), SBA koncernas, „Freda“, Kauno kolegija ir Klaipėdos bei Akmenės rajono savivaldybės.

Be aptartų medienos plokščių gamybos įmonių šalyje, 2017 metų duomenimis Lietuvoje taip pat veikia 558 medienos paruošimo įmonės, 240 tekstilės gaminių gamybos įmonių, 6070 sausumos transportavimo įmonių ir labiausiai į šiaurę nutolęs žiemą neužšalantis Klaipėdos valstybinis jūrų uostas, esantis tarptautinių transporto koridorių sankirtoje, sujungiantis jūros, sausumos ir geležinkelio kelius iš rytų ir vakarų.

10 lentelė. Klaipėdos valstybinio jūrų uosto 2013 – 2018 metais (sudaryta pagal Klaipėdos valstybinio uosto duomenis, 2019)

Rodiklis	Metai					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Klaipėdos valstybiniame jūrų uoste perkrauti kroviniai, mln. t.	33,42	36,41	38,51	40,14	43,17	46,58

Nors bendras Klaipėdos valstybinio jūrų uosto pajėgumas viršija 69 mln. t., tačiau, kaip matyti iš 10 lentelėje pateiktos uosto statistikos, tik šiek tiek daugiau nei pusę savo pajėgumų 2013 – 2018 metais išnaudoja uostas. Todėl, augančio eksporto paklausos įvykdymui gabenti krovinius Klaipėdos valstybinis jūrų uostas yra pasirengęs. Uoste veikia krovos, ro-ro (ratuotas transporto priemonės skirtas gabenti laivas), konteinerių terminalai. Gabenti krovinius jūrų transportu galima į tokias šalis kaip Danija, Švedija ar Jungtinės Amerikos Valstijos, kuriose Lietuvos baldų gamintojai jau yra įsitvirtinę. Taip pat yra galimybė produkciją gabenti intermodaliniu (naudojant kelias transporto

priemonės) būdu su konteineriniais ir kontreileriniais (gabenamas krovinyms kartu transporto priemone) traukiniais „Vikingas“, „Merkurijus“ ir „Saulė“ jungiančiais Klaipėdą per Minską, Maskvą, Kijevą iki Odesos, Kazachstano ar net Kinijos.

Šiuo metu Lietuvos valstybė kartu Latvija ir Estija vykdo „Rail Baltica“ projektą, sujungiantį Varšuvą, Kauną, Vilnių, Rygą, Taliną. Naujoji linija tikėtina palengvins pagamintų baldų gabenimą į šiauriau nuo Lietuvos esančias Europos šalis. Lietuva kartu su kitomis Baltijos šalimis bus integruotos į naujas regioninės, Europinės ir pasaulinės svarbos tiekimo grandines. Pasinaudojant naujuoju geležinkelio maršrutu Lietuvos baldų gamybos sektoriaus įmonėms atsivers galimybės bendradarbiaujant su krovinius geležinkeliu gabenančiomis transporto įmonėmis, nugabenti pagamintą produkciją greičiau ne tik į šiaurės Europos šalis bet ir per Lenkiją į vakarų Europą.

4.2.4. Įmonių strategija, struktūra ir konkurencija

Kalbant apie Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumą, ne mažiau svarbu yra įvertinti sektoriuje veikiančius verslo subjektus, įmones, jų struktūrą. Kadangi sektoriaus struktūra lemia įmonių priimamas strategijas ir veiksmus konkurencinėje kovoje. Todėl nagrinėjant sektoriaus struktūrą naudinga įvertinti didžiausias ir svarbiausias pramonės šakoje esančias įmones, turinčias reikšmingiausią poveikį visai rinkos veiklai, darbuotojų užimtumui, gamybos apimtims, eksportui, pridėtinės vertės kūrimui ir investicijoms į sektoriaus veiklą.

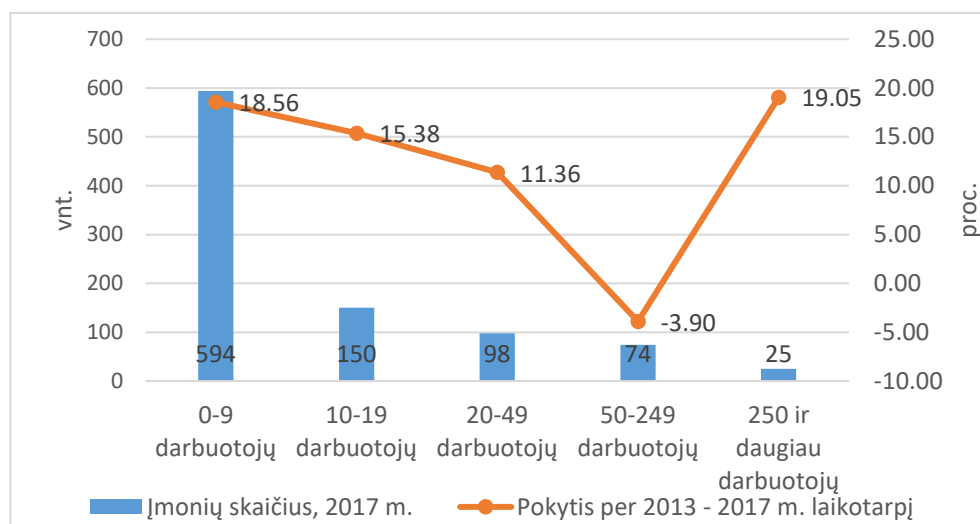
11 lentelė. Lietuvos baldų gamybos sektoriuje veikiančių verslo subjektų struktūra 2013 – 2017 metais (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis)

Metai	Įstaigų ir prekybos įmonių baldų gamyba		Virtuvės baldų gamyba		Čiužinių gamyba		Kitų baldų gamyba		Iš viso baldų gamybos verslo subjektų
	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	
2013	92	5.59	93	5.65	12	0.73	1448	88.02	1645
2014	92	4.92	95	5.08	10	0.54	1672	89.46	1869
2015	98	4.84	155	7.66	11	0.54	1759	86.95	2023
2016	106	5.15	156	7.58	12	0.58	1783	86.68	2057
2017	160	7.32	172	7.87	12	0.55	1841	84.26	2185
Pokytis per 2013 – 2017 m. laikotarpį	68	73.91	79	84.95	0	0	393	27.14	540

11 lentelėje pateikta verslo subjektų struktūra 2013 – 2017 metais. Verslo subjektai skirstomi pagal Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių į įstaigų ir prekybos įmonių baldų, virtuvės baldų, čiužinių ir kitų baldų gamybą. Struktūriškai didžiausią grupę baldų gamybos sektoriuje apima kitų (minkštų ir kietų skirtų namų ūkiams) baldų gamybos verslo subjektai, kurie 2017 metais sudarė 84,26 proc. visų gamintojų. Visgi lyginant su 2013 metais, įmonių skaičius šioje grupėje padidėjo 27,14 proc. Keliama išvada, jog didėjančios vartotojų pajamos sparčiai didina vietinės rinkos paklausą, o tai skatina į rinką ateiti naujus verslo subjektus.

Nors čiužinių gamybos įmonių šalyje per vertinamą 2013 – 2017 metų laikotarpį bendras kiekis nepasikeitė, tačiau 2014 metais jų skaičius buvo sumažėjęs iki 10, visgi vėliau jų padidėjo iki 12 ir bendrojo sektoriaus struktūroje 2017 metais apėmė 0,55 proc. Tuo tarpu įstaigų ir įmonių baldų

gamybos įmonių skaičius, Lietuvos baldų gamybos sektoriuje per 2013 – 2017 metus padidėjo 68 verslo subjektais arba 73,91 proc. Didėjant verslo subjektų skaičiui sektoriuje auga konkurencija, todėl galiausiai šioje situacijoje išlošia vartotojai, nes įmonės tokiomis sąlygomis daugiau investuoja į gamybą ir produktų kokybę. Apžvelgiant 2013 – 2017 metų bendrą visų verslo subjektų pokytį sektoriuje, padidėjimas siekia beveik 25 proc., kas rodo, jog sektoriuje ir pačio sektoriaus konkurencija auga.

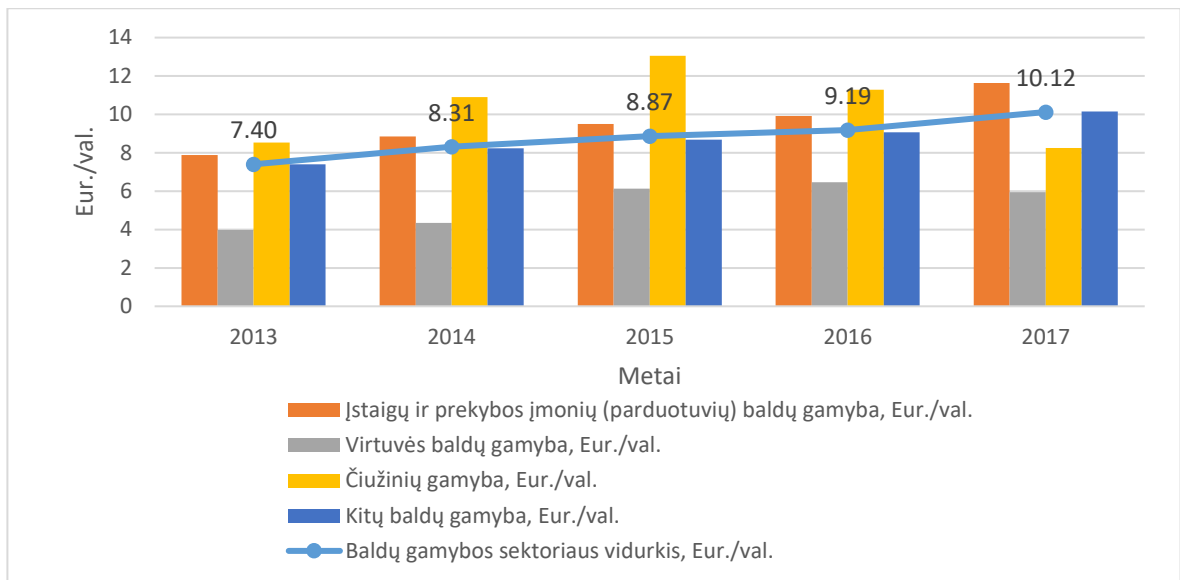

29 pav. Lietuvos baldų gamybos sektoriuje veikiančių įmonių pokytis 2013 – 2017 metais (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

Žvelgiant į 29 pav. galima matyti, jog didžiąją sektoriaus įmonių dalį sudaro įmonės turinčios iki 9 darbuotojų. Pastarųjų augimas lyginant 2013 – 2017 metus yra 18,56 proc., tokį mažų įmonių augimą paskatino Lietuvos Respublikos Seimo priimtas mažųjų bendrijų įstatymas, kuriuo buvo įtvirtinta visiškai nauja juridinio asmens forma – mažoji bendrija. Dėl paprastesnio juridinio asmens steigimo, šių įmonių skaičius labiausiai augo. Tuo tarpu 10 – 19 darbuotojų turinčių įmonių steigimas per tą patį nagrinėjamą laikotarpį augo 15,38 proc.

Viešosios įstaigos „Versli Lietuva“ 2017 metų duomenimis, beveik 97 proc. Lietuvoje veikiančių įmonių turėjo iki 50 darbuotojų, o likę 3 proc. – daugiau nei 50 darbuotojų. Lyginant 2013 – 2017 metų duomenis, vienintelių įmonių turinčių 50 – 249 darbuotojų skaičius sumažėjo 3,90 proc., tikėtina, kad bent dalis šių įmonių restruktūrizavosi, tad dėl pakitusio darbuotojų skaičiaus prisidėjo prie kitų įmonių grupių, kadangi per visą 2013 – 2017 metų laikotarpį buvo fiksuojamas baldų gamybos įmonių skaičiaus augimas.

Vienas svarbiausių įmonių, sektoriaus konkurencingumą vertinančių rodiklių – darbo produktyvumas. Jį apskaičiuoti galima keliais būdais, tačiau šiame tyrime jis apskaičiuojamas vieno sektoriuje dirbančiojo per valandą sukurta pridėtine verte matuojama valiuta (skaičiavimo pavyzdys ir naudoti duomenys, pateikti 6 priede).

30 pav. Darbo produktyvumo rodiklio dinamika Lietuvos baldų gamybos sektoriuje 2013 – 2017 metais, Eur./val. (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2018)

30 pav. pateiktas šalies baldų gamybos sektoriaus įmonių gaminančių įstaigų ir prekybos įmonių baldų, virtuvės baldų, čiužinių ir kitų baldų vieno darbuotojo sukuriama pridėtinės vertės per vieną valandą dinamika. Kaip rodo statistika, 2013 – 2016 metais didžiausiu našumu sektoriuje pasižymėjo čiužinių gamybos įmonės. Vidutinis jų darbo produktyvumas 2015 metais pasiekė 13,06 Eur./val., ir buvo didžiausias užfiksuotas našumo rodiklis per vertinamą laikotarpį sektoriuje. Tačiau 2017 metais didžiausią našumą 11,64 Eur./val. pasiekė įstaigų ir prekybos įmonių baldų gamybos verslo subjektai. Kurių sektoriuje per 2017 metus buvo įregistruota 54 vienetai. Išskyrus virtuvės baldų gamybos verslo subjektus 2017 metais, visi 2013 – 2017 metų laikotarpiu verslo subjektai fiksavo augantį darbo produktyvumo rodiklį. Verta pabrėžti, kad atliekamos investicijos į materialųjį turtą, padėjo didinti darbo produktyvumą baldų gamybos sektoriaus įmonėse. Tad nenuostabu, jog bendras visų verslo subjektų darbo produktyvumo rodiklis augo ir 2017 metais pasiekė 10,12 Eur./val. Pagal Lietuvos statistikos departamentą, vidutinė viso ūkio per vieną valandą sukuriama pridėtinė vertė 2017 metais siekė 15,2 Eur./val., ir buvo trečdaliu didesnė nei apskaičiuotas baldų gamybos sektoriaus darbo našumas tuo pačiu laikotarpiu. Tačiau tikėtina, kad ir toliau išliekant augančiai baldų paklausai ir investicijoms į materialųjį turtą, baldų gamybos sektoriaus darbo produktyvumo rodiklis augs.

Aptariant Lietuvos baldų gamybos sektoriaus struktūrą galima išskirti įmones turinčias iki 9 darbuotojų. Pastarosios 2017 metų duomenimis sudarė didžiąją dalį sektoriaus įmonių, kurių skaičius per analizuojamą laikotarpį išaugo 18,56 proc. Nepaisant išaugusio įmonių skaičiaus, apskaičiuotas Lietuvos baldų gamybos sektoriaus darbo produktyvumo rodiklis 2017 metais siekė 10,12 Eur./val. ir buvo trečdaliu mažesnis už viso šalies ūkio produktyvumo rodiklį. Tačiau žvelgiant į jo pokytį, matyti stiprus augimas, nulemtas tinkamų materialinių investicijų sektoriuje, leidžiančių manyti, kad minėto rodiklio augimas tęsis ir toliau.

4.2.5. Atsitiktinumai, galimybių vaidmuo

Atsitiktinumai ir galimybės yra nuo šalies, tuo labiau nuo pramonės nepriklausantys veiksniai lemiantys tiek baldų gamybos, tiek kitų šalies sektoriaus dalyvių veiklą. 2004 metais gegužės 1 dieną Lietuva įstojo į Europos Sąjungą ir prisijungė prie bendros ekonominės ir politinės sąjungos. Kartu

su įstojimu, Lietuva įsipareigojo laikytis bendrijos taisyklių, ES tarybos ir Europos parlamento priimtų teisės aktų. Viena vertus, prisijungimas prie ES Lietuvos baldų gamybos sektoriui atvėrė didesnes prekybos galimybes, buvo panaikinti prekybiniai tarifai, atsivėrė galimybės bendradarbiauti su baldais prekiaujančiomis įmonėmis kitose šalyse, tačiau kartu su visu tuo atsirado ir įsipareigojimai besąlygiškai laikytis bendrų ES priimtų teisės aktų ir taisyklių prekybos, darbuotojų saugos, sveikatos, aplinkos apsaugos, gamtinių išteklių naudojimo srityse. Kiekvieno iš jų laikymąsi Lietuva privalo užtikrinti, perkeliant jį Lietuvos Respublikos teisę ir laikantis nustatytų reikalavimų. Tad nuo 2004 metų baldų gamybos sektoriaus įmonės privalo laikytis ne tik nacionalinių, bet ir ES priimtų teisės aktų.

Lietuvos baldų gamybos sektoriuje veikiančioms įmonėms ypatingai svarbios yra energijos išteklių, o ypač medienos kainos ir jos pokyčiai vietinėje ir tarptautinėje rinkoje. Remiantis energijos išteklių birža „Baltpool“ (2018) medienos kainų kitimas ne tik Lietuvos medienos rinkoje, bet ir visame pasaulyje vyksta dėl žaliavų paklausos augimo, kurią labiausiai lemia investicijos į naujus gamybinius pajėgumus pramonės ir biokuro sektoriuose. 2018 metai įvardinami išskirtiniais, kuomet medienos kainos augo ir buvo didžiausios per paskutinį dešimtmetį. ES planuoja nuo 2021 metų uždrausti naudoti vienkartinės plastikines pakuotes, pakeičiant jas mažiau gamtą teršiančiomis – popierinėmis. Tokia ES vykdoma politika bei auganti medienos paklausa koreguoja jos kainas ir lemia baldų gamybos įmonių sąnaudų augimą. Didėjančios išlaidos apsunkina įmonių galimybę konkuruoti ir gali lemti mažesnę sektoriaus konkurencingumą tarptautiniu mastu.

4.2.6. Vyriausybės vaidmuo

Lietuvos baldų gamybos sektoriaus įmonės kartu su kitų pramonės šakų verslo subjektais yra reguliuojami ir priklausomi valstybinių priežiūros įstaigų. Pastarųjų vykdoma verslo subjektų reguliavimo ir priežiūros politika siekiama sudaryti tinkamas sąlygas sąžiningai konkurencijai, užtikrinti visuomenės gerovę apsaugant piliečių teises ir kuriant saugią aplinką. Valstybės pabrėžiama, kad vykdoma verslo subjektų priežiūra privalo kurti deramą pridėtinę vertę visuomenei, kartu išlaikant atitinkamus priežiūros kaštus verslo ir viešajam sektoriams.

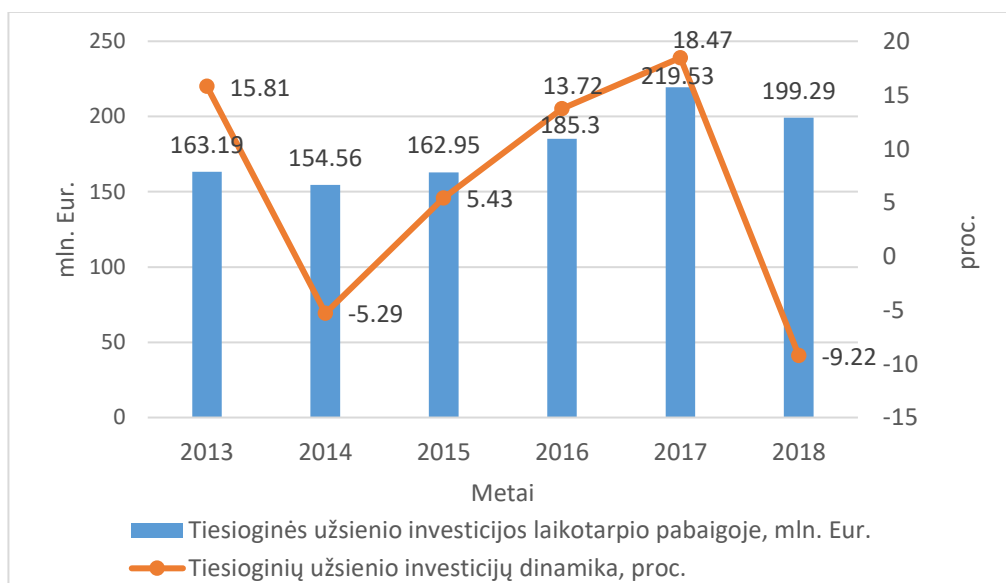
Valstybės kontrolės (2018) atlikto verslo priežiūros sistemos audito metu, nustatyta, jog Lietuvoje verslą prižiūri 56 valstybinės institucijos. Tarp, 2016 – 2017 metais atlikto audito metu nustatytų priežiūros įstaigų turinčių įtakos ir baldų gamybos sektoriaus veiklai galima paminėti valstybinę mokesčių inspekciją, Lietuvos Respublikos konkurencijos tarnybą, valstybinę kelių ir transporto inspekciją prie Susisiekimo ministerijos, valstybinę akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybą prie Sveikatos apsaugos ministerijos, valstybinę vartotojų teisių apsaugos tarnybą, valstybinę darbo inspekciją, muitinės departamentą. Nors tai tik dalis verslo subjektų veiklą Lietuvoje reguliuojančių institucijų, tačiau tiek mažosios, tiek didžiosios Lietuvos baldų gamybos įmonės eksportuojančios produkciją į užsienio valstybes yra priklausomos ir nuo jose esančių veiklą prižiūrinčių ir vartotojų teises ginančių organizacijų.

Tarp svarbių verslui institucijų Lietuvoje, reikia paminėti konkurencijos ir vartotojų teises ginančią Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybą. Kuri pagal „Global Competition Review“ reitingą yra viena profesionaliausių konkurencijos priežiūros institucijų pasaulyje. Konkurencijos tarybos tikslas saugoti veiksmingą konkurenciją dėl vartotojų gerovės. Ji to siekia prižiūredama įmonių susijungimus, tirdama ir užkirsdama kelią galimiems konkurenciją ribojantiems susitarimams,

įmonių piktnaudžiavimams dominuojančia padėti. Nors ši institucija nedaro tiesioginės įtakos verslui, tačiau gali imtis atitinkamų veiksmų siekiant išlaikyti sąžiningą konkurenciją.

Kartu su verslą prižiūrinčiomis institucijomis, svarbius ir lemiamus sprendimus priima Lietuvos Respublikos Seimas. Tai nacionalinė įstatymų leidžiamosios valdžios institucija, kurios įtaka baldų gamybos įmonių veiklai pasireiškia leidžiamais įstatymais, jų taikomais apribojimais ir nustatytais reikalavimais. Priimami teisės aktai, projektai ar pakeitimai sulaukia dėmesio iš suinteresuotų šalių – konkretaus sektoriaus atstovų ir turi reikšmingą poveikį verslui turinčiam prisitaikyti prie pakeitimų. Paskutiniu metu nemažai kritikos sulaukęs ir baldų gamybos sektoriui aktualus Lietuvos Respublikos „Miškų įstatymo pakeitimas“ buvo priimtas skubos tvarka dar 2018 metais. Minėtu pakeitimu buvo panaikinti taikyti apribojimai užsienio fiziniams ir juridiniams įsigyti nustatytą kiekį miško ploto Lietuvoje. Tuo pačiu buvo nutarta didinti metinę valstybinių miškų kirtimo normą 6 proc. Vis dėlto, dėl visuomenės reakcijos, įstatymo pakeitimo įteisinimas buvo atidėtas. Tokie neapgalvoti ir skuboti valstybės mastu priimami sprendimai, kaip šis, neretai turi lemiamos įtakos verslo subjektų vertinime ir kelia abejonių dėl veiklos skaidrumo ir sąžiningos konkurencijos užtikrinimo, šiuo atveju baldų gamybos sektoriuje.

Kaip jau aptarta konkurencingumą lemiančių veiksnių teorinėje dalyje, sektoriaus konkurencingumas didžiaja dalimi priklauso nuo šalies ir jos institucijų galimybių ir veiksmų formuojant palankią aplinką verslui. Tiesioginės užsienio investicijos laikomos vienomis veiksmingiausių šalies ekonominį augimą ir jos sektorių konkurencingumą skatinančių veiksnių. Tačiau norint efektyvaus rezultato, tam būtina susijusių valstybinių institucijų koordinuota ir efektyvi veikla. „Investuok Lietuvoje“ yra pagrindinė tiesioginių užsienio investicijų plėtros agentūra Lietuvoje, dažnai viena pirmųjų į kurią kreipiasi investuotojai iš užsienio. Agentūra kontaktuoja, konsultuoja ir padeda užsienio investuotojams, skatina užsienyje gyvenančių specialistų grįžimą į Lietuvą, glaudžiai bendradarbiauja su šalies mokslo įstaigomis. Visu tuo siekiama prisidėti prie šalies aplinkos gerinimo, svarbaus šalies ūkio įskaitant baldų gamybos sektoriaus patrauklumo didinimo investicijoms iš užsienio.

31 pav. Tiesioginių užsienio investicijų dinamika baldų ir kitų produktų gamyboje 2013 – 2018 metais (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, 2019)

31 pav. pateikta tiesioginių užsienio investicijų (TUI) dinamika baldų ir kitų produktų gamyboje. Kaip matyti, iš pateiktų duomenų, TUI srautas yra nepastovus. Tą puikiai iliustruoja 2013 metais TUI srautai į minėtus sektorius. Lyginant 2013 su ankstesniais metų duomenimis, jos išaugo daugiau nei 15 proc. tačiau po metų investicijų apimtys krito 5,29 proc. Remiantis Valstybės kontrolės (2017) atliktu valstybės institucijų ir įstaigų veiksmų pritraukiant TUI, Lietuva būdama patraukli verslui, dėl pasyvios politikos ir veiksmų nusileidžia daugeliui Europos Sąjungos šalių ir pagal pritrauktas TUI rikiuojasi beveik pačioje sąrašo pabaigoje. Panaši kaip ir 2013 metais aptarta situacija susidarė ir 2017 metais, kai TUI į baldų ir kitų produktų gamybą augo nuo 185 mln. Eur. iki 219 mln. Eur., tačiau po metų jų apimtys sumažėjo 9,22 proc. ir sudarė šiek tiek mažiau nei 200 mln. Eur. Tokį nepastovų TUI srautą lemė nepakankamai veiksminga šalies užsienio investuotojų pritraukimo politika. Valstybės kontrolės (2017) atliktas auditas parodė, jog didelė dalis valstybės ir Europos Sąjungos investicijų buvo skiriama ne jų pritraukimo priemonėms, o patrauklios aplinkos sukūrimui.

4.3. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo didinimo kryptys: diskusiniai aspektai

Lietuvos baldų gamybos sektoriuje 2017 metų duomenimis veikia 941 įmonė. Iš kurių didžiąją dalį sudaro mažos iki 9 darbuotojų įmonės. Tuo tarpu didelėse dirba didžiausias darbuotojų skaičius, sukuriama daugiau nei 61 proc. visos produkcijos vertės, nors jų šalyje 2017 metų duomenimis buvo 25 verslo vienetai. Ne vienas iš 25 didžiųjų baldų gamintojų bendradarbiauja su vienu didžiausių pasaulyje baldų prekybininku – koncernu „IKEA“. Pastarasis sutarties laikotarpiu suteikia pastovių pajamų užtikrinimą, tačiau kartu apriboja bendradarbiaujančių įmonių laisvę. Nors ir diegdamos inovacijas sektoriaus įmonėse, tačiau gamindami pagal užsakymus Lietuvos baldų gamintojai yra spraudžiami į kampa, vykdant tai ko pageidauja užsakovas. Tai negarantuoja, jog įvykus nenumatytiems pasikeitimams rinkoje ateityje bus sėkmingai vykdoma veikla ir gaunamos reguliarios pajamos. Kartu tai išryškina dar vieną šalies baldų gamybos įmonių problemą – nuosavų prekės ženklų trūkumą. Neturint stiprių prekės ženklų nėra galimybių diversifikuoti veiklos sumažinant riziką. Todėl būtina vystyti nuosavus prekės ženklus, investuojant ne tik į jau turimą gamybą, bet ir produktų vystymą, kuriant ir projektuojant inovatyvius, vartotojų pageidavimus atitinkančius baldus. Be to, būtina veržtis į rinkas su nuosavo produkcija, ieškant prekybos partnerių šalyse pradedant Europa ir baigiant didelę perspektyvą turinčiomis ir augančiomis Kinijos ir JAV rinkomis.

Augantis šalies medienos apdirbimo sektorius iš vienos pusės prisideda prie šalies ekonomikos augimo, tačiau žvelgiant iš kitos pusės, apsunkina kito – šalies baldų gamybos sektoriaus veiklą. Ir visa tai galėtų būti atvirkščiai, tačiau esančios spragos apdirbtą medieną siunčia į Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurentų rankas. Nors apdirbta mediena galėtų keliauti ne kaip dabar vyraujanti praktika, kai žaliava eksportuojama į užsienio šalis, tačiau kaip pagamintas galutinis produktas. Kasmet augantis paruoštos perdirbti medienos eksportas kelia nerimą baldų gamybos įmonėms. Pastarieji išreiškia norą suteikti pirmumo teisę perkant šalies medieną, tačiau Lietuvos Vyriausybė ir Valstybinė miškų urėdija nesiryžta įgyvendinti aptartos idėjos. Tikėtina, kad baldų gamybos įmonėms tokio siūlymo įgyvendinimui reikalinga pateikti žaliavų pirkimo garantijas. Kai šalies baldų gamybos įmonėms išpareigoja Valstybinei miškų urėdijai nupirkti sutartą ir kasmet atsižvelgiant į paklausą koreguojamą kiekį apdirbtos medienos. Kalbant apie vietinę medienos rinką, prie viso to dar prisideda ir suteiktos galimybės užsienio juridiniams asmenims įsigyti miškingus plotus. Diskutuoja, jog būtina kuo greičiau pakeisti galiojančią tvarką, įvedant įstatymų pakeitimus, kuriais uždraudžiama arba labai apribojama galimybė pirkti Lietuvoje esančius miškingus plotus. Šiuo metu yra pristatytas „Miškų įstatymo pakeitimo“ projektas siūlantis apriboti prekybą iki 1500

ha miško ploto. Visgi tai tik projektas, kuris turi nueiti ilgą kelią iki įsigaliojimo. Tokiais apribojimais būtina mažinti galimybę sektoriaus konkurentams pasinaudojant importuotomis žaliavomis kurti didesnę pridėtinę vertę. Apribojant pirkimą, tai paskatintų didesnę šalies medienos ir baldų gamybos sektorių bendradarbiavimą gaminant galutinį produktą nuo pat pirmo etapo, kartu didinant sukuriama šalyje pridėtinę vertę.

Kvalifikuotų darbuotojų trūkumas yra viena opiausių Lietuvos ūkio problemų, kurios pasekmes jaučia bene kiekvienas šalies sektorius. Kasmet augančios eksporto apimtys neparodo, jog Lietuvos baldų gamybos sektorius taip pat susiduria su kvalifikuotų darbuotojų ir specialistų trūkumu. Atrodytų, jog didėjančios investicijos į materialųjį turtą – naujų įrenginių ir technologijų diegimas netrukus sumažins darbo jėgos paklausą sektoriuje, tačiau kartu su naujomis technologijomis atsiranda šiek tiek kitokia darbo jėgos paklausa. Teigiama, jog augant modernizacijai reikalingas naujas kompetencijas turintys specialistai, projektuojantys naujausiomis programomis, išmanantys kaip reikia valdyti automatizuotus ir robotizuotus gamybinius procesus, atpažįstantys užsienio rinkų tendencijas ir galintys perteikti besikeičiančius klientų poreikius. Visam tam reikalingos tinkamai sudarytos, naujausiomis technologijomis ir pasiekimais besiremiančios švietimo sistemos programos. Norint išugdyti gerą specialistą reikia ne tik teorinių bet ir praktinių žinių, kurioms labiausiai reikalinga finansavimo dalis. Naujos programos ir mokymo įranga kainuoja didžiulius pinigus, todėl reikia manyti, kad baldų gamybos įmonės turėtų ne tik investuoti į savo materialųjį turtą, tačiau ir daugiau prisidėti prie reikiamų specialistų ruošimo remiant mokymų programas. Pirmieji pagrindai atlikti 2018 metais, suformavus Lietuvoje medienos klasterį tarp didžiųjų verslo, aukštojo mokslo ir vietinės valdžios atstovų. Kokie bus viso to rezultatai dar anksti spręsti, tačiau darbai jau pradėti ir Akmenės rajone kyla naujoji baldų gamybos ir jų gamybai skirtų medienos plokščių gamintoja suteikianti vilčių.

Be konkurencingo atlyginimo darbuotojų išlaikymas sudėtingėja. Viena šalies baldų gamybos įmonių mokanti trečdaliu didesnę atlyginimą teigia negalinti skūstis darbuotojų trukumu. Tačiau sektoriaus mokamas vidutinis darbuotojų atlyginimas aptartas anksčiau atspindi kitų jo dalyvių teiginius. Augančios investicijos didina gamybos įmonių našumą, visgi reikėtų pasvarstyti galimą šiek tiek pakoreguotą investicijų planą, kurį sudarytų spartesnis darbo užmokesčio kėlimas. Kartu su augančiu darbo užmokesčiu atsirastų didesnė dalis specialistų norinčių įsitvirtinti ir prisidėti prie sektoriaus tolimesnio augimo. Reikalingas ne tik sektoriuje veikiančių įmonių noras pagerinti darbo jėgos kokybę, tačiau ir didesnis dėmesys iš Lietuvos Vyriausybės. Pastaroji galėtų sumažinti mokesstinę našą, jei šalies baldų gamybos įmonės didintų vidutinį darbo užmokestį. Bet visų pirma reikalingi tvirti pagrindai reikalingų specialistų švietimo sistemoje, kurios geri rezultatai darytų prielaidą mokėti didesnę darbo užmokestį.

Išvados ir rekomendacijos

Atlikti teorinis mokslinės literatūros ir praktinis Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo vertinimai, lėmė tokias baigiamojo magistrinio projekto išvadas:

1. Apžvelgus Lietuvos baldų gamybos sektoriaus dalyvius ir pagrindinius veiklos rezultatus, nustatyta:
 - Šalies baldų gamyba pagal ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių skirstoma į įstaigų ir prekybos įmonių, virtuvės baldų, čiužinių ir kitų baldų gamybą;
 - Lietuvos baldų gamybos sektoriaus verslo subjektų skaičius 2013 – 2017 metais augo 24,71 proc., iš kurių daugiausiai steigėsi fiziniai asmenys. Tokį spartų sektoriaus augimą lėmė suaktyvėjęs statybų sektorius;
 - Augant verslo subjektų skaičiui sektoriuje, kartu proporcingai didėjo užimtumas šakoje. Ir nors baldų gamybos sektoriuje mokamas vidutinis darbo užmokestis paskutiniuosius dvejus metus augo sparčiau nei vidutinis šalies darbo užmokestis, tačiau išliko mažesnis už šalies vidurkį;
 - Lietuvos baldų gamybos sektoriaus produkcijos vertė auga 9 metus iš eilės. Ir nors sektoriuje dominuoja įmonės turinčios iki 50 darbuotojų, tačiau didžiąją dalį – 61 proc. sektoriaus produkcijos vertės 2017 metais sukūrė įmonės turinčios 250 ir daugiau darbuotojų, kurių sektoriuje yra dvidešimt penkios;
 - Pagrindinės šalies baldų gamybos sektoriaus importuotojos apimančios 40 proc. viso Lietuvos baldų eksporto yra Švedija, Jungtinė Karalystė ir Vokietija. Augantį sektoriaus eksportą daugiausiai lėmė didėjusios eksporto apimtys į Europos Sąjungos šalis Norvegiją, Jungtines Amerikos Valstijas ir Kiniją.
 - Augantis apvalios medienos skirtos perdirbti eksportas į kaimynines valstybes kelia nerimą dėl Lietuvos baldų gamybos sektoriaus aprūpinimo žaliavomis ateityje. Vystomų nuosavų prekių ženklų trūkumas ir priklausomumas nuo vieno pagrindinio pirkėjo neužtikrina perspektyvų ateityje.
2. Atlikus Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės literatūros analizę, nustatyta:
 - Konkurencingumas yra sudėtingas procesas, neturintis vieno bendro apibrėžimo. Įvairūs mokslininkai nagrinėjantys konkurencingumą pateikia skirtingus apibrėžimus, kurie dažnai priklauso nuo atliekamo tyrimo srities ir objekto;
 - Konkurencingumą galima apibrėžti gebėjimu užtikrinti produktyvumą, našumą, regiono plėtrą, pajamų bei visuomenės gerovės augimą, esant geresnėse pozicijose už konkurentus;
 - Dėl sudėtingumo konkurencingumas neretai skirstomas į tipus apibrėžiančius įmonės, pramonės šakos ar šalies konkurencingumą ir galinčius būti mikro-, makro-, mezo- ir megalygio;
 - Konkurencingumui užtikrinti reikalinga tinkamai išreikšta vartotojų paklausa, lemianti inovacijų šakoje diegimą, kokybiška švietimo sistema, tiesioginės užsienio investicijos bei palanki ekonominė ir politinė aplinka, daugelio autorių įvardijami veiksniais lemiančiais konkurencingumą;
 - Reikšmingą poveikį konkurencingumui turi supanti makro ir mikro aplinka, kurios veiksniai lemia organizacijos veiklos strategiją ir sudaro sąlygas konkurencijai;
 - Nemažiau sudėtingas yra ir konkurencingumo vertinimas, kuriam naudojami skirtingi rodikliai, dažnai lemiantys nevienodus rezultatus. Dažniausiai sektoriaus

konkurencingumui vertinti naudojama lyginamoji analizė, makroekonominių ir ekonominės veiklos rezultatų analizė bei vieno žinomiausių mokslininko Porter'io sukurtas „Deimanto“ modelis;

- Atrasti „Deimanto“ modelio trūkumai, lėmė kitų – „Dvigubo deimanto“ ir „Devynių veiksmų modelių atsiradimą, leidžiančių įvertinti tarptautiniu mastu veikiančių įmonių ir besivystančių šalių konkurencingumą.
3. Rengiant Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo vertinimo metodologiją buvo išanalizuoti įvairių autorių mokslinėje literatūroje aptariami tyrimo metodai. Nuspręsta, jog šalies baldų gamybos sektoriaus konkurencingumui vertinti šalia įmonių veiklos rodiklių ir makroekonominių aplinkos rodiklių vertinimo, finansinių rodiklių ir tiesinės regresinės analizės verta atlikti sektoriaus tyrimą pagal „Deimanto“ modelį. Kiekvienas iš tyrimui pasirinktų metodų padeda identifikuoti sektoriaus konkurencinių pozicijų įgijimo ir išlaikymo priežastis, bei galimas problemas, kurios ateityje gali apsunkinti šiuo metu sėkmingą sektoriaus konkurenciją.
4. Atlikus Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo vertinimą nustatyta:
- Apskaičiuoti Lietuvos baldų gamybos sektoriaus atskleistojo santykinio pranašumo rodiklio ir eksporto specializacijos indeksas rodo, kad sektorius specializuojasi baldų eksporte ir turi konkurencinį pranašumą eksporto rinkose prieš kitas Europos Sąjungos šalis;
 - Nustatytos tiesinės priklausomybės tarp gamybos apimčių ir makroekonominių rodiklių taikant dvi regresinės analizės. Pirmoji tiesinė regresinė analizė tarp sektoriaus gamybos apimčių ir vidutinio darbo užmokesčio parodė, kad kiekvieną ketvirtį 0,226 Eur. auga gamybos apimtys, jei 1 Eur. didėja materialinės investicijos šalyje. Tuo tarpu, antroji analizė parodė, kad kiekvieną ketvirtį 1 Eur. didėjantis vidutinis darbo užmokestis Lietuvoje, 448,667 Eur. didina šalies baldų gamybos sektoriaus gamybos apimtį;
 - Augantis realusis bendrasis vidaus produkto rodiklis rodo gerėjančią šalies žmonių padėtį, o tai skatina daugiau pajamų skirti tokioms prekėms kaip baldai;
 - Vidutinis vertinamo laikotarpio sektoriaus įmonių turto pelningumas siekia 8,76 proc. ir vertinamas patenkinamai. Dėl tokios rodiklio reikšmės sektoriuje veikiančioms įmonėms gali kilti sunkumų finansuojant investicijas iš nuosavų lėšų, kadangi gaunant mažiau pajamų, tenka daugiau skolintis, o tai papildomai kainuoja;
 - Šalies baldų gamybos sektoriaus darbo jėgai skiriamos išlaidos yra vienos mažiausių Europos Sąjungoje. Žemi kaštai leidžia Lietuvos baldų gamybos sektoriui sėkmingai konkuruoti tarptautiniu mastu;
 - Baldų gamybos įmonės bandydamos kompensuoti darbuotojų trūkumą, vis daugiau investuoja į materialųjį turta, o tai kartu padeda didinti produktyvumą sektoriuje;
 - Augantis vidutinis darbo užmokestis šalyje skatina didesnę vartojimą, tačiau maža vietinė rinka negali užtikrinti reikiamų pajamų visam šalies baldų gamybos sektoriui. Todėl vis didesnė įmonių dalis sektoriuje diegia inovacijas, taip siekdamas pagerinti savo galimybes konkuruojant su užsienio gamintojais;
 - Tinkamos geografinės sąlygos, gerai išvystyta infrastruktūra, didelė krovinių gabenimo įmonių pasiūla bei žiemą neužšalantis Klaipėdos valstybinis jūrų uostas sudaro visas įmanomas sąlygas gabenti produkciją į bet kurią pasaulio šalį. Vykdomas „Rail Baltica“ geležinkelių sistemos projektas jau netrukus sujungs Baltijos šalis su Lenkija ir Skandinavijos šalimis ir taip dar pagerins bei atpigins pagamintos produkcijos gabenimą į Europos Sąjungos šalis;

- Vykdoma pasyvi ir neorientuota valstybės institucijų ir įstaigų politika, siekiant pritraukti į Lietuvą tiesiogines užsienio investicijas, kurios padeda didinti sektoriaus konkurencingumą atnaujinant ir diegiant naujas technologijas;
- Europos Sąjungos ir Lietuvos institucijų vykdoma aplinkos politika lemia augančias žaliavų kainas, o tai didina Lietuvos baldų gamybos sektoriuje veikiančių įmonių sąnaudas ir ateityje gali lemti konkurencingumo mažėjimą;

Remiantis atliktu Lietuvos baldų gamybos sektoriaus konkurencingumo vertinimu, galima išskirti tokias sektoriaus veiklos gerinimo ir konkurencinių pozicijų stiprinimo rekomendacijas:

- Nors bendradarbiavimas su „IKEA“ didžiosioms Lietuvos baldų gamybos įmonėms atneša nuolat augančius užsakymus ir pajamas, tačiau gamyba ir priklausymas nuo vieno pirkėjo negarantuoja didesnio pelningumo ateityje, kadangi gamyba vyksta pagal sutartį. Todėl baldų gamintojams būtina patiems aktyviau skverbtis į užsienio baldų pardavimo rinkas, dalyvauti parodose, daugiau projektuojant ir vystant savo prekinį ženklą;
- Lietuvos Respublikos Vyriausybei ir Valstybinei miškų urėdijai būtina pakeisti dabar galiojančią miškų ir neapdorotos medienos skirtos perdirbti pirkimo taisyklę. Nustatant apribojimus užsienio juridiniams ir fiziniams asmenims įsigyti miškingus plotus, užtikrinant vietinių gamintojų pirmumą perkant medieną skirtą perdirbimui;
- Kvalifikuotų darbuotojų ir specialistų problemos sprendimui būtinas glaudesnis šalies institucijų ir sektoriaus įmonių bendradarbiavimas specialistų rengimo programų ruošime bei didesnis skatinimas įsitraukti į apmokymo programas.

Literatūros sąrašas

1. Antoshchenkova, I. V. & Bykadorov, I. A., (2017). Monopolistic competition model: the impact of technological innovation on equilibrium and social optimality. *Mathematical game theory and applications*, 78(3), 3–31.
2. Armeanu, S. D., Vintila, G., & Gherghina, S. C., (2017). A Cross-Country Empirical Study Towards the Impact of Following ISO Management System Standards on Euro-Area Economic Confidence. *Amfiteatru Economic*, 19(44), 144–165.
3. Babatunde, B. O. & Adebisi, A. O., (2012). Strategic environmental scanning and organization performance in a competitive business environment. *Economic Insights – Trends and Challenges*, 64(1), 24–34.
4. Balkytė, A. & Tvaronavičienė M., (2010). Perception of competitiveness in the context of sustainable development: facets of “sustainable competitiveness”. *Journal of Business Economics and Management*, 11(2), 341–365.
5. Bartkus, E. V. ir Kriaučiūnaitė, Ž., (2007). Kokybė – konkurencinio privalumo pagrindas smulkaus ir vidutinio verslo įmonėse. *Ekonomika ir vadyba*, 12, 972–979.
6. Bekešienė, S., (2015). *Duomenų analizės SPSS pagrindai*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.
7. Beniušienė, I. ir Svirskienė, G., (2008). Konkurencingumas: teorinis aspektas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 4(13), 32–40.
8. Berger, T., (2008). Concepts of national competitiveness. *Journal of International Business and Economy*, 9(1), 91–111.
9. Berkmanienė, A., Cesevičiūtė, I., Dervinienė, A., Maumevičienė, J., Rakickaitė, J., Rutkūnienė, Ž., Stravinskienė, J., Tautkevičienė, G., (2019). *Rašto darbų rengimo metodiniai nurodymai*. Kaunas: Technologija.
10. Bertašius, D., (2007). Pramonės įmonių vadybos sistemų efektyvumo vertinimas. *Ūkio technologinis ir ekonominis vystymas*, 13(1), 3–9.
11. Čekanavičius, V. ir Murauskas, G. (2000). *Statistika ir jos taikymai: I dalis*. Vilnius: TEV.
12. Cho, D. S. & Moon, H. C. (2000). *From Adam Smith To Michael Porter. Evolution of Competitiveness Theory* (2nd ed.). Singapore: World Scientific Publishing Co.
13. Čiegis, R. ir Dilius, A., (2018). Pajamų nelygybės poveikio ekonomikos augimui vertinimas Europos Sąjungos šalių grupėse. *Regional Formation and Development Studies*. 3(26), 44–55.
14. Čipkutė, E., (2008). Lietuvos įmonių išlaidų kokybės vadybos sistemoms tyrimas. *Ekonomika ir vadyba*, 13, 793–800.
15. Danilevičienė, I. ir Lukšytė, V., (2017). Tiesioginių užsienio investicijų įtakos šalies ekonomikos konkurencingumui vertinimas. *Mokslas – Lietuvos ateitis*. 9(2), 183–196.
16. Dechezlepretre, A. & Sato, M., The Impacts of Environmental Regulations on Competitiveness. *Review of Environmental Economics and Policy*, 11(2), 183–206.
17. Foster, J. B., McChesney, R. W. & Jonna R. J., (2011). Monopoly and competition in twenty-first century capitalism. *Monthly review*, 1–39.
18. Gapšys, A., Mikelionytė, D., Lukošiuotė, I. ir Petrauskaitė-Senkevič, L., (2013). Lietuvos žemės ūkio sektorių konkurencingumas. *Mokslo studija* (pp. 1–126). Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas.

19. Ginevičius, R. ir Krivka, A., (2008). Optimali rinkos struktūra: laisva konkurencija ir vartotojų suverenumas. *Verslas: teorija ir praktika*, 9(4), 306–312.
20. Ginevičius, R. ir Krivka, A., (2009). Konkurencinės aplinkos oligopolinėje rinkoje daugiakriterinis vertinimas. *Verslas: teorija ir praktika*, 10(4), 247–258.
21. Grebliauskas, A. ir Stonys, M., (2012). Lietuvos pramonės eksporto konkurencingumo vertinimas. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 6(2), 49–72.
22. Juščius, V. & Snieška, V., (2008). Influence of corporate social responsibility on competitive abilities of corporations. *The economic conditions of enterprise functioning. Engineering economics*, 3(58), 34–44.
23. Klimašauskienė, D., (2006). Konkurencijos politika: teorija ir praktikos aktualijos. *Public administration*, 10, 43–50.
24. Kriščiukaitienė, I., Tamošaitienė, A. ir Andrikienė, S., (2008). Lietuvos ūkių ekonominio konkurencingumo įvertinimas. *Market research. Agricultural and food products*, 2(40), 82–92.
25. Kvainiauskaitė, V., (2003). Makroaplinkos veiksniai ir jų įtaka prognostiniam baldų paklausos Lietuvoje vertinimui. *Inžinerinių sprendimų komercializacija*, 3(34), 107–113.
26. Mačiulytė-Šniukienė, A. ir Paliulis, N. K., (2011). Šalies ūkio konkurencinio pranašumo didinimo problemos ir galimybės: darbo produktyvumo atvejis. *Mokslas – Lietuvos ateitis*. 3(4), 35–42.
27. Meilienė, E. ir Snieška, V., (2010). Lietuvos pramonės konkurencingumo veiksniai eksporto politikos nuostatuose. *Viešoji politika ir administravimas*, 31, 119–132.
28. Mitkutė, G. ir Nagreckaitė, L., (2005). Konkurencingumo tyrimo modelių analizė. *2005 metų mokslinių konferencijų medžiaga*, (15–22).
29. Navickas, V. ir Malakauskaitė, A., (2010). Konkurencingumo vertinimo metodologinės problemos ir ribotumas. *Verslas – teorija ir praktika*, 11(1), 5–11.
30. Navickas, V., (2010). Konkurencingumo metodologiniai kriterijai ir jų taikymo praktika. *Lietuvos ekonomikos konkurencingumas ir socialinė sanglauda. Ekonominės ir socialinės politikos studijos VII* (pp. 96–122). Vilnius: Edukologija.
31. Navickas, V., (2013). *Ekonomikos konkurencingumo valdymas: apžvalga*. Vilnius: Edukologija.
32. Okunevičiūtė-Neverauskienė, L. ir Pocius, A., (2017). Gyventojų užimtumo pokyčių diferenciacijos įvertinimas Lietuvos regionuose. *Regional Formation and Development Studies*, 3(23), 71–85.
33. Ovodenko, A., (2016). Governing oligopolies: global regimes and market structure. *Global Environmental Politics*, 16(3), 106–126.
34. Padgureckienė, A., (2015). Inovacijų, mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros reikšmė šalies konkurencingumui. *Science and Processes of Education*, 2(21), 45–52.
35. Paulavičius, K. B. ir Dužinskas, R., (2010). Darbo rinka ekonominės krizės sąlygomis. *Lietuvos ekonomikos konkurencingumas ir socialinė sanglauda. Ekonominės ir socialinės politikos studijos VII* (pp.123–145). Vilnius: Edukologija.
36. Porter M. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. Harvard Business Review.
37. Porter, M. E., (1998). *The Competitive Advantage of Nations: with a new introduction* (2nd ed.). New York: The Free Press.
38. Ragelskaja, E. ir Korsakienė, R., (2011). Integruotas požiūris į konkurencinį pranašumą. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 3(4), 70–75.

39. Rakauskienė, G., ir Tamošiūnienė, R., (2013). Šalies konkurencingumą lemiantys veiksniai. *Verslas: teorija ir praktika*, 14(3), 177–187.
40. Reiljan, J., Hinrikus, M. & Ivanov, A., (2000). Key issues in defining and analysing the competitiveness of a country. *University of Tartu Economics and Business Administration Working Paper*, 1, 7–59.
41. Rinkauskaitė, K., (2007). Įmonės konkurencingumas ir jo didinimo veiksniai. *Jaunasis mokslininkas*, 4(1), 81–83.
42. Rusu, V. D. & Roman, A., (2018). An empirical analysis of factors affecting competitiveness of C.E.E. countries. *Economic Research*, 31(1), 2044–2059.
43. Safiullin, L. N., Ismagilova, G. N. & Safiullin, N. Z., (2013). Development of the theory of demand and utility in the conditions of change quality of the goods. *3rd Annual International conference on qualitative and quantitative research*, 37–42.
44. Sahlberg, P., (2006). Education reform for raising economic competitiveness. *Journal of Educational Change*, 7(4), 259–287.
45. Šeputienė, J. ir Brazauskienė K., (2013). Lietuvos konkurencingumo pokyčių vertinimas Europos Sąjungos šalių kontekste. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 1(29), 30–37.
46. Slavinskas, P., Toločka, E. ir Zabelavičienė, I., (2011). Konkurencingumo didinimas ortopedijos pramonės įmonėse plėtojant inovacinę veiklą. *Mokslas – Lietuvos ateiti*, 3(6), 61–66.
47. Smith, A. J., (2010). The competitive advantage of nations: Porter's Diamond Framework a new theory that explains the international competitiveness of countries. *Southern African Business Review*, 14(1), 105–130.
48. Šneiderienė, A. ir Juščius, V., (2015). Regiono ekonominio augimo vertinimo metodologinės problemos. *Regional Formation and Development Studies*, 1(15), 134–146.
49. Snieškienė, G., (2009). Išorinės aplinkos veiksnių poveikio eksporto kainodaros strategijai vertinimas. *Economics and management*, 14, 968–975.
50. Snowdon, B., (2011). The growth and competitiveness of nations: Porter's contribution. *Competition, Competitive advantage, and Clusters. The ideas of Michael Porter* (pp. 149–169). New York: Oxford University Press.
51. Soukup, A., Brčak, J. & Svoboda, R., (2014). Monopolistic competition in the international trade of agricultural products. *Agris on-line Papers in Economics and Informatics*, 6(1), 87–97.
52. Stanikūnas, R., (2010). Valdžios kišimasis į rinką ir jo poveikis konkurencijai. *Pinigų studijos apžvalginiai straipsniai*, 1(1), 5–15.
53. Staskevičiūtė, G. & Tamošiūnienė, R., (2010). The evaluation of the national competitiveness: analysis of existing means. *6th International Scientific Conference: Business and management 2010, 13–14 May 2010, Vilnius, Lithuania* (pp. 495–503). Vilnius, Selected papers.
54. Tamošiūnienė, R. ir Staskevičiūtė, G., (2011). Nacionalinio konkurencingumo politikos formavimo praktika. *Socialinių mokslų studijos*, 3(2), 487–503.
55. Valentinavičius, S., (2009). Verslo strategijos formavimo įmonėje teoriniai aspektai. *Verslas – teorija ir praktika*, 10(2), 130–141.
56. Valodkienė, G. ir Snieška, V., (2012). Tarptautinis konkurencingumas ir jį lemiantys veiksniai ekonomikos nuosmukio laikotarpiu. *Economics and management*, 17(2), 602–608.
57. Viedrytė, R. & Dikšaitė, L., (2014). Maritime clusters productivity and competitiveness evaluation methods: systematic approach. *Megatrend Revija*, 11(3), 215–228.

58. Zacharevič, G & Dzemyda, I., (2015). Global competitiveness of exporting business: the case study of Lithuania. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 7(2), 253–261.
59. Žitkus, L. ir Mickevičienė, M., (2013). Konkurencingumas kaip regiono plėtros siekinys. *Viešoji politika ir administravimas*, 12(3), 430–441.

Informacijos šaltinių sąrašas

1. Asociacija Lietuvos mediena. (2016). *Lietuvos medienos pramonė* [žiūrėta 2019-05-04]. Prieiga per internetą: <http://www.lietuvosmediena.lt/>
2. BALTPPOOL Energijos išteklių birža. (2019). 2018 m. medienos rinkos apžvalga [žiūrėta 2019-05-05]. Prieiga per internetą: <https://www.baltpool.eu/dl/2019%7E03%7E2018-m.-medienos-rinkos-apzvalga.pdf/2018-m.-medienos-rinkos-apzvalga.pdf>
3. Bezic, H., Cerovic, L. & Galovic, T., (2011). Changes in the competitive advantages of Croatia's manufacturing industry. *Innovation, technology transfer and competitiveness of the Croatian export* 29(2), 465–487 [žiūrėta 2019-02-28]. Prieiga per internetą: <https://pdfs.semanticscholar.org/9c60/08fbc2d03d55fcf44d946206f41a22926e5b.pdf>
4. Čekanavičius, V. ir Murauskas G. (2014). *Taikomoji regresinė analizė. Socialiniuose tyrimuose*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla [žiūrėta 2019-05-05]. Prieiga per internetą: <http://www.statistika.mif.vu.lt/wp-content/uploads/2014/04/regresine-analize.pdf>
5. Eurostat. (2018). *EU trade in furniture around the globe* [žiūrėta 2019-04-23]. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20180124-1?inheritRedirect=true>
6. Eurostat. (2019). *Labour costs* [žiūrėta 2019-04-15]. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/labour-market/labour-costs/database>
7. Eurostat. (2019). *Labour costs levels by NACE Rev. 2 activity* [žiūrėta 2019-04-15]. Prieiga per internetą: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lc_lci_lev&lang=en
8. Hofstrand, D., (2018). Barriers to Entry and Exit. *Extension and Outreach*, 1-2 [žiūrėta 2019-02-19]. Prieiga per internetą: <https://www.extension.iastate.edu/AGDm/wholefarm/pdf/c5-200.pdf>
9. Klaipėdos valstybinis jūrų uostas. (2019). *Uosto statistika* [žiūrėta 2019-04-22]. Prieiga per internetą: <http://www.portofklaipeda.lt/uosto-statistika>
10. Lietuvos bankas. (2019). *Paskolos ne finansų bendrovėms pagal ekonominės veiklos rūšis* [žiūrėta 2019-04-02]. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/paskolos-ne-finansu-bendrovems-pagal-ekonomines-veiklos-rusis>
11. *Lietuvos Respublikos miškų įstatymo pakeitimo projektas*, 2018 m. birželio 1 d. Nr. XIIIIP-2288. (2018) [žiūrėta 2019-05-06]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/4e629000658811e8b7d2b2d2ca774092?jfwid=-m92g8hwjr>
12. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė. (2017). *Valstybės institucijų ir įstaigų veiksmai pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas* [žiūrėta 2019-05-03]. Prieiga per internetą: <https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=3731>
13. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė. (2018). *Ar Lietuvos verslo priežiūra efektyvi* [žiūrėta 2019-05-04]. Prieiga per internetą: <https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=3793>
14. Lietuvos statistikos departamentas (2019). *Ūkis ir finansai (makroekonomika)* [žiūrėta 2019-04-19]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>
15. Lietuvos statistikos departamentas (2019). *Užsienio prekyba* [žiūrėta 2019-04-22]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>
16. Lietuvos statistikos departamentas (2019). *Verslo struktūra ir finansai* [žiūrėta 2019-04-20]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>
17. Lietuvos statistikos departamentas. (2017). *Šalies ūkio našumas* [žiūrėta 2019-04-21]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/naujienos?articleId=5373142>

18. Lietuvos statistikos departamentas. (2018). *Darbo našumas šalies ūkyje* [žiūrėta 2019-04-21]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?eventId=175053>
19. Lietuvos statistikos departamentas. (2018). *Darbo užmokestis* [žiūrėta 2019-04-23]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/naujienos?articleId=5715351>
20. Lietuvos statistikos departamentas. (2019). *Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius 2 redakcija (EVRK 2 red.)* [žiūrėta 2019-05-01]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/static/evrk2.htm>
21. Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra. (2018). *Lietuvoje – naujas medienos klasteris* [žiūrėta 2019-03-28]. Prieiga per internetą: <http://klaster.lt/lietuvoje-naujas-medienos-klasteris/>
22. National Competitiveness Council. (2009). *Annual Competitiveness report 2009, Volume 1: Benchmarking Ireland's Performance*. [žiūrėta 2019-04-01]. Prieiga per internetą: http://www.competitiveness.ie/media/ncc090818_acr_2009.pdf
23. VŠĮ „Versli Lietuva“. (2018). *Verslumo tendencijos Lietuvoje 2017 m. ir 2018 m. pradžioje. Apžvalga* [žiūrėta 2019-04-21]. Prieiga per internetą: <https://www.verslilietuva.lt/wp-content/uploads/2018/05/2018.05.10.Verslumo-tendencijos-Lietuvoje-2017-m.-ir-2018-m.-prad%C5%BEioje.pdf>

Priedai

1 priedas. Lietuvos baldų gamybos sektoriaus produkcijos vertės skaičiavimas:

Lietuvos baldų gamybos sektoriaus produkcijos vertės pagal įmonių dydžio grupes dalies apskaičiavimas procentais:

$$S_{Struktūra} = \frac{Visumos\ dalis\ (A_i)}{Visa\ visuma\ (A)}$$

Skaičiavimams atlikti buvo panaudoti Lietuvos statistikos departamente pateikti duomenys.

Metai	Reikšmė	Įmonių dydžio grupė pagal darbuotojų skaičių					
		0–9 darbuotojai	10–19 darbuotojų	20–49 darbuotojai	50–249 darbuotojai	250 ir daugiau darbuotojų	Iš viso pagal darbuotojų skaičių
2013	Tūkst. Eur.	32,995	35,425	83,175	333,853	686,456	1,171,903
	Proc.	2.82	3.02	7.10	28.49	58.58	100.00
2017	Tūkst. Eur.	49,496	57,697	114,605	409,869	990,162	1,621,828
	Proc.	3.05	3.56	7.07	25.27	61.05	100.00

$$S_{2017} = \frac{49,496}{1,621,828} = 0,0305 = 3,05\ proc.$$

2 priedas. Santykinio prekybos balanso indekso (RTB) skaičiavimas ir duomenys

Santykinio prekybos balanso indekso (RTB) skaičiavimui naudojama formulė:

$$RTB = \frac{X_i - M_i}{X_i + M_i}$$

čia: X_i – eksportas;

M_i – importas.

Skaičiavimams atlikti buvo panaudoti Europos statistikos tarnybos duomenų bazėje bei Lietuvos statistikos departamente pateikti duomenys.

2016 metų baldų gamybos sektoriaus prekybos rodikliai	Tūkst. Eur.
Lietuvos baldų eksportas	1.412.000
Lietuvos baldų importas	257.000
Visų Europos Sąjungos šalių baldų eksportas	15.100.000
Visų Europos Sąjungos šalių baldų importas	15.300.000

$$RTB_{LT} = \frac{1.412.000 - 257.000}{15.100.000 + 15.300.000} = 0,04$$

3 priedas. Atskleistojo santykinio pranašumo indekso (RCA) skaičiavimas ir duomenys

Atskleistojo santykinio pranašumo indekso (RCA) skaičiavimui naudojama formulė:

$$RCA_i = \frac{X_{ij} / \sum_i X_{ij}}{\sum_j X_{ij} / \sum_i X_{ij}}$$

čia: X_{ij} – eksportas i produkto šalyje j;

$\sum_i X_{ij}$ – visas j šalies eksportas.

Skaičiavimams atlikti buvo panaudoti Europos statistikos tarnybos duomenų bazėje bei Lietuvos statistikos departamente pateikti duomenys.

2016 metų baldų gamybos sektoriaus prekybos rodikliai	Tūkst. Eur.
Lietuvos baldų eksportas	1.412.000
Bendras Lietuvos eksportas	22.607.000
Visų Europos Sąjungos šalių baldų eksportas	15.100.000
Bendras visų Europos Sąjungos šalių eksportas	1.745.499.000

$$RCA_{LT} = \frac{1.412.000/22.607.000}{15.100.000/1.745.499.000} = 7,22$$

4 priedas. Eksporto specializacijos indekso (ES) skaičiavimas ir duomenys

Eksporto specializacijos indekso (ES) skaičiavimui naudojama formulė:

$$ES = \frac{X_i^A / X^K}{m_i^K / m^K}$$

čia: X_i^A – eksportas i produkto;

X^K – visas j šalies eksportas;

m_i^K – importas i produkto;

m^K – visas j šalies importas.

Skaičiavimams atlikti buvo panaudoti Lietuvos statistikos departamente pateikti duomenys.

2016 metų baldų gamybos sektoriaus prekybos rodikliai	Tūkst. Eur.
Lietuvos baldų eksportas	1.412.000
Bendras Lietuvos eksportas	22.607.000
Lietuvos baldų importas	257.000
Visas Lietuvos eksportas	24.700.000

$$ES_{LT} = \frac{1.412.000/22.607.000}{257.000/24.700.000} = 6,00$$

5 priedas. Santykinio prekybos pranašumo indekso (RTA) skaičiavimas ir duomenys

Santykinio prekybos pranašumo indekso (RTA) skaičiavimui naudojama formulė:

$$RTA = RXA - RMA$$

$$\text{čia: } RXA_i = RCA_i = \frac{X_{ij} / \sum_i X_{ij}}{\sum_j X_{ij} / \sum_i X_{ij}} \text{ ir } RMA_i = \frac{M_{ij} / \sum_i M_{ij}}{\sum_j M_{ij} / \sum_i M_{ij}}$$

$$RTA_i = RCA_i - RMA_i = \frac{X_{ij} / \sum_i X_{ij}}{\sum_j X_{ij} / \sum_i X_{ij}} - \frac{M_{ij} / \sum_i M_{ij}}{\sum_j M_{ij} / \sum_i M_{ij}}$$

čia: X_{ij} – eksportas i produkto šalyje j;

$\sum_i X_{ij}$ – visas j šalies eksportas;

M_{ij} – importas i produkto šalyje j;

$\sum_i M_{ij}$ – visas j šalies importas.

Skaičiavimams atlikti buvo panaudoti Europos statistikos tarnybos duomenų bazėje bei Lietuvos statistikos departamente pateikti duomenys.

2016 metų baldų gamybos sektoriaus prekybos rodikliai	Tūkst. Eur.
Lietuvos baldų eksportas	1.412.000
Bendras Lietuvos eksportas	22.607.000
Visų Europos Sąjungos šalių baldų eksportas	15.100.000
Bendras visų Europos Sąjungos šalių eksportas	1.745.499.000
Lietuvos baldų importas	257.000
Visas Lietuvos eksportas	24.700.000
Visų Europos Sąjungos šalių baldų importas	15.300.000
Bendras visų Europos Sąjungos šalių importas	1.708.261.000

$$RTA_{LT} = \frac{\frac{1.412.000}{22.607.000}}{\frac{15.100.000}{1.745.499.000}} - \frac{\frac{257.000}{24.700.000}}{\frac{15.300.000}{1.708.261.000}} = 6,06$$

6 priedas. Darbo produktyvumo rodiklis

Pridėtinė vertė gamybos sąnaudomis, tūkst. Eur.

Sektorius ar sektoriaus pogrupis	Metai				
	2013	2014	2015	2016	2017
Baldų gamyba	296,219	363,564	390,997	415,048	470,786
Įstaigos ir prekybos įmonių (parduotuvių) baldų gamyba	38,131	49,503	55,868	63,010	71,354
Virtuvės baldų gamyba	5,237	6,230	9,209	9,891	9,215
Čiužinių gamyba	16,645	23,072	22,454	21,235	17,380
Kitų baldų gamyba	236,206	284,759	303,466	320,913	372,835

Darbuotojų dirbtų valandų skaičius, val.

Sektorius ar sektoriaus pogrupis	Metai				
	2013	2014	2015	2016	2017
Baldų gamyba	40,034,195	43,727,323	44,064,319	45,173,978	46,509,439
Įstaigos ir prekybos įmonių (parduotuvių) baldų gamyba	4,833,380	5,594,420	5,884,845	6,358,424	6,131,120
Virtuvės baldų gamyba	1,318,741	1,432,688	1,503,035	1,531,756	1,550,687
Čiužinių gamyba	1,950,100	2,117,200	1,719,247	1,881,369	2,108,414
Kitų baldų gamyba	31,931,974	34,583,015	34,957,192	35,402,429	36,719,218

$$\text{Darbuotojo darbo valandos produktyvumas} = \frac{\text{Pridėtinė vertė gamybos sąnaudomis}}{\text{Dirbtų valandų skaičius}}$$

Darbo produktyvumo skaičiavimo pavyzdys:

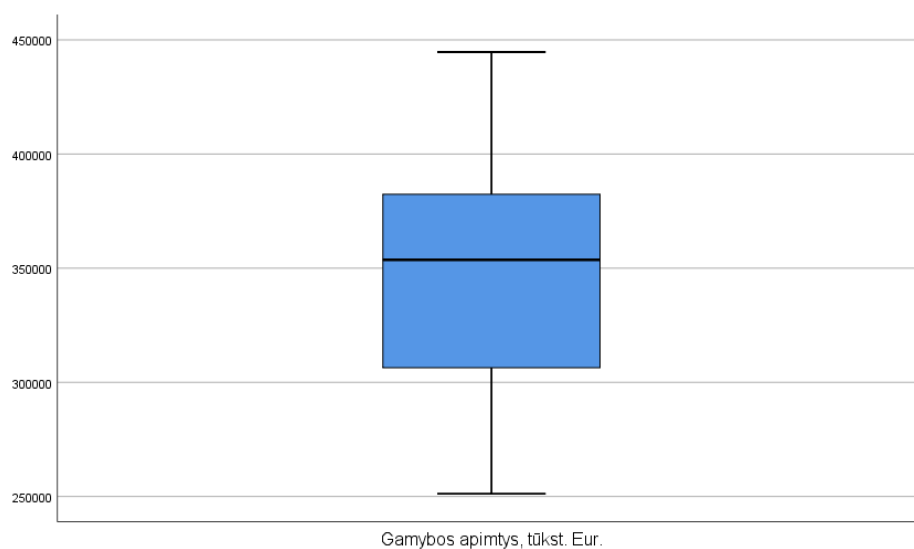
$$\text{Darbuotojo darbo valandos produktyvumas}_{2013} = \frac{296,219,000}{40,034,195} = 7,40$$

Apskaičiuotas darbo produktyvumo rodiklis, Eur./val.

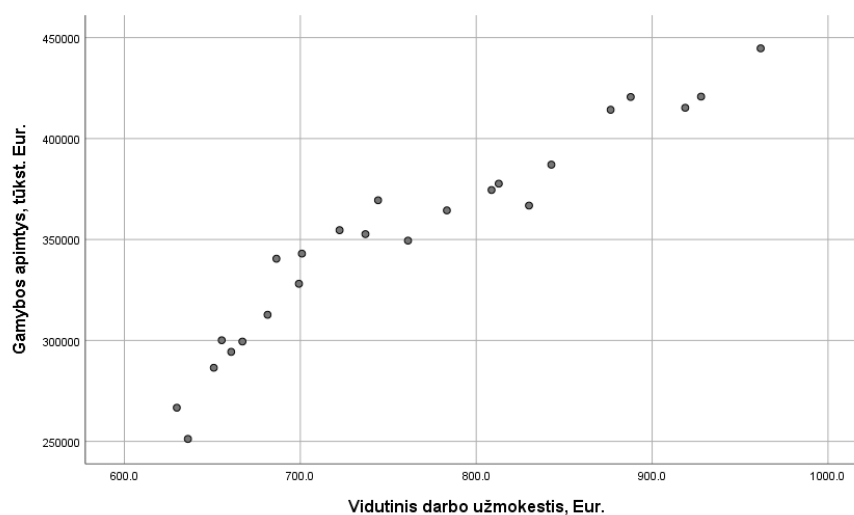
Darbo produktyvumo rodiklis, Eur./val.	2013	2014	2015	2016	2017
Baldų gamybos sektoriaus vidurkis	7.40	8.31	8.87	9.19	10.12
Įstaigų ir prekybos įmonių (parduotuvių) baldų gamyba	7.89	8.85	9.49	9.91	11.64
Virtuvės baldų gamyba	3.97	4.35	6.13	6.46	5.94
Čiužinių gamyba	8.54	10.90	13.06	11.29	8.24
Kitų baldų gamyba	7.40	8.23	8.68	9.06	10.15

7 priedas. Tiesinės regresinės analizės pirmasis tyrimas

Kvantilių grafikas:

Gamybos apimčių ir vidutinio darbo užmokesčio sklaidos diagrama:

ANOVA lentelė:

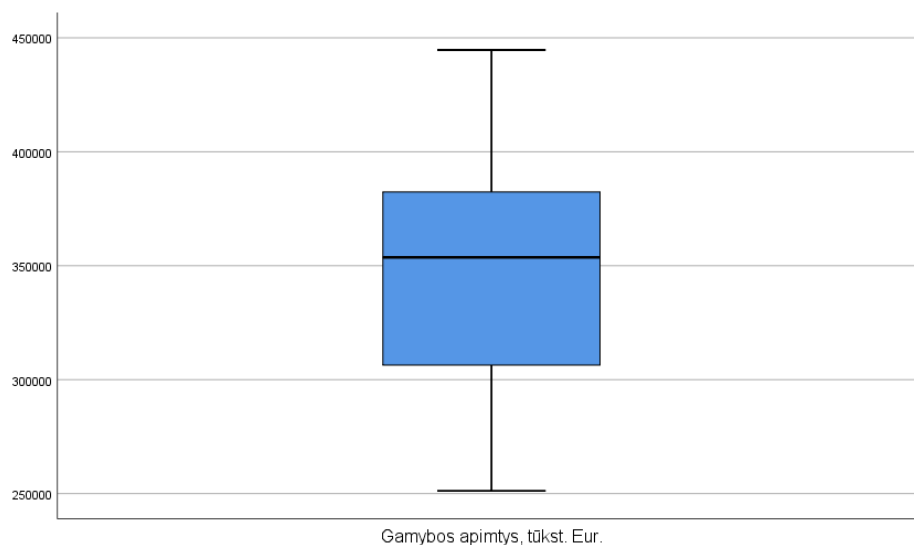
Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	56349138448.444	1	56349138448.444	226.619	.000 ^b
Residual	5470337488.181	22	248651704.008		
Total	61819475936.625	23			

a. Dependent Variable: Gamybos apimtys, tūkst. Eur.

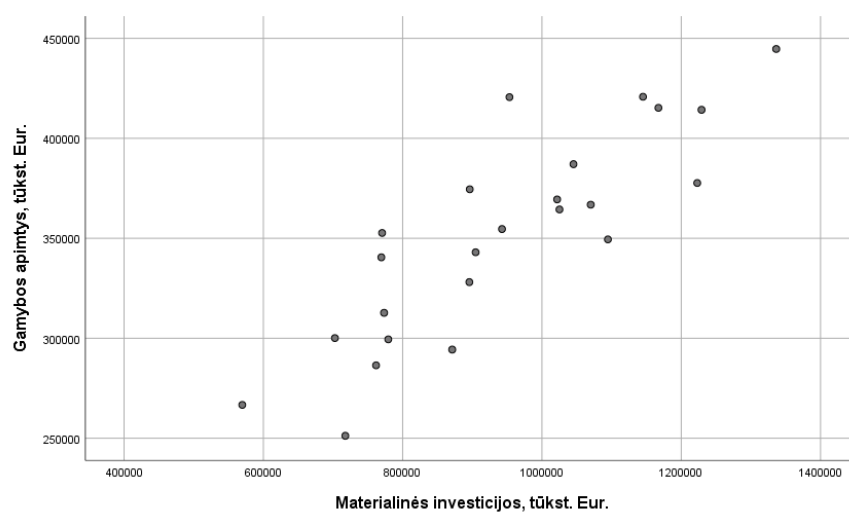
b. Predictors: (Constant), Vidutinis darbo užmokestis, Eur.

8 priedas. Tiesinės regresinės analizės antrasis tyrimas

Kvantilių grafikas:

Gamybos apimčių ir materialinių investicijų sklaidos diagrama:

ANOVA lentelė:

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	44916980134.685	1	44916980134.685	58.463	.000 ^b
Residual	16902495801.940	22	768295263.725		
Total	61819475936.625	23			

a. Dependent Variable: Gamybos apimtys, tūkst. Eur.

b. Predictors: (Constant), Materialinės investicijos, tūkst. Eur.